

Η Τράπεζα της Ιταλίας & Η Τράπεζα της Ελλάδος
για τους μαθητές γυμνασίου

ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Η Τράπεζα της Ιταλίας & Η Τράπεζα της Ελλάδος
για τους μαθητές γυμνασίου

ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Σχεδιασμός και επιμέλεια: Εκπαιδευτικά βιβλία και έργα
Δομή αφήγησης: Anna Pettini
Εικονογράφηση: Rita Petruccioli
Συντονισμός και συγγραφή κειμένων: Τράπεζα της Ιταλίας
Προσαρμογή: Τράπεζα της Ελλάδος | Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας & Τεκμηρίωσης
Επιστημονική επιμέλεια: Δάφνη Παπαδοπούλου, Ελένη Αργύρη, Στυλιανή-Ίριδα Κροκιδά,
Αγγελική Μόμτσια, Ιφιγένεια Σκοτίδα, Σοφία Ανυφαντάκη
Μετάφραση: Μαρία Πετροχείλου (για λογαριασμό της P&A Interpreters IKE)
Διόρθωση και προσαρμογή: Χριστίνα Λιναρδάκη, Μάνος Κορδάκης

© Banca d'Italia, 2020
Via Nazionale, 91
00184 Ρώμη-Ιταλία
Τηλέφωνο +39 06 47921

Πρώτη ιταλική έκδοση: Νοέμβριος 2020
Πρώτη ελληνική έκδοση: Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούνιος 2024

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.
Η σειρά «Διδακτικά εγχειρίδια της Τράπεζας της Ιταλίας» ανήκει στις εκδόσεις χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού που επιμελείται το ίδρυμα. Η σειρά παρέχεται δωρεάν και είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο. Επιτρέπεται η αναπαραγωγή για εκπαιδευτικούς και μη εμπορικούς σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρεται η πηγή.

Η παρούσα έκδοση τυπώθηκε στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης του Μουσείου της Τράπεζας της Ελλάδος «Προσωπικά οικονομικά», την επιμέλεια της οποίας είχαν ο Μάνος Κορδάκης και ο Νίκος Δουγέκος

ISBN: 978-618-5536-59-6 (print)
ISBN: 978-618-5536-58-9 (online)
DOI: <https://doi.org/10.52903/ccrd.s4.2024>

**Η Τράπεζα της Ιταλίας & Η Τράπεζα της Ελλάδος
για τους μαθητές γυμνασίου**

ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	6	4. Αποταμίευση και επένδυση	65
1. Έσοδα και προγραμματισμός	8	Μαθησιακοί στόχοι	65
Μαθησιακοί στόχοι	8	Εισαγωγή	66
Εισαγωγή	8	4.1 Κατανάλωση και αποταμίευση: ένας ακατάλυτος δεσμός	68
1.1 Πηγές εισοδήματος	11	4.2 Οι επενδυτικές πράξεις	72
1.2 Οι ατομικές επιλογές	15	4.3 Το επιτόκιο	80
1.3 Προγραμματισμός	19	4.4 Χαρτοφυλάκιο και διαφοροποίηση	80
1.4 Ο προϋπολογισμός	21	5. Καταναλωτική πίστη	82
1.5 Τέλη και φόροι	23	Μαθησιακοί στόχοι	82
1.5.1 Αναδιανομή	24	Εισαγωγή	82
2. Χρήμα και τιμές	27	5.1 Τι είναι η καταναλωτική πίστη	84
Μαθησιακοί στόχοι	27	5.2 Θέμα εμπιστοσύνης	87
Εισαγωγή	27	5.3 Οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους	91
2.1 Ιστορία του χρήματος	29	5.4 Το όνειρο ενός σπιτιού	93
2.2 Το νόμιμο χρήμα και η νομισματική αγορά	37		
2.3 Το ευρώ	40		
2.4 Οι τιμές	41		
2.5 Πώς αλλάζουν οι τιμές	42		
2.6 Τα δημόσια αγαθά	47		
3. Πληρωμές και αγορές	49		
Μαθησιακοί στόχοι	49		
Εισαγωγή	49		
3.1 Το χρήμα	51		
3.2 Το τραπεζικό χρήμα	52		
3.3 Το κόστος των υπηρεσιών πληρωμής	56		
3.4 Οι κίνδυνοι που ενέχει η χρήση των μέσων πληρωμής	59		
3.5 Ένα θέμα απόλυτης μυστικότητας: το PIN	61		

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι οικονομικές γνώσεις που απαιτούνται σήμερα γίνονται όλο και περισσότερες, λόγω των πιο περίπλοκων χρηματοοικονομικών επιλογών που καλούμαστε να κάνουμε όλοι σε καθημερινή βάση.

Η ενδυνάμωση των ατόμων ώστε να κατανοούν επαρκώς βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες και να μπορούν να τις χρησιμοποιούν για τη λήψη ορθών χρηματοοικονομικών αποφάσεων αποτελεί πρωτεύοντα στόχο που αναγνωρίζεται από τις κυβερνήσεις και τους θεσμούς σε όλο τον κόσμο.

Στην Ιταλία και στην Ελλάδα, ο χρηματοοικονομικός αλφαριθμητισμός σημειώνει υστέρηση. Η συμβολή του σχολείου στη βελτίωση του επιπέδου του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού μπορεί να είναι καθοριστική: η εκπαίδευση, ιδίως των πιο νέων, αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης, συμβάλλει στη διαμόρφωση οικονομικής συνείδησης και εντέλει στην ευημερία των πολιτών.

Επιπλέον, όταν η χρηματοοικονομική εκπαίδευση ξεκινά από μικρότερη ηλικία (κατά προτίμηση από το δημοτικό), διευκολύνει την εξοικείωση των ατόμων από νωρίς με χρηματοοικονομικές έννοιες και ως εκ τούτου συμβάλλει θετικά ώστε οι ενήλικες να βιώνουν λιγότερο άγχος, όταν έρχεται η ώρα να λάβουν χρηματοοικονομικές αποφάσεις καίριας σημασίας.

Το 2008 η Τράπεζα της Ιταλίας, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, Ανώτατης Εκπαίδευσης και Έρευνας της χώρας, εγκαινίασε με χαρά στα σχολεία το πρόγραμμα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης **Όλοι για έναν, οικονομία για όλους!** με στόχο την εισαγωγή των αρχών της οικονομίας και της χρηματοοικονομικής επιστήμης στα προγράμματα σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Με την πάροδο του χρόνου, το πρόγραμμα προσέλκυσε όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών.

Το πρόγραμμα **Όλοι για έναν, οικονομία για όλους!** πραγματεύεται ζητήματα με τα οποία τα παιδιά θα έρθουν αντιμέτωπα, αργά ή γρήγορα, στη ζωή τους: τις πηγές εισοδήματος και τη σημασία του προγραμματισμού, τη λειτουργία του χρήματος και τον μηχανισμό καθορισμού των τιμών, τα διαφορετικά μέσα πληρωμής, τη σημασία της αποταμίευσης, τις διάφορες μορφές επένδυσης, καθώς και χρηματοδότησης.

Τα παιδιά διδάσκονται βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες μέσα από τις, δοσμένες με χιουμοριστική διάθεση, ιστορίες τεσσάρων φίλων – και ενός σκύλου – οι οποίοι έρχονται αντιμέτωποι με πραγματικές καταστάσεις, όπου καλούνται να πάρουν αποφάσεις με οικονομικές συνέπειες. Ξεκινώντας από ένα περιστατικό στο βιβλίο μαθητή, παρουσιάζονται στη συνέχεια οι βασικές έννοιες σε γλώσσα κατάλληλη για την ηλικία τους.

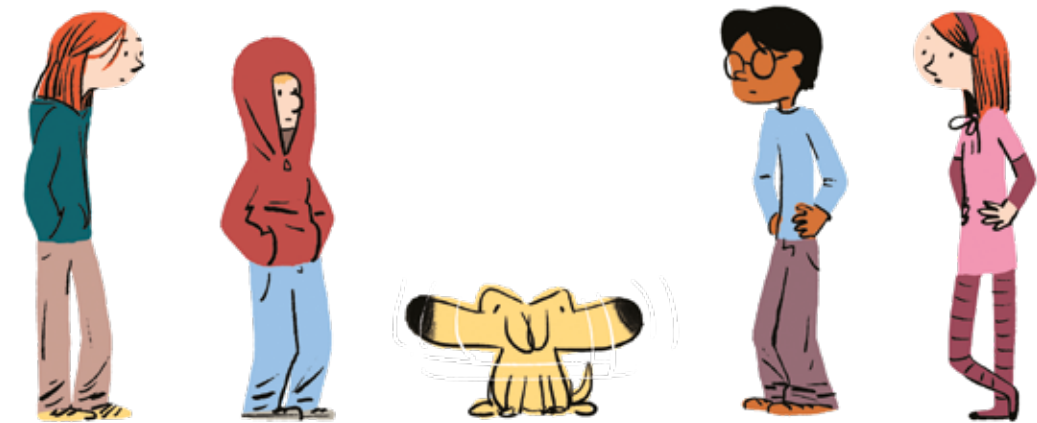
Στόχος είναι να μάθουν τα παιδιά να λαμβάνουν χρηματοοικονομικές αποφάσεις, μαθαίνοντας τι πρέπει να κάνουν στην πράξη πώς πρέπει να διαχειρίζονται τον κίνδυνο, και να κατανοούν τη σημασία του χρήματος, όχι μόνο για την προσωπική τους ευημερία, αλλά και για την κοινωνία στην οποία ζουν.

Τούτος ο τόμος, που απευθύνεται σε εσάς, τους καθηγητές και τις καθηγήτριες, πραγματεύεται ό,τι παρουσιάστηκε στα παιδιά με περισσότερες λεπτομέρειες και πιο δομημένο τρόπο. Εκτός από τη θεωρητική προσέγγιση, το υλικό προσφέρεται για εμβάθυνση και περιέχει χρήσιμες ασκήσεις ώστε η μάθηση να γίνει διασκεδαστική και έτσι να κινητοποιήσει τα παιδιά.

Ευελπιστούμε ότι αυτό το εργαλείο θα σας βοηθήσει να φέρετε αποτελεσματικά σε πέρας το έργο σας στην τάξη.

Σας ευχαριστούμε θερμά για την προσπάθειά σας.

Τράπεζα της Ιταλίας & Τράπεζα της Ελλάδος

1. ΕΣΟΔΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Μαθησιακοί στόχοι

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, οι μαθητές/τριες θα γνωρίζουν ότι:

- το εισόδημα συνδέεται με τις προσωπικές τους ικανότητες, με το είδος της εργασίας που κάνουν, με το επίπεδο μόρφωσής τους· αυτό σημαίνει ότι ήδη από τώρα «δουλεύουν» για το μέλλον τους
- το εισόδημα τούς επιτρέπει να καλύπτουν σε καθημερινή βάση τα έξοδά τους για να ικανοποιούν τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους
- πέρα από τη μόδα και τις επιθυμίες, κάποιες ανάγκες είναι πιο σημαντικές από άλλες· γι' αυτό και πρέπει να προγραμματίζουν πώς θα χρησιμοποιούν τους διαθέσιμους πόρους τους
- τα χρήματα που όλοι πληρώνουμε με τη μορφή τελών και φόρων χρησιμοποιούνται από το κράτος για τη βελτίωση της ζωής όλων μας: είναι πράγματα απτά, όπως και η δυνατότητα να πάμε στο σχολείο ή σε ένα νοσοκομείο για τις πρώτες βοήθειες, να περπατάμε σε φωτισμένους δρόμους και να απολαμβάνουμε δημόσια πάρκα.

Εισαγωγή

Η εργασία
είναι η
βασική πηγή
εισοδήματος

Σε αυτό το πρώτο κεφάλαιο ορίζουμε το **εισόδημα** και μαθαίνουμε πόσο σημαντικό είναι να έχουμε έσοδα σε τακτική βάση ώστε να εξασφαλίζουμε όχι μόνο την επιβίωσή μας, αλλά και την **ευημερία** μας. Ανακαλύπτουμε επίσης ότι η κύρια πηγή εισοδήματος για την πλειονότητα των ατόμων είναι η **εργασία**, που δίνει αξιοπρέπεια και κοινωνική αναγνώριση, και είναι τόσο σημαντική που αναφέρεται μέχρι και στο **Σύνταγμα** της χώρας μας. Θα δούμε παρακάτω ότι το εισόδημα μπορεί να προέρχεται και από άλλες πηγές, όπως η εκμετάλλευση της περιουσίας μας. Είναι πολύ σημαντικό να προγραμματίζουμε τα έσοδα και τα έξοδά μας για να αποφεύγουμε προβλήματα στο μέλλον, και για να ανταποκρινόμαστε με μεγαλύτερη ασφάλεια σε τυχόν απρόοπτα περιστατικά, διακρίνοντας τις απαραίτητες δαπάνες από τις λιγότερο επείγουσες

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ
ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ, Η ΧΡΗΣΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΕΙ ΤΗ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ. ΚΑΘΕ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ/ΤΡΙΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΕΙ ΤΟΥΣ ΟΡΙΣΜΟΥΣ ΕΤΣΙ ΩΣΤΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΣΥΜΒΑΤΟΙ ΜΕ ΤΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΤΑΞΗΣ.

επιθυμίες, εστιάζοντας στις πραγματικές ανάγκες και προσπαθώντας να βάλουμε και λίγα χρήματα στην άκρη. Μιλάμε, τέλος, για το πώς ένα μέρος του εισοδήματός μας αποδίδεται στο κράτος και στους δημόσιους οργανισμούς (για λόγους συντομίας, στο κείμενο αναφερόμαστε στο Δημόσιο) με τη μορφή **τελών** και **φόρων**, που μετά θα χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου, αλλά και για την υποστήριξη των νοικοκυριών που έχουν ανάγκη.

Καταρχάς παρουσιάζουμε κάποιους όρους:

ΕΙΣΟΔΗΜΑ: ροή χρημάτων που αποκτά κάποιος εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Το εισόδημα μπορεί να οριστεί ανάλογα με την προέλευσή του, δηλ. τις «πηγές εισοδήματος».

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ: το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων που έχουμε στην κατοχή μας (ακίνητα, οχήματα, τιμαλφή και χρηματοοικονομικά προϊόντα όπως χρήματα και αξιόγραφα, μείον οφειλές ή χρέη)· φωτογραφίζει τον πλούτο μας σε μια συγκεκριμένη στιγμή (στην οικονομία, αποκαλείται και «απόθεμα»).

ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ: το σύνολο των μέσων, θεσμών, ενδιαμέσων και χρηματοπιστωτικών αγορών που συνιστούν τη βασική υποδομή για τη λειτουργία της σύγχρονης οικονομίας.

ΦΟΡΟΙ: τα ποσά που καταβάλλουμε στο κράτος αναλογικά προς το εισόδημά μας, τα έξοδα και τον πλούτο μας, για να χρηματοδοτήσουμε τις δημόσιες δαπάνες.

ΤΕΛΗ: τα ποσά που καταβάλλουμε στο κράτος όταν χρησιμοποιούμε κάποιες υπηρεσίες (όπως τα τέλη κυκλοφορίας).

ΣΥΝΤΑΞΗ: το εισόδημα που λαμβάνουμε όταν είμαστε σε ηλικία να σταματήσουμε να δουλεύουμε. Προέρχεται από τις εισφορές που καταβάλλουμε κατά τη διάρκεια του εργασιακού μας βίου ή, σε περίπτωση απουσίας εισοδήματος, χορηγείται από το κράτος.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ: διαχείριση των πόρων μας μέσα στον χρόνο προκειμένου να κρατάμε τα έσοδα και τα έξοδά μας, τακτικά και έκτακτα, ισοσκελισμένα.

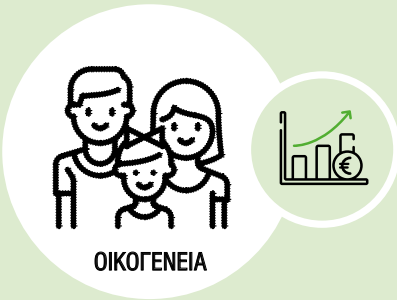
ΕΣΟΔΑ: όλες οι χρηματικές εισροές. Μπορεί να είναι περιοδικές, όπως ο μισθός ή η σύνταξη, ή έκτακτες, όπως η αμοιβή περιστασιακής εργασίας ή η αποζημίωση που λαμβάνουν οι μισθωτοί στο τέλος της εργασιακής τους σχέσης.

ΕΞΟΔΑ: όλες οι δαπάνες, τακτικές ή έκτακτες.

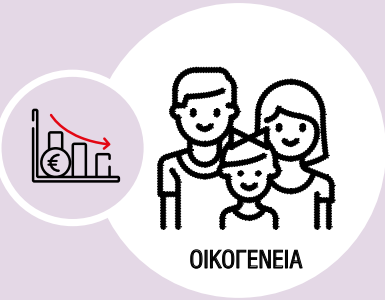
ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ: οι δαπάνες που πραγματοποιούνται περιοδικά, όπως η δόση του στεγαστικού μας δανείου, το ενοίκιο του σπιτιού, η δόση για το ιδιωτικό σχολείο, οι λογαριασμοί (ρεύμα, νερό, τηλέφωνο), τα κοινόχρηστα κ.λπ.

ΠΗΓΕΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ (ΜΙΣΘΩΤΗ) ΕΡΓΑΣΙΑ>
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ (ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ) ΕΡΓΑΣΙΑ>
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ>
ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ>

ΧΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

ΑΓΟΡΕΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ> ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΤΕΛΩΝ> ΚΡΑΤΟΣ
ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ> ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.1 Πηγές εισοδήματος

Πώς διαμορφώνεται το εισόδημα και η περιουσία; Ας προσπαθήσουμε καταρχήν να διακρίνουμε τις διάφορες πηγές ατομικού εισοδήματος, δηλαδή τις πηγές εισοδήματος που μπορεί να έχει ένα άτομο.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ:

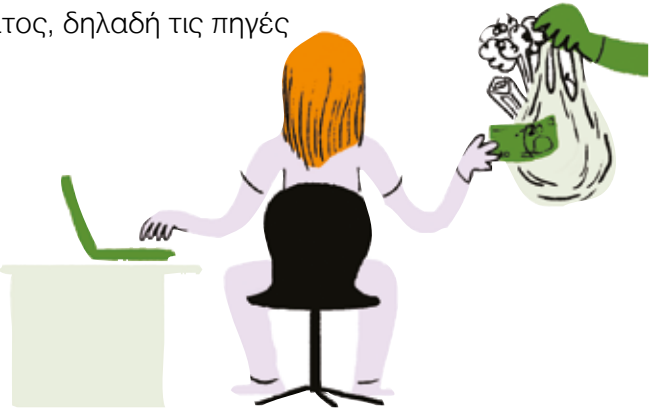
Εισόδημα από την εργασία:

- Εισόδημα από εξαρτημένη (μισθωτή) εργασίας
- Εισόδημα από ανεξάρτητη (ελεύθερη επαγγελματική) εργασία

Εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα

Εισόδημα από κεφάλαιο

Εισόδημα από ακίνητη περιουσία

Όλοι έχουν ανάγκη να αγοράσουν κάποια προϊόντα (τρόφιμα, φυσικό αέριο, κ.λπ.) και να πληρώσουν για κάποιες υπηρεσίες (ένα κούρεμα, έναν υδραυλικό για την επισκευή του λέβητα, διακοπές, κ.λπ.). Για να το πράξουν αυτό, χρειάζονται χρήματα. Κάποιος μπορεί να έχει χρήματα επειδή πήρε μια κληρονομιά ή επειδή κάποιος του τα έδωσε χωρίς να ζητά κάτι σε αντάλλαγμα (όπως οι γονείς ή οι παππούδες στα παιδιά και τα εγγόνια τους) ή επειδή διαθέτει κάποιο περιουσιακό στοιχείο (ένα διαμέρισμα, ένα γκαράζ, ένα οικόπεδο) από το οποίο λαμβάνουν ενοίκιο. Συνήθως όμως αυτές οι πηγές εισοδήματος δεν υπάρχουν ή δεν είναι αρκετές για να καλυφθούν όλα τα έξοδα και άρα πρέπει να αποκτήσουμε εισόδημα από την εργασία μας. Η σημασία της εργασίας είναι τέτοια που αναγνωρίζεται ως δικαίωμα στο ίδιο το Σύνταγμα, όπως θα δούμε παρακάτω. Το **εισόδημα από την εργασία** μπορεί να προέρχεται από μισθωτή εργασία ή από ανεξάρτητη (ελεύθερη επαγγελματική) εργασία· ας τα δούμε όλα αυτά πιο αναλυτικά.

Η εργασία είναι δικαίωμα

Εισόδημα από εξαρτημένη (μισθωτή) εργασία: ένα άτομο μπορεί να εργαστεί για μια **ιδιωτική επιχείρηση** ή για το **κράτος**. Και στις δύο περιπτώσεις, θα είναι μισθωτός υπάλληλος. Στην πρώτη περίπτωση, μπορούμε να σκεφτούμε τον υπάλληλο ενός ταξιδιωτικού γραφείου, έναν εξειδικευμένο εργάτη που κατασκευάζει βιολιά για μια εταιρία που παράγει μουσικά όργανα, μια προγραμματίστρια που αναπτύσσει εφαρμογές ή ιστοσελίδες για λογαριασμό μιας εταιρίας. Στη δεύτερη περίπτωση, μπορούμε να φανταστούμε μια γιατρό που εργάζεται σε δημόσιο νοσοκομείο, μια δασκάλα, έναν υπάλληλο σε υπουργείο.

Η εργασία μπορεί να είναι εξαρτημένη ή ανεξάρτητη

Εισόδημα από ανεξάρτητη (ελεύθερη επαγγελματική) εργασία: Όταν ένα άτομο έχει τη δική του επαγγελματική δραστηριότητα (όπως μια δικηγόρος, ένας ηλεκτρολόγος ή ένας τεχνίτης), εργάζεται για τον εαυτό του, δηλαδή ως **ελεύθερος επαγγελματίας ή αυτοαπασχολούμενος**.

Σε αυτή την περίπτωση, αυτό που ο εργαζόμενος ξέρει να κάνει γίνεται μια υπηρεσία ή ένα προϊόν που μπορεί να πουληθεί άμεσα στην αγορά και να παράγει εισόδημα. Έτσι, γίνεται λόγος για εισόδημα από ανεξάρτητη εργασία. Επομένως, το εισόδημα εξαρτάται από την ικανότητα του εργαζομένου να βρει μια αγορά για να διοχετεύσει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παράγει.

ΑΣΚΗΣΗ

Για να παρουσιάσουμε το θέμα στα παιδιά, μπορούμε να εξετάσουμε την εργασία ως πηγή εισοδήματος. Αφού σιγουρευτούμε πως όλοι έχουν καταλάβει τη σημασία της εργασίας ως πηγής εισοδήματος που θα τους επιτρέψει να ζήσουν, ζητάμε από κάθε παιδί ξεχωριστά να φτιάξει έναν κατάλογο με δουλειές και επαγγέλματα που γνωρίζει. Αυτό το πρώτο μέρος της άσκησης μπορεί επίσης να λειτουργήσει ως ερέθισμα για να ξεκινήσει το μάθημα. Στη συνέχεια, αφού συζητήσουμε το θέμα των πηγών εισοδήματος, θα προσπαθήσουμε όλοι μαζί – ή ένας κάθε φορά, όπως προτιμάτε – να γράψουμε στον πίνακα τις παραπάνω δουλειές, χωρίζοντάς τες σε εξαρτημένη και ανεξάρτητη εργασία.

FOCUS

Άλλες πηγές εισοδήματος

Εκτός από το εισόδημα που προέρχεται από την εργασία, υπάρχουν και άλλες πιθανές πηγές εισοδήματος.

- **ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:** ένα άτομο μπορεί να διατηρεί μια επιχείρηση· στην περίπτωση αυτή, έχουμε να κάνουμε με έναν **επιχειρηματία**, δηλαδή κάποιον που έχει αποφασίσει να οργανώσει μια δραστηριότητα που παράγει προϊόντα ή υπηρεσίες χρησιμοποιώντας εργασία και κεφάλαιο. Και σε αυτή την περίπτωση, το εισόδημα δεν είναι εξασφαλισμένο. Για να λάβει χρήματα από τη δραστηριότητά του, ο επιχειρηματίας πρέπει να καταφέρει να παράγει και να πουλά αρκετά προϊόντα ή υπηρεσίες ώστε να καλύπτει τις πληρωμές των εργαζομένων στην επιχείρηση καθώς και των προμηθευτών του, και επιπλέον να έχει κέρδος. Ο ιδιοκτήτης μιας αλυσίδας αρτοποιειών, για παράδειγμα, πρέπει να πληρώνει τους υπαλλήλους του, αλλά και τα έξοδα των καταστημάτων (ενοίκιο, φως, κλπ.) και των πρώτων υλών που αγοράζει για να φτιάχνει τα προϊόντα που πουλά (δηλαδή αλεύρι, μαγιά, κ.λπ.)· ό,τι περισσέψει είναι η αμοιβή του. Συνεπώς, ο επιχειρηματίας έρχεται αντιμέτωπος με **κινδύνους** αλλά και **ευκαιρίες**: τον κίνδυνο να υποστεί ζημιές – και άρα το εισόδημα που θα προκύψει να έχει αρνητικό πρόσημο (δηλαδή, να χάσει λεφτά αντί να κερδίσει!) – αλλά και την πιθανότητα να αποκτήσει πολύ υψηλότερο εισόδημα από εκείνο που θα αποκτούσε, αν εργαζόταν για άλλους.
- Προσοχή: Η διαφορά ανάμεσα στο εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα και σε εκείνο από το ελεύθερο επάγγελμα είναι ότι το πρώτο βασίζεται κυρίως στην επάρκεια **κεφαλαίου και οργάνωσης**, ενώ το δεύτερο βασίζεται κυρίως στο ανθρώπινο **κεφάλαιο και στις ικανότητες** του ίδιου του εργαζομένου. Ένας καλός επιχειρηματίας

FOCUS

πρέπει να διαχειρίζεται καλά το κεφάλαιο και να οργανώνει αποτελεσματικά την εργασία των άλλων, ενώ ένας αυτοαπασχολούμενος πρέπει να κάνει χρήση των δικών του δεξιοτήτων για να βρει πελάτες και δουλειά.

- **ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ:** προέρχεται από την τοποθέτηση των αποταμιεύσεων που μπορεί να έχει κάποιος σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα, όπως θα δούμε παρακάτω στο κεφάλαιο 4 (τόκους, μερίσματα και παρόμοια).
- **ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΟ ΑΚΙΝΗΤΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ:** προέρχεται από την άσκηση εμπράγματων δικαιωμάτων επί οικοπέδων/αγροτεμαχίων και κτηρίων (γεωργικό εισόδημα, ενοίκια και εκμίσθωση κτηρίων...).
- **ΑΛΛΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ:** εργασιακό μπόνους, κληρονομιά, δωρεά...

Η εργασία καταλαμβάνει πολύ σημαντικό χώρο στο Ελληνικό Σύνταγμα. Το **άρθρο 22** ορίζει πράγματι ότι: «Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού».

Η εργασία
στο Ελληνικό
Σύνταγμα

Επομένως, όλοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να εργάζονται, διότι η εργασία βοηθά την κοινωνία να προοδεύσει, όχι μόνο από οικονομική άποψη αλλά και από ανθρώπινη και κοινωνική άποψη.

Επίσης, το Ελληνικό Σύνταγμα στο ίδιο άρθρο προβλέπει ότι «Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας».

Η εργασία όχι μόνο παράγει εισόδημα για να ζήσει κάποιος, αλλά παρέχει και τη σημαντική ευκαιρία στον εργαζόμενο να αισθανθεί μέρος της κοινωνίας και να συμμετέχει ενεργά στη συλλογική δέσμευση για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης όλων. Η εργασία ρυθμίζεται επί τη βάση κάποιων θεμελιωδών αρχών (π.χ. δικαίωμα ίσης αμοιβής, απεργίας, δικαίωμα συνδικαλιστικής οργάνωσης, κοινωνική ασφάλιση και πρόνοια, ίσες ευκαιρίες, προστασία της εργασίας και μέγιστη διάρκεια εργάσιμης ημέρας) στα **άρθρα 22 και 23** του Συντάγματος.

FOCUS

Η εργασία των ανηλίκων

Η εργασία είναι δικαίωμα· όμως προσοχή! Είναι δικαίωμα μόνο για τους ενήλικες. Τα παιδιά, αντιθέτως, έχουν **το δικαίωμα να μην εργάζονται**. Κατά κανόνα, για να εργάζεται κάποιος, πρέπει να είναι ενήλικος.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, ανήλικοι που έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους, καθώς και ανήλικοι που φοιτούν σε γυμνάσια, λύκεια, και κάθε τύπου τεχνικές ή επαγγελματικές σχολές, δημόσιες ή ιδιωτικές αναγνωρισμένες από το κράτος, επιτρέπεται να εργάζονται έως έξι (6) ώρες την ημέρα και τριάντα (30) ώρες την εβδομάδα.

Τα παιδιά προστατεύονται επίσης από μια σειρά συγκεκριμένων αυστηρότερων κανονισμών, που απαγορεύουν την έκθεσή τους σε επικίνδυνες δραστηριότητες για την υγεία, απαγορεύουν τη νυχτερινή εργασία κ.ο.κ. Οι νέοι ηλικίας 15 ετών και άνω μπορούν επίσης, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αρχίσουν να εργάζονται στο πλαίσιο μαθητείας και επαγγελματικής κατάρτισης. Παρά τις απαγορεύσεις που αποσκοπούν στην προστασία των παιδιών, στην Ελλάδα η εργασία ανηλίκων είναι γεγονός: σύμφωνα με στοιχεία του 2022 από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, στη χώρα μας περίπου 9.500 νέοι 15-19 ετών (5.000 αγόρια και 4.500 κορίτσια) απασχολήθηκαν σε διάφορες εργασίες, κυρίως στον τουρισμό και το εμπόριο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η παιδική εργασία

Σκοπός: Να καταλάβουν τα παιδιά τις διαφορετικές κοινωνικές πραγματικότητες και να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με τα δικαιώματά τους.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα, γεωγραφία, κοινωνική και πολιτική αγωγή.

Τι θα χρειαστείτε: Πρόσβαση στο διαδίκτυο, βιβλία σχετικά με το θέμα.

Τρόπος διεξαγωγής: Ο καθηγητής, αφού μιλήσει για την εργασία των ανηλίκων, μπορεί να προτείνει μια εμβάθυνση στη ζωή του Iqbal Masih (Ικμπάλ Μασί(χ)), ενός γενναίου παιδιού που αναγκάστηκε να εργαστεί ως σκλάβος και προσπάθησε να διεκδικήσει δικαιώματα για τους συνομηλίκους του στο Πακιστάν. Τα παιδιά, αφού χωριστούν σε ομάδες, μπορούν να διεξάγουν έρευνα για τη ζωή και την ιστορία του Iqbal προκειμένου να την παρουσιάσουν στην τάξη: στο διαδίκτυο θα βρουν όλες τις αναγκαίες πληροφορίες.

1.2 Οι ατομικές επιλογές

Δεν αρκεί να έχεις εισόδημα, πρέπει **να ξέρεις και να το χρησιμοποιείς**. Κανένα εισόδημα δεν παραμένει σταθερό στο πέρασμα του χρόνου, ειδικά το εισόδημα των ελεύθερων επαγγελματιών. Η διαχείριση των ιδίων πόρων με επίγνωση και σύνεση είναι ο καλύτερος τρόπος διαχείρισης. Το εισόδημα δεν έχει αξία από μόνο του, αλλά μέσω της χρήσης του μπορούμε να ικανοποιήσουμε τις καθημερινές μας ανάγκες και να προσφέρουμε στον εαυτό μας τη δυνατότητα της ευζωίας. Οι επιλογές μας θα επηρεάσουν τόσο το εισόδημα που θα έχουμε όσο και τον τρόπο με τον οποίο θα το χρησιμοποιήσουμε. Η πρώτη επιλογή που κάνει ένα παιδί – και που θα επηρεάσει όλη τη ζωή του – είναι για πόσο χρόνο, τι και με πόσο ζήλο **θα σπουδάσει**. Παρ' ότι λέγεται ότι «οι σπουδές δεν ανταμείβουν», έχει αποδειχτεί ευρέως πως κάθε επιπλέον έτος σπουδών αντανakλάται σε αυξημένο εισόδημα, συνήθως μέσου έως υψηλού επιπέδου. Υπάρχουν άλλωστε πολλές επιλογές που μπορεί να κάνει ένα άτομο και επηρεάζουν το εισόδημά του. Όπως είδαμε, η επιλογή μεταξύ εξαρτημένης και ανεξάρτητης εργασίας θα καθορίσει τις διαφορές ως προς το επίπεδο αλλά και τη μεταβλητότητα του μελλοντικού μας εισοδήματος. Για να κάνουμε σωστές επιλογές σχετικά με τον τρόπο χρήσης του

Η σημασία των σπουδών

Είναι σημαντικό
να βάλουμε
προτεραιότητες

εισοδήματός μας, οι δαπάνες μας πρέπει να είναι ανάλογες με το εισόδημά μας. Γι' αυτό πρέπει να γνωρίζουμε καλά ποιες είναι οι **ανάγκες** τις οποίες πρέπει να ικανοποιούμε. Για παράδειγμα, προτού αγοράσουμε ένα μηχανάκι, πρέπει να λάβουμε υπόψη όχι μόνο την τιμή του, αλλά και το κόστος ασφάλισης, χαρτοσήμου, βενζίνης κ.λπ.

Μια οικογένεια πρέπει να γνωρίζει τι χρειάζεται για να ζήσει, ποια έξοδα επαναλαμβάνονται κάθε μήνα (π.χ. ενοίκιο σπιτιού, λογαριασμοί, εισιτήρια για τα ΜΜΜ, κ.λπ.) και ποιες είναι οι πιο επείγουσες ανάγκες που πρέπει να καλύψει, δηλαδή **ποιες προτεραιότητες θα βάλει**, και τι είναι πιο αναγκαίο σε σχέση με τα υπόλοιπα.

Το να διακρίνουμε ποιες από τις ανάγκες μας είναι οι πιο επιτακτικές αποτελεί καρπό άσκησης στη συνειδητοποίησή τους.

Οι **βασικές ανάγκες** είναι διαρκώς μεταβαλλόμενες· όμως δεν είναι άπειρες. Αν το να έχεις κινητό τηλέφωνο ήταν πολυτέλεια πριν από είκοσι χρόνια, σήμερα είναι απαραίτητο: είναι δηλαδή δύσκολο να ζήσει κάποιος χωρίς αυτό. Όμως είναι άραγε ένα τηλέφωνο της πιο νέας γενιάς, π.χ., εξίσου σημαντικό;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η πυραμίδα των αναγκών

Σκοπός: Να μάθουν τα παιδιά να ιεραρχούν τις ανάγκες τους. Να μάθουν τρόπους να προγραμματίζουν τι θα δαπανήσουν.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα, φυσική/χημεία/θετικές επιστήμες, τεχνολογία.

Τι θα χρειαστείτε: Στιλό και χαρτί, πίνακα.

Τρόπος διεξαγωγής: Μπορούμε να απεικονίσουμε τις ανάγκες μας μέσα σε μια πυραμίδα. Στη βάση της πυραμίδας, υπάρχουν όλα εκείνα χωρίς τα οποία δεν μπορούμε να ζήσουμε (προτεραιότητες) και, σιγά σιγά, ανεβαίνοντας, υπάρχουν χρήσιμα αγαθά που όμως, όσο ανεβαίνουμε, είναι όλο και λιγότερο απαραίτητα. Στην κορυφή, τοποθετούνται τα περιττά αγαθά. Κάθε παιδί φτιάχνει την πυραμίδα του, αναλογιζόμενο τι χρειάζεται οπωσδήποτε και τι μπορεί να στερηθεί. Σε δεύτερο χρόνο, προσπαθούμε, στον πίνακα, να φτιάξουμε μια πυραμίδα κοινή για όλη την τάξη. Δεν θα είναι εύκολο, γιατί κάθε παιδί μπορεί να έχει διαφορετικές προτεραιότητες· είναι όμως σημαντικό να σκεφτούμε: σε ποια αγαθά θα συμφωνούσαμε όλοι; Για ποια αγαθά άναψε η συζήτηση; Αναφέρθηκαν δημόσια και συλλογικά αγαθά ή μη υλικά στοιχεία της ευημερίας, όπως ένα δημόσιο πάρκο, ο καθαρός αέρας, η υγεία, η φιλία, ο ελεύθερος χρόνος; Στην επόμενη άσκηση αναπτύσσεται η ιδέα ότι η ευημερία δεν εξαρτάται μόνο από τη διαθεσιμότητα υλικών αγαθών.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ένας ευρύτερος ορισμός της ευημερίας

Σκοπός: Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η ευημερία είναι πολυδιάστατη έννοια και ότι η ποιότητα ζωής δεν εξαρτάται μόνο από οικονομικούς δείκτες.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γεωγραφία, μαθηματικά.

Τι θα χρειαστείτε: Πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Τρόπος διεξαγωγής: Ο ΟΟΣΑ, ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη, συγκεντρώνει στοιχεία από το 2009 για έναν δείκτη που ονομάζεται Better Life Index (Δείκτης Καλύτερης Ζωής). Περιλαμβάνει στοιχεία όπως ισορροπία μεταξύ εργασιακού βίου και ιδιωτικής ζωής ή ποιότητα του περιβάλλοντος στο οποίο ζούμε. Στον ειδικό ιστότοπο, οι μαθητές μπορούν να δουν, μέσω ενός απλού συστήματος γραφικών, ποια μεγέθη συμβάλλουν στη συνολική ευημερία των χωρών του ΟΟΣΑ και ποια θέση έχουν οι χώρες του ΟΟΣΑ σε σχέση με τις άλλες χώρες ως προς τα διάφορα μεγέθη. Στην ιστοσελίδα, τα παιδιά μπορούν στη συνέχεια να ιεραρχήσουν τις μεταβλητές που συμβάλλουν στην ευημερία και να συζητήσουν μεταξύ τους γιατί πιστεύουν ότι ένα μέγεθος είναι πιο σημαντικό από τα άλλα: www.oecdbetterlifeindex.org

FOCUS

Οι παγίδες συμπεριφοράς

Όταν λαμβάνουμε αποφάσεις, συνήθως πιστεύουμε ότι έχουμε λάβει υπόψη τα πάντα και ότι συμπεριφερόμαστε ορθολογικά. Στην πραγματικότητα, απαιτείται προσοχή: υπάρχουν παγίδες στις οποίες μπορεί να πέσει κάποιος όταν λαμβάνει αποφάσεις· και βέβαια, οι αποφάσεις που παίρνουμε σε χρηματοοικονομικό επίπεδο δεν αποτελούν εξαίρεση στον κανόνα. Ιδού κάποια παραδείγματα:

ΥΠΕΡΑΥΤΟΠΕΠΟΙΩΣΗ: οδηγεί σε μη ρεαλιστικές προσδοκίες για το μέλλον. Κατά μέσο όρο, οι άνθρωποι επιδεικνύουν υπερβολική εμπιστοσύνη στη μελλοντική τους ικανότητα να εργαστούν και να κερδίσουν χρήματα. Αυτό μπορεί να υποκινήσει μια συμπεριφορά που δεν χαρακτηρίζεται από σύνεση και συστηματική αποταμίευση, η οποία είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων εξόδων.

ΜΕΡΟΛΗΨΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ: η άμεση κατανάλωση υπερεκτιμάται σε σχέση με τη μελλοντική, μοιάζει δηλαδή πολύ πιο σημαντική.

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ: η πληρωμή με τραπεζική κάρτα, για παράδειγμα, μπορεί να συντελέσει ώστε να δαπανηθούν περισσότερα χρήματα από ό,τι αν η πληρωμή γινόταν με μετρητά, γιατί δεν γίνεται αντιληπτή ως φυσική εκταμίευση, οπότε υπάρχει διαφορετικός βαθμός συνειδητοποίησης των εξόδων.

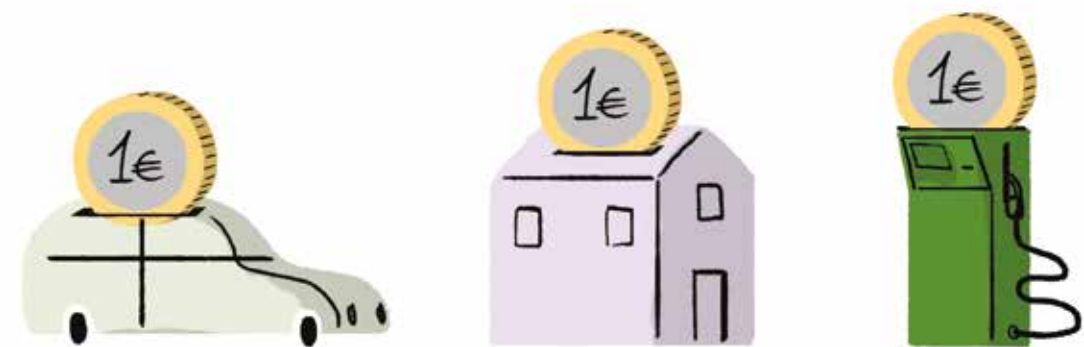
ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ (FRAMING): ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται το πρόβλημα επηρεάζει την επιλογή των ανθρώπων. Για παράδειγμα, μια τιμή που είναι εκφρασμένη σε δόσεις μπορεί να φανεί περισσότερο ελκυστική από ό,τι η ίδια τιμή εκφρασμένη ως συνολικό ποσό.

ΑΠΟΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ: για τους περισσότερους ανθρώπους, η ζημιά προκαλεί πολύ μεγαλύτερη (περίπου διπλάσια) δυσφορία σε σχέση με την ικανοποίηση που προκύπτει από την πραγματοποίηση κέρδους του ίδιου ύψους. Αυτός είναι ένας γενικός συμπεριφορικός κανόνας, ο οποίος κατά την άποψη ορισμένων συνδέεται με ένα είδος ενστίκτου επιβίωσης.

1.3 Προγραμματισμός

Αφού οριστούν οι προτεραιότητες, είναι εύκολο να καταλάβουμε πόσο εισόδημα χρειαζόμαστε και μπορούμε έτσι να προγραμματίσουμε τα **έξοδα** (τα χρήματα που πρέπει να ξοδέψουμε για να καλύψουμε τις ανάγκες μας) και τα **έσοδά** μας (το εισόδημα). Μετά, υπάρχουν πάντα και τα **απρόοπτα**. Για παράδειγμα, αν έχεις αγοράσει μηχανάκι, μπορεί να σκάσει το λάστιχο, να γρατζουνιστεί το αμάξωμα ή η τιμή της βενζίνης να ανέβει. Ένας καλός προγραμματισμός αφήνει περιθώριο για τυχόν απρόοπτα γεγονότα. Είναι πάντα καλό να ελέγχουμε τακτικά και προσεκτικά τα έσοδα και τα έξοδά μας. Για να το πράξουμε αυτό, είναι αναγκαίο να γνωρίζουμε μέχρι πού φτάνουν χρήματά μας και να τηρούμε κατάσταση εσόδων-εξόδων.

Έσοδα,
έξοδα και
απρόοπτα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Τι σημαίνει προγραμματισμός

Σκοπός: Ευαισθητοποίηση στο ζήτημα του προγραμματισμού.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα, τεχνολογία.

Τρόπος διεξαγωγής: Ζητούμε από τα παιδιά να αφηγηθούν αν έχουν υποτιμήσει ποτέ τον χρόνο που απαιτεί μια σχολική εργασία ή έχουν υπερεκτιμήσει την ικανότητά τους να μελετήσουν στο μέλλον με μεγαλύτερο ζήλο και τότε συνέβη αυτό. Τα ρωτάμε μετά πόσες φορές τελειώνει το χαρτζιλίκι τους πολύ πριν πάρουν το επόμενο χαρτζιλίκι, που σημαίνει ότι δεν υπάρχει ένας προγραμματισμός που θα τους επέτρεπε να καλύψουν όλες τις ημέρες της εβδομάδας. Ίσως αρκεί να ακουστούν οι εμπειρίες και οι ιστορίες των παιδιών, για να ξεκινήσει μεταξύ τους μια ανταλλαγή απόψεων: έχουν τις ίδιες εμπειρίες; Γιατί κάποιοι προγραμματίζουν περισσότερο και κάποιοι λιγότερο ή καθόλου;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το αρχείο των εξόδων

Σκοπός: Να κατανοήσουμε πώς τηρείται ένα εβδομαδιαίο αρχείο εσόδων-εξόδων, να κατανοήσουμε τις πληροφορίες που μπορεί να παρέχει, να προγραμματίσουμε και μετά να επαληθεύσουμε τις προβλέψεις μας.

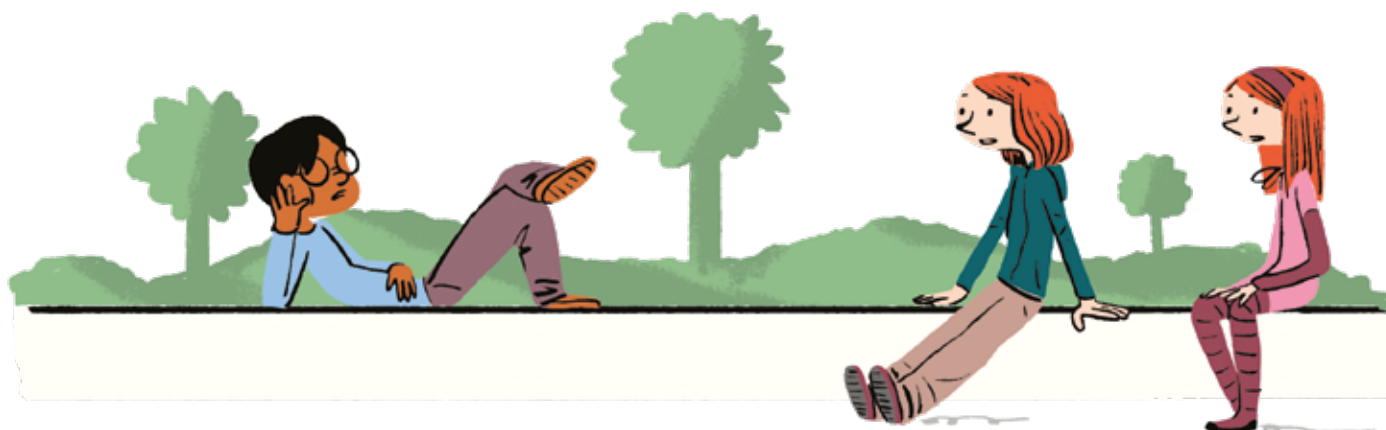

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά, γλώσσα.

Τι θα χρειαστείτε: Τετράδιο για κάθε μαθητή ή Η/Υ για το ηλεκτρονικό φύλλο.

Τρόπος διεξαγωγής: Εξηγούμε ότι σύντομα θα ασχοληθούμε με το θέμα του προϋπολογισμού, αλλά ότι πρώτα μπορούμε να αντλήσουμε πολλές χρήσιμες πληροφορίες από ένα πιο απλό αρχείο εσόδων-εξόδων. Ζητάμε από τα παιδιά να τηρήσουν για μια εβδομάδα ημερολόγιο εσόδων-εξόδων· μπορούν να οργανωθούν όπως κρίνουν καλύτερο, αλλά πρέπει να συστηματοποιούν τα στοιχεία σε πίνακα, όπου μπορεί να καταλάβει κάποιος πώς κατανέμονται οι «ταμειακές ροές» (χρηματικές εισροές και εκροές) μέσα στον χρόνο έτσι ώστε να διακρίνονται ευκρινώς τα έσοδα από τα έξοδα. Το Σαββατοκύριακο, το ισοζύγιο είναι ελλειμματικό ή πλεονασματικό; Αν είναι ελλειμματικό, συνήφθη ένα δάνειο (οφειλή) ή δεν καταγράφηκε κάποιο έσοδο; Ή ίσως δεν είχαμε σημειώσει το αρχικό κεφάλαιο; Μήπως υπάρχουν τακτικά έξοδα που δεν έχουμε σημειώσει επειδή δεν κάναμε πληρωμές εκείνη την εβδομάδα; Υπάρχουν τακτικά έσοδα; Υπάρχουν έξοδα τη σημασία των οποίων δεν είχαμε καταλάβει; Αντί να συζητήσετε μεμονωμένες εγγραφές, σε αυτή τη φάση έχει ενδιαφέρον να εστιάσετε στην αναζήτηση μιας μεθόδου, δηλαδή να κατανοήσετε πώς μπορείτε να κάνετε ένα αρχείο τέτοιου είδους πιο ευανάγνωστο και χρήσιμο. Μπορείτε να προτείνετε και την απεικόνιση σε ένα ηλεκτρονικό φύλλο καταγραφής εξόδων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Δοκιμές προγραμματισμού

Σκοπός: Να προγραμματίσουν τα παιδιά τα έξοδά τους για την επόμενη εβδομάδα και, στη συνέχεια, να δουν αν ταιριάζουν τα πραγματικά έξοδα με ό,τι είχαν προγραμματίσει.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά, γλώσσα.

Τι θα χρειαστείτε: Αρχείο που θα φτιάξετε με την προηγούμενη άσκηση «Το αρχείο των εξόδων».

Τρόπος διεξαγωγής: Γνωρίζοντας τις συνήθειές σας όσον αφορά τα έξοδα, προσπαθήστε να κάνετε στην τάξη μια «πρόβλεψη εξόδων», δηλ. έναν προγραμματισμό για το τι θα ξοδέψετε. Κατά τη διάρκεια της εβδομάδας κρατήστε σημειώσεις του τι ξοδεύετε για να επαληθεύσετε αν πράγματι η πρόβλεψή σας ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ως προς τι διαφέρει; Γιατί; Υπάρχουν πολλές βοηθητικές εφαρμογές διαχείρισης χρημάτων, πολλές από τις οποίες μπορείτε να τις κατεβάσετε στο έξυπνο τηλέφωνό σας δωρεάν.

1.4 Ο προϋπολογισμός (budget)

Η **κατάσταση εσόδων-εξόδων** είναι ένα έγγραφο που αντιπαραβάλλει με λογικές και αυστηρές μεθόδους τις θετικές και αρνητικές «εγγραφές», δηλαδή τα στοιχεία εσόδων και εξόδων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του πλούτου ή/και του εισοδήματός μας. Αν μετράμε τον πλούτο, η κατάσταση εσόδων-εξόδων αφορά μια **συγκεκριμένη χρονική στιγμή**, για παράδειγμα την 31η Δεκεμβρίου· αν μετράμε το εισόδημα, τότε αναφέρεται σε ένα **ορισμένο χρονικό διάστημα**, για παράδειγμα ένα έτος. Για να γίνει η αντιπαραβολή, τα έξοδα και τα έσοδα, οι οφειλές και όσα μας χρωστούν μπαίνουν σε μια ζυγαριά για να επαληθευτούν τυχόν ανισορροπίες. Μια κατάσταση εσόδων-εξόδων μπορεί να είναι ένας ισολογισμός ή ένας προϋπολογισμός: ο **ισολογισμός** είναι η σύνοψη του τι συνέβη σε μια παρελθοντική χρονική περίοδο, ενώ ο **προϋπολογισμός** (budget) είναι μια προσπάθεια περιγραφής του τι θα συμβεί στο μέλλον. Ένας οικογενειακός ή ένας προσωπικός προϋπολογισμός περιλαμβάνει επομένως όλα τα έξοδα και τα έσοδα που προβλέπουμε για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αν δεν ξέρουμε να διαβάζουμε και να συντάσσουμε έναν προϋπολογισμό, είναι πιθανό να έχουμε δυσκολίες με θέματα που σχετίζονται με τα χρήματά μας. Όπως επισημαίνεται και στο βιβλίο του μαθητή, ένας από τους στόχους του προϋπολογισμού είναι ο έλεγχος της ισορροπίας μεταξύ εσόδων και εξόδων. Οι προβλέψεις για τα έσοδα και τα έξοδα είναι πάντα ατελείς και πρέπει να παρακολουθούνται τακτικά και να ενημερώνονται αναλόγως. Συχνά υπερεκτιμούμε τις προβλέψεις εσόδων και υποτιμούμε τις μελλοντικές μας δαπάνες (όπως είδαμε στο Focus *Οι παγίδες συμπεριφοράς*).

Ισολογισμός και προϋπολογισμός

Το εργαλείο για να κάνουμε τη ζωή μας καλύτερη

Στην πραγματικότητα, ο προϋπολογισμός είναι ένα **εργαλείο** για να κάνουμε επιλογές: όταν βάζουμε τις διάφορες εγγραφές σε σειρά, μπορούμε για παράδειγμα να καταλάβουμε αν «τα χρήματα δεν είναι αρκετά» (ή, όπως λένε, «αν έχουμε υπερβεί τον προϋπολογισμό»): όπως προτείνει και το κείμενο για τα παιδιά, όταν καταλαβαίνουμε ότι οι πόροι μας δεν είναι ατελείωτοι, πρέπει να κάνουμε επιλογές, ταξινομώντας τα έξοδα κατά σειρά σπουδαιότητας και προτεραιότητας.

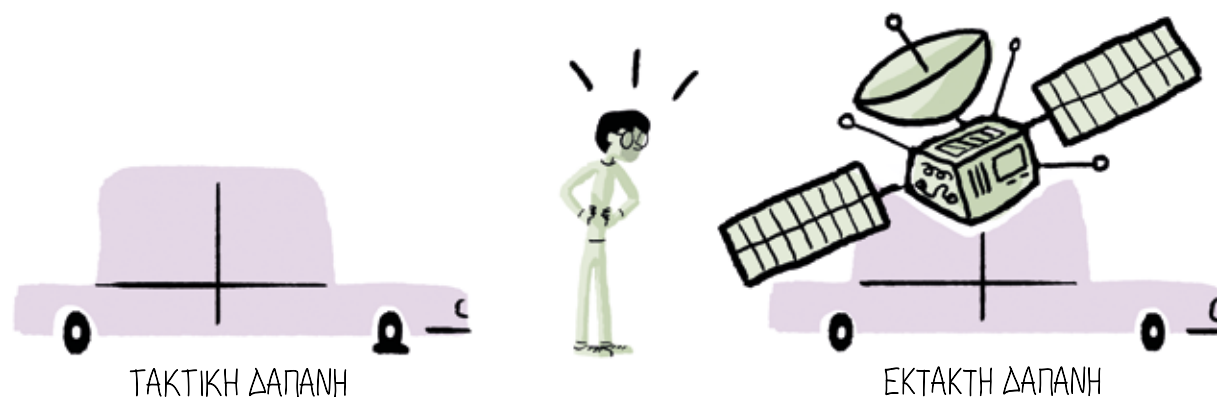
Έχουμε ήδη μιλήσει για τη σημασία της ιεράρχησης **προτεραιοτήτων**. Και στη σύνταξη ενός προϋπολογισμού επομένως, πρέπει να ιεραρχήσουμε τις προτεραιότητές μας, κατανοώντας ποιες είναι οι επείγουσες δαπάνες και ποιες μπορεί να αναβληθούν για αργότερα, όπως και διακρίνοντας τις ανάγκες από τις επιθυμίες.

Ο προϋπολογισμός δεν είναι ένα «ουδέτερο» έγγραφο, αλλά ένα κείμενο που έχει τύχει περίσκεψης και έρχεται σαν αποτέλεσμα επιλογών προσανατολισμένων στην επίτευξη στόχων.

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Για να βοηθήσουμε τα παιδιά, μπορούμε να τους δώσουμε να δουν έναν προϋπολογισμό, εξηγώντας κάθε μέρος του βήμα προς βήμα. Μερικές φορές οι προϋπολογισμοί οργανώνουν, για λόγους ευκολίας της ανάγνωσης, τις διαφορετικές εγγραφές ομαδοποιώντας τις σε κατηγορίες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους – προσπαθήστε να συγκρίνετε διαφορετικούς προϋπολογισμούς και να δείτε ποια κριτήρια ακολουθήθηκαν. Η πρώτη διάκριση που πρέπει να γίνει αμέσως σαφής είναι εκείνη μεταξύ θετικών και αρνητικών εγγραφών. Συνήθως τα έσοδα απεικονίζονται με το σύμβολο «συν» και τα έξοδα φέρουν το σύμβολο «μείον». Μια άλλη θεμελιώδης διαφορά είναι η διαφορά μεταξύ **τακτικών** και **έκτακτων εγγραφών**. Μια τακτική δαπάνη είναι κατά κάποιον τρόπο «αναμενόμενη», δηλαδή, εντάσσεται στον ορίζοντα προγραμματισμού: φόροι, περιοδικό σέρβις του αυτοκινήτου, ενοίκιο και παρόμοια. Μια έκτακτη δαπάνη, αντιθέτως, είναι εξ ορισμού κάτι το εξαιρετικό που πρέπει να φροντίσουμε ως συνέπεια κάποιου απροσδόκητου γεγονότος ή κάποιου γεγονότος που συμβαίνει σπανιότερα (η αντικατάσταση μιας ηλεκτρικής οικιακής συσκευής). Παρόμοια διάκριση μπορεί να γίνει μεταξύ τακτικών και έκτακτων εσόδων.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Εμπρός! Στη δουλειά!

Σκοπός: Να αποκτήσουν τα παιδιά εξοικείωση με την έννοια του προϋπολογισμού μέσω της φαντασίας.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά, τεχνολογία..

Τι θα χρειαστείτε: Φύλλα χαρτιού, στίλο, υλικό σχεδίασης.

Τρόπος διεξαγωγής: Στα παιδιά, αφού χωριστούν σε ομάδες τριών ή τεσσάρων, ανατίθεται μια φανταστική δραστηριότητα, όπως π.χ. ένα παγωτατζίδικο, ένα τυπογραφείο, ένα σιδηρουργείο, μια πιτσαρία, μια υπηρεσία delivery φαγητού, κ.λπ. Κάθε ομάδα πρέπει να υποθέσει και να προγραμματίσει τα πιθανά έσοδα και έξοδα της δραστηριότητάς της, προσδιορίζοντας ποια μπορεί να είναι τακτικά και ποια μπορεί να είναι έκτακτα. Ποιες είναι οι προτεραιότητες που κάθε ομάδα ορίζει για τον εαυτό της; Κατόπιν, κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τη δική της υπόθεση προϋπολογισμού σε ολόκληρη την τάξη. Ποια από τις δραστηριότητες φαίνεται να ευσταθεί περισσότερο και να είναι πιο πειστική;

1.5 Τέλη και φόροι

Φυσικά, ευτυχώς στη ζωή, δεν έχουν όλα ένα τίμημα. Υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορούμε να κάνουμε και να πάρουμε **δωρεάν**: να γελάσουμε με τους φίλους μας, να απολαύσουμε το ηλιοβασίλεμα, να παίξουμε στο πάρκο, να περιπλανηθούμε στην πόλη, να επισκεφτούμε όμορφα μέρη, να απολαύσουμε δωρεάν παραστάσεις και θεάματα, να μαζέψουμε μούρα καιμανιτάρια σε ένα δάσος. Όμως όλα αυτά δεν είναι αρκετά για να ζήσει κάποιος: σήμερα κανένας από εμάς δεν είναι απολύτως αυτάρκης και τα χρήματα είναι απαραίτητα, καθώς πολλά πράγματα για τα οποία δεν πληρώνουμε άμεσα έχουν και αυτά **κόστος**. Αν μπορούμε να περπατήσουμε στους δρόμους, είναι επειδή κάποιος τους κατασκεύασε και τους διατηρεί σε τάξη. Αν υπάρχουν όμορφα μικρά πάρκα κοντά στο σπίτι μας, όπου μπορούμε να περπατήσουμε και να παίξουμε με την ησυχία μας, αντί για ένα άγονο χωράφι γεμάτο ζιζάνια και μαμούνια, το οφείλουμε στο γεγονός ότι υπάρχουν οι κηπουροί του δήμου που τα κρατούν καθαρά και σε τάξη. Αν μπορούμε να δανειστούμε δωρεάν βιβλία ή ταινίες από βιβλιοθήκες, αυτό το οφείλουμε στο ότι κάποιος τα αγόρασε και πληρώνει για το κτήριο που τα φιλοξενεί και για το προσωπικό που ασχολείται με τον δανεισμό τους. Αν μπορούμε να τρέξουμε για πρώτες βοήθειες όταν δεν είμαστε καλά και να λάβουμε θεραπεία, το οφείλουμε στο ότι κάποιος πληρώνει για το νοσοκομείο, τους γιατρούς, τις νοσοκόμες, τον εξοπλισμό, τα φάρμακα... Ποιος είναι άραγε αυτός;

Πώς το Δημόσιο
χρησιμοποιεί
τα χρήματα των
τελών και των
φόρων

Διαφορά μεταξύ
φόρων και τελών

Χρήματα που
ξοδεύουμε για
τον εαυτό μας

Απόλυτη και
σχετική φτώχεια

Ε, λοιπόν, αυτός ο κάποιος είμαστε όλοι εμείς που πληρώνουμε **φόρους**. Το άρθρο 4, παράγραφος 5 του ελληνικού Συντάγματος ορίζει τα εξής: «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους». Κάθε φορά που κερδίζουμε χρήματα, ένα μέρος των χρημάτων που λαμβάνουμε πηγαίνει στο **Δημόσιο**, ως φόρος. Ο φόρος αυτός παρακρατείται από τον εργοδότη μας ή αποδίδεται αργότερα από εμάς τους ίδιους. Ακόμη και όταν αγοράζουμε κάτι, μέρος της τιμής που πληρώνουμε πηγαίνει στο Δημόσιο (μέσω του πωλητή). Πρόκειται για τους φόρους: οι πρώτοι είναι **άμεσοι φόροι** και οι δεύτεροι ονομάζονται **έμμεσοι φόροι**. Εκτός από τους φόρους, το Δημόσιο χρηματοδοτείται και με τα **τέλη**, τα οποία είναι ποσά που πληρώνουμε όταν χρησιμοποιούμε ορισμένες υπηρεσίες: Ούτε οι φόροι ούτε τα τέλη είναι χαμένα χρήματα, ας το ξεκαθαρίσουμε, ακόμη κι αν αφαιρούνται από τα χρήματα που κερδίζουμε και δεν μπορούμε να τα διαθέσουμε όπως εμείς θέλουμε. Αυτά τα ποσά χρησιμεύουν στην πραγματικότητα για να πληρώσουμε πολλά πράγματα που μας επιτρέπουν να **ζήσουμε καλύτερα**: την εκπαίδευση, τις υποδομές (δρόμους, γέφυρες, δίκτυο ύδρευσης κ.λπ.), την υγεία, την προστασία του περιβάλλοντος και των ανθρώπων, τις υπηρεσίες για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους, καθώς και πολλά άλλα πράγματα που θεωρούμε δεδομένα.

1.5.1 Αναδιανομή

Το Δημόσιο παίζει επίσης ρόλο στην **κοινωνική αναδιανομή του εισοδήματος**, έναν ρόλο που μπορεί να είναι από λίγο έως πολύ ισχυρός, ανάλογα με την πολιτική βούληση και τη διαθεσιμότητα των κονδυλίων του προϋπολογισμού. Οι κρατικές παρεμβάσεις περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, **επιδότησεις** και **κοινωνικές παροχές** για να εξασφαλιστεί ένα ελάχιστο βιοτικό επίπεδο σε όσους δεν έχουν ικανό εισόδημα και βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης. Στην οικονομία, γίνεται λόγος για **απόλυτη φτώχεια** και **σχετική φτώχεια**: η σχετική φτώχεια για μια οικογένεια δύο ατόμων συγκρίνεται με τη μέση δαπάνη ανά άτομο στη χώρα (δηλαδή, την κατά κεφαλήν δαπάνη)· η απόλυτη φτώχεια κρίνεται με βάση την ελάχιστη δαπάνη που απαιτείται προκειμένου να διασφαλίζεται ένα βασικό βιοτικό επίπεδο. Με βάση τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (ΕΛΣΤΑΤ), το 2022 το 26,3% του γενικού πληθυσμού διέτρεχε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Η ΕΛΣΤΑΤ ορίζει τον κίνδυνο φτώχειας ως το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά, των οποίων το συνολικό ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα είναι χαμηλότερο από το 60% του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος. Η ΕΛΣΤΑΤ επικαιροποιεί συνεχώς τα δεδομένα που σχετίζονται με το όριο της απόλυτης φτώχειας και με το κατώφλι της φτώχειας. Το Δημόσιο μπορεί να βοηθήσει όσους ζουν σε συνθήκες ένδειας, για παράδειγμα, με τη δωρεάν παροχή ή τη μείωση της τιμής ορισμένων υπηρεσιών (βρεφονηπιακοί σταθμοί και άλλες κοινωνικές δομές), ή με την παροχή ενός σπιτιού με μειωμένο ενοίκιο (επιδότηση

ενοικίου). Προφανώς, όλες αυτές οι παρεμβάσεις έχουν κόστος για το κράτος, όπως και οι υπηρεσίες που προσφέρει το κράτος σε όλους τους πολίτες, ανεξάρτητα από το εισόδημά τους· αυτό το κόστος καλύπτεται από όσους πληρώνουν τέλη και φόρους.

FOCUS

Μάθετε περισσότερα

Για να μάθετε περισσότερα σχετικά με το κατώφλι της φτώχειας και για να δείτε τα επικαιροποιημένα όρια, επισκεφθείτε την ιστοσελίδα της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (ΕΛΣΤΑΤ): <https://www.statistics.gr/documents/20181/7610c933-1016-8e6f-6100-230c8e9a6f89>

FOCUS

Ο προγραμματισμός των δαπανών της δημόσιας διοίκησης

Είδαμε πως για τη σωστή διαχείριση του εισοδήματός σας πρέπει να προγραμματίζετε και να ελέγχετε τις δαπάνες σας. Το ίδιο πρέπει να κάνει και η δημόσια διοίκηση (όπως, για παράδειγμα, η κεντρική κυβέρνηση, οι περιφέρειες, οι δήμοι). Πώς όμως ελέγχονται οι δαπάνες του κράτους, για να είναι όλα τα πράγματα στη θέση τους; Το κύριο μέσο είναι ο νόμος για την **κύρωση του προϋπολογισμού**, ο οποίος περιλαμβάνει, εκτός από τις προβλέψεις δαπανών, και προβλέψεις εσόδων. Ο νόμος αυτός υποβάλλεται προς έγκριση στη Βουλή το φθινόπωρο εκάστου έτους από την κυβέρνηση, η οποία έχει δικαίωμα τροποποίησής του εντός ορισμένων ορίων. Οι προβλέψεις αυτού του νόμου για τις δαπάνες περιλαμβάνουν και μεταφορές χρημάτων από το κεντρικό κράτος στην τοπική αυτοδιοίκηση. Η τοπική αυτοδιοίκηση με τη σειρά της διαχειρίζεται έναν προϋπολογισμό που περιλαμβάνει, εκτός από τα χρήματα που προέρχονται από τα υψηλότερα κυβερνητικά κλιμάκια, τις δικές της εγγραφές εσόδων και εξόδων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

1. Τι είναι το εισόδημα;
2. Πώς μπορούν να ταξινομηθούν οι πηγές εισοδήματος;
3. Τι σημαίνει να ορίζεις προτεραιότητες δαπανών;
4. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ ενός ισολογισμού και ενός προϋπολογισμού;
5. Πώς διαβάζουμε έναν προϋπολογισμό;
6. Τι είναι η απόλυτη φτώχεια; Και τι η σχετική;
7. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ τελών και φόρων; Σε τι χρησιμεύουν;

2. ΧΡΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΕΣ

Μαθησιακοί στόχοι

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου οι μαθητές/τριες αναμένεται να έχουν καταλάβει τα εξής:

- Τα κέρματα και τα τραπεζογραμμάτια έχουν αξία επειδή εκδίδονται από ένα ίδρυμα, όπως η κεντρική τράπεζα, που ενεργεί κατ' εντολή του κράτους ή μιας ένωσης κρατών
- Το ευρώ είναι το επίσημο νόμισμα της ευρωζώνης
- Η τιμή των καταναλωτικών προϊόντων ή υπηρεσιών ποικίλλει με την πάροδο του χρόνου και με τον χώρο.

Εισαγωγή

Σε αυτή την ενότητα, μαθαίνουμε για το νόμισμα και πώς γεννήθηκε. Μαθαίνουμε επίσης ότι το σύνολο των κερμάτων (και των τραπεζογραμμάτων) ενός κράτους ονομάζεται **επίσημο νόμισμα**: στην Ιταλία, την Ελλάδα και τις άλλες χώρες της ευρωζώνης (που ονομάζεται επίσης «ζώνη του ευρώ») το επίσημο νόμισμα είναι το ευρώ, το οποίο εκδίδεται από την **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα** σε συνεργασία με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των χωρών-μελών της ζώνης του ευρώ. Προσπαθούμε να απαντήσουμε σε κάποιες ερωτήσεις, όπως: τι ήταν το **νόμισμα-εμπόρευμα**; Πώς μπορούμε να διαχειριστούμε

Ευρώ στην
ευρωζώνη

τα χρήματά μας με σύνεση και αποτελεσματικότητα; Πώς γίνεται η ανταλλαγή του νομίσματος ενός κράτους με το νόμισμα ενός άλλου κράτους; Βλέπουμε επίσης έναν ορισμό **της τιμής** ως της ποσότητας χρήματος που απαιτείται για την αγορά ενός αγαθού και αναλύουμε τους διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν τον προσδιορισμό των τιμών, όπως και τη μεταβλητότητά τους: το κόστος παραγωγής, τον νόμο της **προσφοράς** και της **ζήτησης**, την ποιότητα, την ποσότητα. Ορίζουμε την έννοια του **πληθωρισμού** και του **αποπληθωρισμού**. Τέλος, μαθαίνουμε τις έννοιες της **τιμής μονάδας** και της **συνολικής δαπάνης**. Παρακάτω, παρουσιάζουμε τους όρους που θα χρειαστούμε σε αυτό το κεφάλαιο:

ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ: ανταλλαγή αγαθών με άλλα αγαθά χωρίς τη χρήση νομίσματος.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΑΓΑΘΟ: αγαθό που εξυπηρετεί την ικανοποίηση αναγκών ή επιθυμιών και είναι διαθέσιμο σε περιορισμένη ποσότητα. Δεν συνιστά αντικειμενική και απόλυτη περιουσία: ένα βιβλίο δεν είναι οικονομικό αγαθό για έναν αναλφάβητο. Ένα κομμάτι πάγου δεν είναι οικονομικό αγαθό στον Βόρειο Πόλο.

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ: η γενικευμένη αύξηση του μέσου επιπέδου των τιμών σε μια δεδομένη χρονική περίοδο, συνήθως σε ένα έτος (αντίθετα, η περίοδος κατά την οποία το μέσο επίπεδο τιμών πέφτει ονομάζεται **αποπληθωρισμός**).

ΧΡΗΜΑ: μέσο που έχει τρεις λειτουργίες: τη λειτουργία μέσου πληρωμής, λογιστικής μονάδας και αποθεματικού (μέσου αποθήκευσης) αξίας.

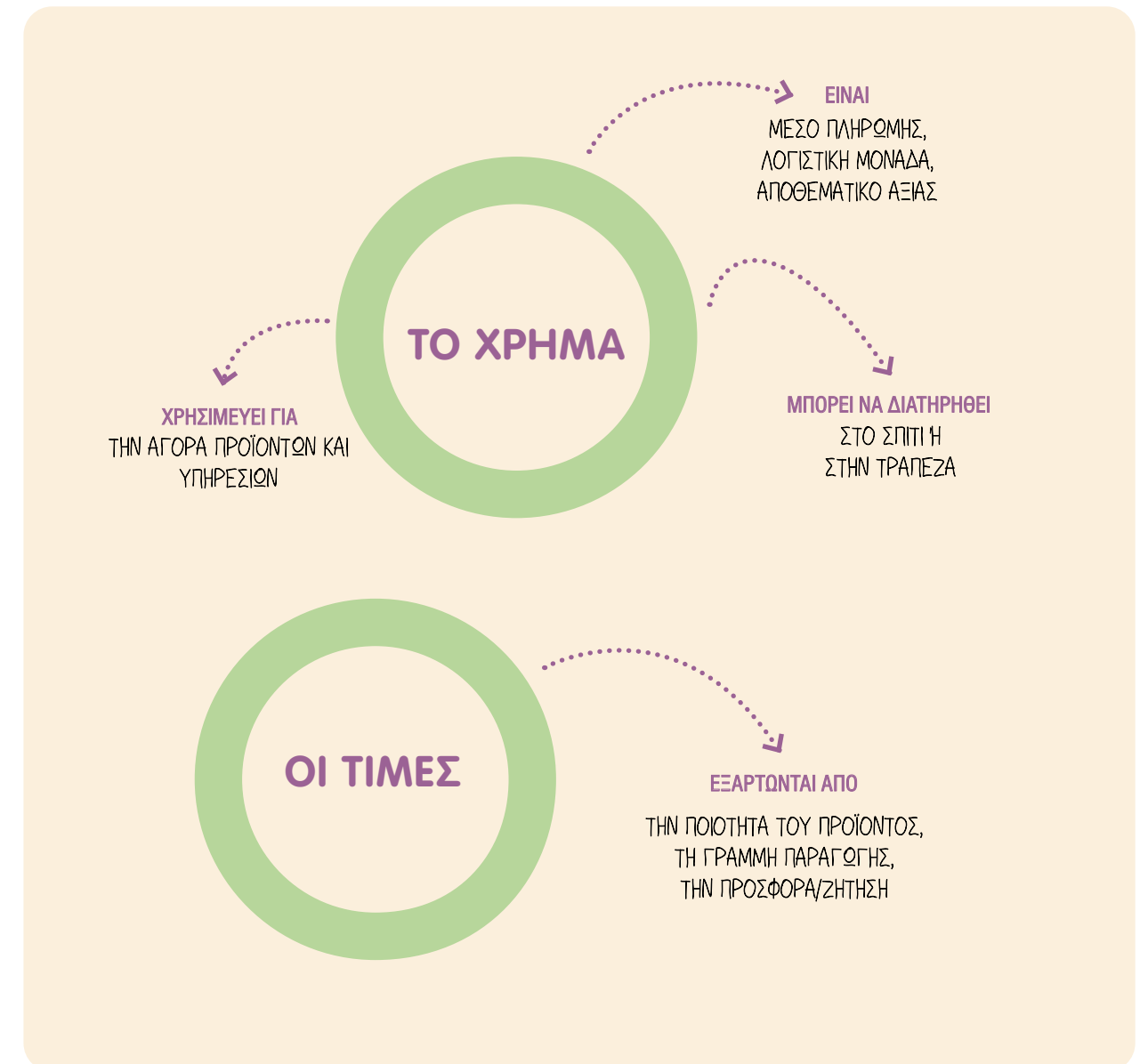
ΕΠΙΣΗΜΟ ΝΟΜΙΣΜΑ ή ΝΟΜΙΜΟ ΧΡΗΜΑ: τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα που κυκλοφορούν επίσημα σε ένα κράτος. Στην Ιταλία, την Ελλάδα και σε δεκαοκτώ άλλες χώρες της ΕΕ, που όλες μαζί αποτελούν τη ζώνη του ευρώ ή ευρωζώνη, το επίσημο νόμισμα είναι το ευρώ.

ΝΟΜΙΣΜΑ-ΕΜΠΟΡΕΥΜΑ: το αλάτι, το ρύζι, τα ζώα, οι κόκκοι κακάο κ.λπ. που οι πρώτοι πολιτισμοί χρησιμοποιούσαν ως νόμισμα.

ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ (ή ΑΠΟΛΥΤΗ) ΑΞΙΑ (ή ΤΙΜΗ): χρηματικό ποσό που απαιτείται για την αγορά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Είναι αυτό που καταλαβαίνουμε κοινώς, όταν λέμε «τιμή».

ΣΧΕΤΙΚΗ ΤΙΜΗ (ή ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΑ): είναι η ποσότητα ενός αγαθού που απαιτείται για την αγορά μιας μονάδας άλλου αγαθού. Προκύπτει από τη σχέση της χρηματικής αξίας των δύο αγαθών.

ΤΙΜΗ ΜΟΝΑΔΑΣ: Η χρηματική τιμή ανά μονάδα μέτρησης των προϊόντων που πωλούνται χύμα, π.χ. ανά κιλό, ανά λίτρο ή ανά μέτρο.

2.1 Η ιστορία του χρήματος

Το νόμισμα είναι ταυτόχρονα μια αφηρημένη έννοια και ένα από μέσο τεράστιας χρησιμότητας. Ως αφηρημένη έννοια, είναι **η μονάδα μέτρησης** που χρησιμοποιούμε για να κάνουμε λογαριασμούς και να αποδώσουμε μια αξία σε προϊόντα και υπηρεσίες. Ως από μέσο, με την επικρατούσα αλλά όχι αποκλειστική μορφή των μετρητών και των τραπεζικών καταθέσεων, χρησιμοποιείται ως **μέσο πληρωμής** και **αποθεματικό αξίας**. Ως γενική αρχή, κάθε είδος αντικειμένου μπορεί να εκτελέσει τέτοιου είδους σύνθετες λειτουργίες (λογιστική μονάδα, μέσο πληρωμής, αποθεματικό αξίας), εφόσον όλα τα μέλη μιας κοινότητας συμφωνούν να του αποδώσουν αυτές τις λειτουργίες. Υπό αυτή την έννοια, το χρήμα είναι καρπός **κοινωνικής σύμβασης**, που ενισχύεται με την πάροδο του χρόνου από νομικούς κανόνες.

Χρήση του νομίσματος

Από τον
αντιπραγματισμό
στο νόμισμα-
εμπόρευμα

Αυτή η σύμβαση είναι με τη σειρά της αποτέλεσμα μιας μακράς ιστορικής διαδικασίας αναζήτησης των πιο αποτελεσματικών και ικανών μεθόδων διευκόλυνσης των συναλλαγών. Οι ιστορικοί εξακολουθούν να διαφωνούν μεταξύ τους ως προς το κατά πόσο υπήρξαν ποτέ σύνθετες κοινωνίες που βασίζονταν στον **αντιπραγματισμό**, δηλαδή στην ανταλλαγή ενός εμπορεύματος με ένα άλλο. Ακόμη και αν έχει υπάρξει τέτοιο σύστημα ανταλλαγής, δεν πρέπει να είχε μεγάλη διάρκεια, διότι παρουσιάζει πολλές δυσκολίες. Η κύρια δυσκολία είναι η λεγόμενη **διπλή σύμπτωση αναγκών**: στον αντιπραγματισμό, κάθε ανταλλαγή, για παράδειγμα ενός αλόγου με μια παρτίδα υφασμάτων, εξαρτάται από το αν ο ένας συμβαλλόμενος έχει αυτό ακριβώς που χρειάζεται ο άλλος τη συγκεκριμένη στιγμή. Το άλλο σημαντικό μειονέκτημα είναι η δυσκολία προσδιορισμού της σχετικής αξίας των αγαθών: «πόσο αξίζει το αλογό μου σε σύγκριση με τα υφάσματά σου;» – και αυτό δυσχεραίνει τις συνθήκες της διαπραγμάτευσης.

Οι πρώτες μορφές χρήματος, τα **νομίσματα-εμπορεύματα**, βασίζονταν σε εμπορεύματα με εγγενή αξία, όπως το αλάτι, που χρησιμοποιούνταν για τη συντήρηση των τροφίμων, το ελεφαντόδοντο ή τα πολύτιμα μέταλλα. Η χρήση αυτών των εμπορευμάτων ως νομίσματος διαδόθηκε επειδή μπορούσαν να μεταφερθούν για μεγάλες αποστάσεις, δεν κινδύνευαν να αλλοιωθούν και ήταν διαιρετά. Η χρήση τους ως μέσου πληρωμής απαιτούσε, ωστόσο, ορισμένους ελέγχους: έπρεπε να ελεγχθεί το βάρος τους και, στην περίπτωση των πολύτιμων μετάλλων, και η καθαρότητα.

Για παράδειγμα, χρησιμοποιήθηκε η **λυδία λίθος** ή «**λυδία πέτρη**», η οποία ήταν μια μαύρη μεταλλική πλάκα με βάση το πυρίτιο που επέτρεπε την επαλήθευση της ποιότητας του χρυσού, με βάση τα ίχνη μετάλλου που έμεναν πάνω της.

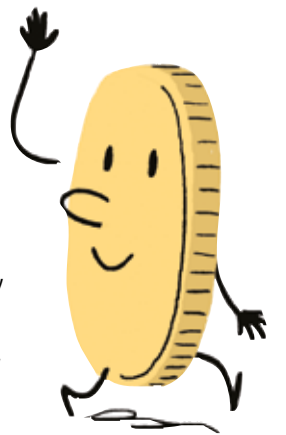
Με την **κοπή νομίσματος** (κερμάτων) από πολύτιμο μέταλλο επιλύθηκαν πολλά από αυτά τα προβλήματα, αφού το μέγεθος του νομίσματος ή τα σημάδια που είχαν χαράξει πάνω του συνδέονταν άμεσα με μια αξία που εγγυόταν μια κρατική αρχή. Όμως η κοπή νομίσματος είχε κόστος, καθώς το μέταλλο που χρησιμοποιούνταν για νομίσματα δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για άλλους σκοπούς. Κόστος προκαλούσε επίσης η ανάγκη φύλαξης του νομίσματος με ασφάλεια. Επιπλέον, η σπανιότητά του οδηγούσε πολλούς μονάρχες στην εφαρμογή των λεγόμενων «υποβαθμίσεων», αφού έκοβαν νόμισμα με όλο και μικρότερη πραγματική περιεκτικότητα σε μέταλλο σε σχέση με τη δηλούμενη.

Παρ' όλα αυτά, το νόμισμα αποτελούσε το κύριο μέσο πληρωμής για πάνω από δύο χιλιάδες χρόνια: από τον 6ο αιώνα π.Χ. περίπου, όταν εμφανίστηκαν νομίσματα στην αρχαία Λυδία, μέχρι τον 14ο-16ο αιώνα, όταν καθιερώθηκαν στην Ευρώπη τα πρώτα **χαρτονομίσματα/τραπεζογραμμάτια**.

Αυτά ήταν χάρτινα σημειώματα που εξέδιδαν τράπεζες, οι οποίες πιστοποιούσαν την αξία του χρυσού ή άλλων πολύτιμων μετάλλων που είχαν κατατεθεί στα θησαυροφυλάκιά τους. Τα εν λόγω «χαρτιά» έφεραν την υπόσχεση ότι μπορούσαν να μετατραπούν σε μεταλλικό νόμισμα στα διάφορα **υποκαταστήματα** των συγκεκριμένων τραπεζών· ήταν μια υπόσχεση που – μαζί με το πρακτικό πλεονέκτημα του να μπορούν να μεταφέρουν κομμάτια χαρτί αντί για μεταλλικά νομίσματα – διευκόλυνε τη χρήση τους ως μέσου πληρωμής.

Αυτό όμως οδηγούσε συχνά τις τράπεζες στον πειρασμό να «τυπώσουν» πολύ περισσότερα χαρτονομίσματα από την αξία των καταθέσεων χρυσού που είχαν στην κατοχή τους, εκθέτοντας έτσι τον εαυτό τους σε κίνδυνο αφερεγγυότητας. Επίσης, για αυτό τον λόγο, σταδιακά, σε κάθε χώρα η έκδοση τραπεζογραμμάτων ρυθμίστηκε από την κρατική νομοθεσία και τελικά ανατέθηκε σε έναν μόνο φορέα: την **κεντρική τράπεζα κάθε κράτους**.

Από την εμφάνισή τους στο δεύτερο μισό του 17ου αιώνα – με πρώτες τις τράπεζες της Σουηδίας και της Αγγλίας – μέχρι και το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα, οι κεντρικές τράπεζες είχαν την υποχρέωση να διαθέτουν απόθεμα χρυσού ανάλογο με την αξία του χρήματος που εξέδιδαν. Το 1971, με τη Διακήρυξη του Προέδρου των ΗΠΑ Νίξον, εγκαταλείφθηκε η αρχή της μετατρεψιμότητας του δολαρίου σε χρυσό. Αυτό σήμανε το τέλος του μεταλλικού συστήματος, στο οποίο είχε βασιστεί η λειτουργία της έκδοσης νομίσματος, και το ξεκίνημα της εποχής του **παραστατικού χρήματος** (fiat money), δηλαδή του χρήματος που η αξία του δεν αντικατοπτρίζει την αξία του υλικού από το οποίο έχει κατασκευαστεί ή στο οποίο μπορεί να μετατραπεί, αλλά την αξία που έχει σύμφωνα με την απόφαση (fiat στα λατινικά σημαίνει «να είναι έτσι») της αρμόδιας νομισματικής Αρχής. Με την καθιέρωση του παραστατικού χρήματος (fiat money), το νόμισμα ανέλαβε οριστικά τον ρόλο του **νομίσματος εμπιστοσύνης**.

Γέννηση
χαρτονομισμάτων

Ο ρόλος των
κεντρικών
τραπεζών

Η εποχή του
παραστατικού
χρήματος

FOCUS

Η υποβάθμιση του μεταλλικού νομίσματος

Η υποβάθμιση του νομίσματος ήταν η πρακτική της μείωσης της αξίας του με νομοθετικό διάταγμα ή με απλή αλλαγή της «συνταγής» που χρησιμοποιούσαν τα νομισματοκοπεία για την κοπή του, παράγοντας νομίσματα ίσης ονομαστικής αξίας με τα παλιά, αλλά με μικρότερο περιεχόμενο σε πολύτιμο μέταλλο. Πρόκειται για πανάρχαια πρακτική και ίχνη της απαντώνται στη λογοτεχνία κάθε εποχής, ξεκινώντας από τον Αριστοφάνη. Ο μεγάλος Έλληνας κωμικός ποιητής έζησε σε μια ιδιαίτερα ταραγμένη περίοδο, την περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου η Αθήνα υπέβαλε το νόμισμά της σε σημαντική υποτίμηση. Στην κωμωδία του *Βάτραχοι* (405 π.Χ.), βρίσκουμε το εξής απόσπασμα: *πολλάκις γ' ἡμῖν ἔδοξεν ἡ πόλις πεπονθέναι ταύτὸν εἶς τε τῶν πολιτῶν τοὺς καλοὺς τε κάγαθους εἶς τε τάρχαῖον νόμισμα καὶ τὸ καινὸν χρυσίον.* (Το ίδιο που παθαίνει η πόλη με το νόμισμα – παλιό και καινούριο – το ίδιο πράγμα – το σκεφτήκαμε καλά – κάνει και με τους πολίτες, τους καλούς και τους κακούς). *οὔτε γὰρ τούτοιςιν οὔσιν οὐ κεκιβδηλευμένοις, ἀλλὰ καλλίστοις ἀπάντων, ὥς δοκεῖ, νομισμάτων καὶ μόνοις ὀρθῶς κοπεῖσι καὶ κεκωδωνισμένοις ἔν τε τοῖς Ἑλλήσι καὶ τοῖς βαρβάροισι πανταχοῦ χρώμεθ' οὐδέν, ἀλλὰ τούτοις τοῖς πονηροῖς χαλκίοις χθές τε καὶ πρῶην κοπεῖσι τῷ κακίστῳ κόμματι.* (Τα παλιά νομίσματά μας, γνήσια κι όχι κάλπικα, που πιο ωραία, το ξέρουν όλοι, δεν υπάρχουν πουθενά, που σωστή η κοπή τους είναι, μόνο αυτή, και που περνούν και στις χώρες των βαρβάρων κι όπου εἶν' Έλληνες, εμεῖς δεν τα θέλουμε· οι μπακίρες μοναχά κυκλοφορούν που κοπήκαν τελευταία κι είναι ελεεινή η κοπή).*

Λίγο παραπάνω από έναν αιώνα μετά την εφεύρεση της κοπής νομίσματος και ήδη το «κακό νόμισμα έδιωχνε από την κυκλοφορία το καλό», πράγμα που συνέβη όταν – μετά από έναν νόμο που υποβάθμιζε την αξία του τρέχοντος νομίσματος – ο κόσμος βολευόταν να αποθησαυρίζει το παλιό νόμισμα (το καλό, που δεν έχει υποβαθμιστεί) και να χρησιμοποιεί το νέο (το κακό, το υποβαθμισμένο) μόνο για τις συναλλαγές του.

Η κοινωνική ζημιά που προξενούσε η πρακτική της υποβάθμισης του νομίσματος είναι και αυτή πανάρχαια: οι σχετικές ενέργειες ανακοινώνονταν συχνά ως μέτρα που υπηρετούσαν το δημόσιο συμφέρον, αλλά οι άνθρωποι της εποχής αντιλαμβάνονταν πάντα ποιος έβγαине πραγματικά κερδισμένος από αυτή την ιστορία. Τον 17ο αιώνα, ο μεγάλος Ιταλός οικονομολόγος Φερντινάντο Γκαλιάνι (Ferdinando Galiani) κατήγγειλε τη σύνδεση μεταξύ της υποβάθμισης των μεταλλικών νομισμάτων και του **πληθωρισμού**. Είναι χρήσιμο να ξαναδούμε λίγο τη συλλογιστική του, παρ' ότι περιέχει αφηρημένα και πιο απλουστευμένα παραδείγματα, γιατί μας κάνει να καταλάβουμε τη σημαντική σχέση που υπάρχει μεταξύ νομίσματος και τιμών, η οποία εξακολουθεί να ισχύει και σήμερα, παρ' ότι με πολύ διαφορετική μορφή. Ας υποθέσουμε λοιπόν ότι υπάρχει ένα νόμισμα πάνω στο

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ->

FOCUS

οποίο είναι γραμμένος ο αριθμός 5, αριθμός που αντιστοιχεί στο βάρος του σε γραμμάρια χρυσού. Ας φανταστούμε τώρα ότι, με νομοθετικό διάταγμα, ο πρίγκιπας κηρύσσει ότι από μια ημερομηνία και έπειτα θα πρέπει να αναγράφεται πάνω σε αυτά τα κέρματα ο αριθμός 10 αντί του 5. Εύκολα μπορεί να φανταστεί κάποιος τι θα συμβεί: η ποσότητα χρυσού στα κέρματα είναι η ίδια όπως και πριν, αλλά εκείνοι που είχαν 10 κέρματα των 5 θα έχουν τώρα 10 κέρματα των 10. Ηχεί ως κάτι καλό για όλους, σωστά; Και όμως δεν είναι έτσι: είναι καλό για όσους έχουν χρέη (και αυτός που είχε το μεγαλύτερο χρέος, ακόμα κι εκείνη την εποχή, ήταν το κράτος) γιατί μπορούν τώρα να εξοφλήσουν ένα χρέος που ανέρχεται σε 100 με μόνο 10 κέρματα αντί για 20. Αντίθετα, οι πιστωτές εισπράττουν τον μισό χρυσό από αυτόν που περίμεναν! Έχει όμως και χειρότερα: οι έμποροι και οι παραγωγοί, μόλις καταλάβουν την απάτη, θα διπλασιάσουν τις τιμές, για να ξαναφτάσουν στα προηγούμενα κέρδη τους· άρα, μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, όλες οι τιμές θα αναθεωρηθούν προς τα πάνω... ακυρώνοντας τα αποτελέσματα του νομοθετικού διατάγματος.

Ωστόσο, στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ο πρίγκιπας μπορεί να επωφεληθεί από τον πληθωρισμό, για να εξοφλήσει π.χ. τα χρέη του ή για να πληρώσει λιγότερα στους υπαλλήλους και στους προμηθευτές του.

* Μετάφραση Θρασύβουλου Σταύρου, 1967, όπως δημοσιεύεται στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας.

FOCUS

Η προέλευση του χαρτονομίσματος

Το χαρτονόμισμα ή, αλλιώς, τραπεζογραμμάτιο γεννήθηκε από την ανάγκη ανταπόκρισης στις νέες απαιτήσεις για πρακτικότητα και αποδοτικότητα που υπαγορεύει η εμπορική ανάπτυξη, απαιτήσεις που δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν πλήρως μόνο με τη χρήση μεταλλικού νομίσματος.

ΤΑ ΤΡΑΠΕΖΟΓΡΑΜΜΑΤΙΑ

Στο τέλος του 14ου αιώνα, χρυσοχόοι και έμποροι άρχισαν να εκδίδουν αποδείξεις σε χαρτί, ανταλλάξιμες με πολύτιμο μέταλλο που τους έδιναν οι έμποροι να φυλάξουν. Ήταν τα λεγόμενα τραπεζογραμμάτια, που δήλωναν τη συνολική αξία των τιμαλφών τα

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ->

FOCUS

οποία τους είχαν καταθέσει και περιείχαν την υπόσχεση επιστροφής τους. Η κατάθεση πολύτιμου μετάλλου συνέφερε γιατί οι χρυσοχόοι-τραπεζίτες ήταν ειδικοί στην πρόληψη των κλοπών, στη φύλαξη τιμαλφών και στη μεταφορά τους.

ΟΙ ΧΡΥΣΟΧΟΙ-ΤΡΑΠΕΖΙΤΕΣ

Το δίκτυο **επιχειρηματικών σχέσεων**, που οργανώθηκε με το πέρασμα του χρόνου από τους χρυσοχόους-τραπεζίτες, και τα διάφορα πιστωτικά μέσα που αναπτύχθηκαν μείωσαν τους κινδύνους και το κόστος μεταφοράς πολύτιμου μετάλλου. Όταν ταξίδευε κάποιος, αρκούσε να μεταφέρει μαζί του τα έγγραφα που είχε εκδώσει ο τραπεζίτης και να τα παραδώσει στον ανταποκριτή του στον τόπο άφιξης για να εισπράξει το αντίτιμο σε πολύτιμο μέταλλο, που ήταν με αυτό τον τρόπο διαθέσιμο σε έναν τόπο διαφορετικό από αυτόν όπου είχε κατατεθεί αρχικά.

Ο όρος **τραπεζογραμμάτιο** σημαίνει «γραμμάτιο τράπεζας».

Τα πλεονεκτήματα του τραπεζογραμματίου έγιναν αμέως αντιληπτά. Η πληρωμή ολοκληρωνόταν με το απλό πέρασμα από χέρι σε χέρι, χωρίς να απαιτείται η πραγματική μεταφορά του ισοδυνάμου σε μεταλλικά νομίσματα. Αυτό το νέο σύστημα ήταν αποτελεσματικό και βολικό. Τα αιτήματα μετατροπής των τραπεζογραμματίων σε πολύτιμο μέταλλο μειώνονταν όλο και περισσότερο και το χαρτονόμισμα έγινε το κύριο μέσο πληρωμής στο εμπόριο. Πρέπει να θυμίσουμε ότι, εκτός Ευρώπης, τα τραπεζογραμμάτια εμφανίστηκαν πολύ νωρίτερα: ήδη τον 13ο αιώνα ο Μάρκο Πόλο στα *Εκατομμύριά* του μιλά για τη χρήση χαρτονομισμάτων στην Κίνα, εξηγεί τη δημιουργία τους, κατατάσσει τα γραμμάτια ανάλογα με τη μορφή και την αξία τους, και αναφέρει τη χρήση τους στις εμπορικές συναλλαγές.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το αρχαιότερο νόμισμα

Σκοπός: Να εμπεδώσουν οι μαθητές τη γνώση της ιστορίας του νομίσματος.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Ιστορία.

Τι θα χρειαστείτε: Η/Υ και εκτυπωτή.

Τρόπος διεξαγωγής: Ελέγχουμε αν η τάξη έχει καταλάβει πόσο παλιά είναι η ιστορία του νομίσματος, ακούγοντας τις διαφορετικές υποθέσεις των μαθητών. Θέτουμε μετά μια πρόκληση στα παιδιά: έχουν μια εβδομάδα καιρό να βρουν το πιο αρχαίο νόμισμα. Αφού το βρουν, πρέπει να το φέρουν στην τάξη σε φωτογραφία και να πουν πού φυλάσσεται. Τα αρχαία νομίσματα έχουν μερικές φορές διαφορετική μορφή και είναι φτιαγμένα από διαφορετικό υλικό από τα δικά μας νομίσματα· ελέγχουμε αν τα παιδιά έχουν καταλάβει με ποιον τρόπο κάποια μέταλλα εδραιώθηκαν προοδευτικά σε σχέση με άλλα. Αν τους άρεσε η δραστηριότητα, δοκιμάστε να τους βάλετε μια παρόμοια άσκηση, με χαρτονομίσματα αυτή τη φορά.

FOCUS

Τα χρήματα των παππούδων

Πριν από το ευρώ, τα πρώτα εθνικά νομίσματα του νεότερου ελληνικού κράτους υπήρξαν ο φοίνικας και η δραχμή.

Φοίνικας

Τον φοίνικα επιχείρησε να καθιερώσει ο Κυβερνήτης του νέου ελληνικού κράτους Ιωάννης Καποδίστριας, το 1828. Το όνομα του νομίσματος συνδέεται με την εικονογραφία του: Σε αυτό απεικονιζόταν το ομώνυμο μυθικό πτηνό που αναγεννιέται από τις στάχτες του και συμβόλιζε την αναγέννηση της Ελλάδας μετά τον εθνικό απελευθερωτικό αγώνα του 1821. Ένας αργυρός φοίνικας υποδιαιρείτο σε 100 χάλκινα λεπτά. Τα αργυρά και χαλκά νομίσματα κόπηκαν στην Αίγινα, την τότε ελληνική πρωτεύουσα.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ->

FOCUS

Δραχμή

Η δραχμή αντικατέστησε τον φοίνικα και διατηρήθηκε ως εθνικό νόμισμα της Ελλάδας επί 169 χρόνια. Η καθιέρωση της δραχμής το 1833, λίγο μετά την ανάρρηση στον θρόνο του Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδας, αποτέλεσε μια ακόμα προσπάθεια της ελληνικής πολιτείας να συνδέσει το νεοσύστατο ελληνικό κράτος με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και την πλούσια αρχαία νομισματική παράδοση.

Αρχαία δραχμή

Η υιοθέτηση της δραχμής αποτέλεσε αναβίωση του ξεχασμένου μέχρι τότε αρχαίου ελληνικού νομίσματος που αρκετές πόλεις-κράτη είχαν εκδώσει. Η δραχμή χρονολογείται από τον 6ο αι. π.Χ. και το όνομα της προέρχεται από το ρήμα «δράττομαι» που σημαίνει «κρατώ σφιχτά». Η υποδιαίρεση της αρχαίας δραχμής σε έξι οβολούς, αναφέρεται στο γεγονός ότι μία παλάμη μπορούσε να αδράξει έξι οβελούς, έξι δηλαδή σιδερένιες ράβδους που χρησιμοποιούνταν ως μέσο συναλλαγής πριν από την επινόηση του νομίσματος, τον 7ο αι. π.Χ.

Αθηναϊκό τετράδραχμο

Από τα πιο γνωστά αρχαία νομίσματα είναι το αθηναϊκό τετράδραχμο, το οποίο αποτέλεσε το πλέον διαδεδομένο αργυρό νόμισμα της εποχής του Περικλή. Κατά την περίοδο της ακμής της Αθήνας, τον 5ο αιώνα π.Χ., και έως την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, οπότε επικράτησαν τα μακεδονικά νομίσματα, υπήρξε το πιο ισχυρό νόμισμα της Μεσογείου, το δολάριο ή το ευρώ – θα λέγαμε – της εποχής εκείνης. Το αθηναϊκό τετράδραχμο απεικονίζει από τη μία πλευρά τη θεά Αθηνά και από την άλλη τη «γλαύκα», δηλαδή την κουκουβάγια, το σύμβολο της σοφίας που συνδέεται άρρηκτα με την προστάτιδα θεά της πόλης. Αυτήν ακριβώς την παράσταση αναπαράγουμε και εμείς σήμερα στην ελληνική εθνική όψη του κέρματος του ενός ευρώ ως εσαεί μνήμη της αρχαίας ελληνικής νομισματικής παράδοσης.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ανακαλύπτοντας τα αρχαία ελληνικά νομίσματα

Σκοπός: Να γνωρίσουν τα παιδιά το οικονομικό παρελθόν της Ελλάδας, πριν από την ένταξή της στην ΕΕ.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Ιστορία, γλώσσα, γεωγραφία.

Τι θα χρειαστείτε: Η/Υ ή tablet με σύνδεση στο διαδίκτυο.

Τρόπος διεξαγωγής: Χωρίζουμε την τάξη σε ομάδες τριών ή τεσσάρων ατόμων. Σε κάθε ομάδα αναθέτουμε ένα από τα αρχαία ελληνικά νομίσματα που αναφέρονται στο παραπάνω πλαίσιο.

Τα παιδιά πρέπει να κάνουν μια έρευνα για την ιστορία αυτού του νομίσματος: από πού προέρχεται το όνομά του; Σε ποιο χρονικό διάστημα χρησιμοποιήθηκε; Υπάρχουν φωτογραφίες του; Πώς ήταν φτιαγμένο; Υπάρχουν ποιήματα, διηγήματα ή λαϊκά τραγούδια όπου κατονομάζεται το συγκεκριμένο νόμισμα; Κάθε ομάδα καταγράφει τα ευρήματά της σε ένα χαρτόνι και τα αναφέρει περιληπτικά στην υπόλοιπη τάξη.

2.2 Το νόμιμο χρήμα (επίσημο νόμισμα) και η νομισματική αγορά

Το νόμισμα που χρησιμοποιούμε σήμερα έχει **αξία για όλους**: αυτό είναι μεγάλο πλεονέκτημα. Σύμφωνα με τον **νόμο**, οι άνθρωποι υποχρεούνται να το αποδέχονται ως μέσο πληρωμής και, γι' αυτό τον λόγο, το σύνολο των χαρτονομισμάτων και των μεταλλικών κερμάτων ενός κράτους ή ενός συνόλου κρατών ονομάζεται **νόμιμο χρήμα**. Η έκδοση νόμιμου χρήματος πραγματοποιείται από την **κεντρική τράπεζα**: αυτή είναι ένας δημόσιος φορέας, κύριο καθήκον του οποίου είναι να εγγυάται την αξία του νομίσματος στην πάροδο του χρόνου, ρυθμίζοντας την ποσότητά του. Το νόμιμο χρήμα ή επίσημο νόμισμα του Ηνωμένου Βασιλείου είναι η λίρα Αγγλίας, της Ιαπωνίας το γιεν, των ΗΠΑ το δολάριο, της Ρωσίας το ρούβλι, της Ελβετίας το φράγκο και ούτω καθεξής. Στην Ιταλία και στην Ελλάδα χρησιμοποιείται το ευρώ, το οποίο είναι υπερεθνικό νόμισμα. Μπορούμε να ανταλλάξουμε ένα νόμισμα με κάποιο άλλο βάσει μιας «τιμής» που ονομάζεται συναλλαγματική ισοτιμία: αυτή καθορίζει την ποσότητα ξένου νομίσματος που απαιτείται για την αγορά μίας μονάδας τοπικού νομίσματος. Όπως συμβαίνει για κάθε τιμή που διαμορφώνεται στην αγορά, έτσι και η **συναλλαγματική ισοτιμία** υπόκειται **σε διακυμάνσεις** ανάλογα με την προσφορά και τη ζήτηση. Αν είναι πολλοί που θέλουν να αγοράσουν ευρώ, η τιμή του αυξάνεται· πέφτει, αν είναι λίγοι άνθρωποι που θέλουν

Η τιμή των νομισμάτων

να το αγοράσουν και υπάρχουν περισσότεροι που θέλουν να το πουλήσουν. Η ζήτηση ενός νομίσματος επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των εισαγωγών και των εξαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών. Η ζήτηση δολαρίων, για παράδειγμα, αυξάνεται όταν αγοράζονται πολλά προϊόντα και υπηρεσίες σε δολάρια ή επειδή το δολάριο θεωρείται αποθεματικό αξίας, δηλαδή προβλέπεται ότι θα διατηρήσει την αξία του στην πάροδο του χρόνου.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Αγορά συναλλάγματος

Σκοπός: Οι μαθητές να καταλάβουν ότι το ευρώ μπορεί να ανταλλαχθεί με άλλα νομίσματα και ότι αυτή η συναλλαγματική ισοτιμία εξαρτάται από την αγορά.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά, γεωγραφία.

Τι θα χρειαστείτε: Η/Υ ή tablet με σύνδεση στο διαδίκτυο.

Τρόπος διεξαγωγής: Εξηγούμε ότι θα παρακολουθήσουμε κάποια νομίσματα για μια εβδομάδα ώστε να δούμε την πορεία τους στη συναλλαγματική αγορά. Διαιρούμε την τάξη σε τέσσερις ομάδες, καθεμία από τις οποίες θα ακολουθήσει ένα από τα εξής νομίσματα: δολάριο \$, λίρα Αγγλίας £, γιεν ¥ και ελβετικό φράγκο CHF.

Όπως προαναφέρθηκε, κάθε ομάδα πρέπει να ακολουθήσει τη συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματός της επί μία εβδομάδα: στην πράξη, πρέπει να σημειώνει κάθε μέρα επί μία εβδομάδα τη συναλλαγματική ισοτιμία, παρακολουθώντας, για παράδειγμα, μια εφημερίδα ή την ιστοσελίδα της Τράπεζας της Ελλάδος. Όσοι παρακολουθούν π.χ. το δολάριο πρέπει να σημειώνουν καθημερινά με πόσα δολάρια μπορούμε να αγοράσουμε ένα ευρώ. Αυτές οι τιμές πρέπει μετά να καταγραφούν σε ένα γράφημα. Στο τέλος, στην τάξη, θα μπορούμε να δούμε με μια ματιά πώς εξελίχθηκαν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες την τελευταία εβδομάδα, δηλαδή αν η αξία ενός συγκεκριμένου νομίσματος αυξήθηκε, μειώθηκε ή απλά διακυμάνθηκε γύρω από μια συγκεκριμένη τιμή. Αν θέλουμε, μπορούμε να αντιπαραβάλουμε τα αποτελέσματα για μια μεγαλύτερη χρονική περίοδο.

FOCUS

Τα κρυπτονομίσματα

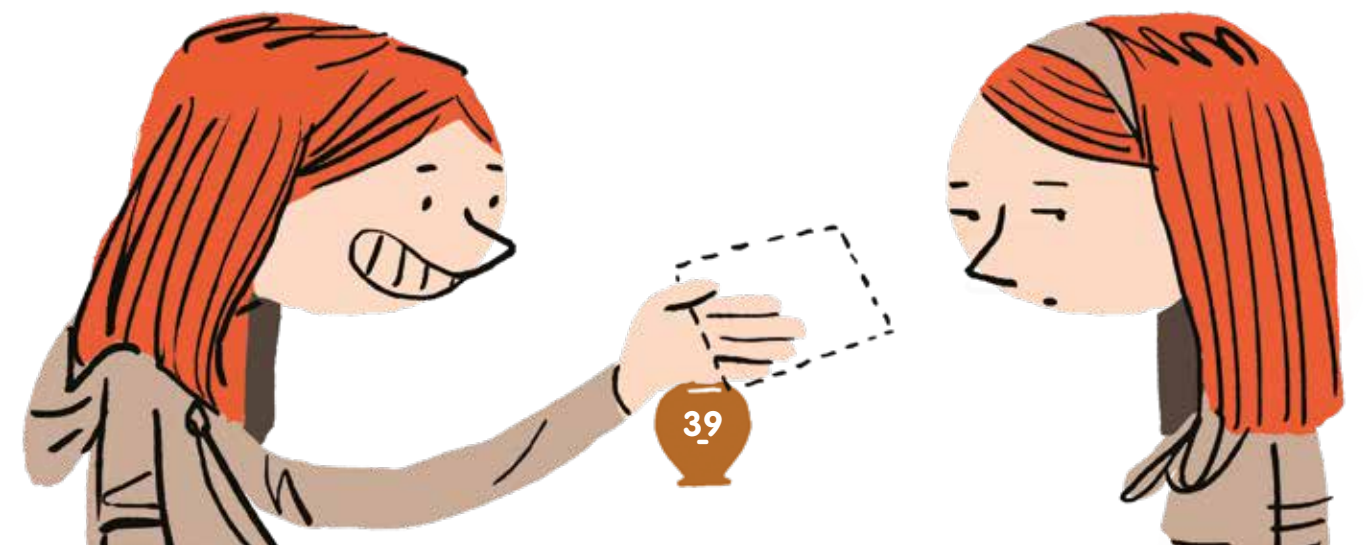
Τα λεγόμενα εικονικά νομίσματα (ή ψηφιακά νομίσματα ή κρυπτοστοιχεία ή κρυπτονομίσματα) είναι ψηφιακές αναπαραστάσεις αξίας, που χρησιμοποιούνται από ένα δίκτυο προσώπων ως μέσο συναλλαγής ή που τηρούνται για κερδοσκοπικές επενδύσεις και μπορούν να μεταβιβαστούν, να γίνουν αντικείμενο διαπραγμάτευσης ή να αρχειοθετηθούν ηλεκτρονικά. Το πιο γνωστό είναι το **Bitcoin**.

Τα νομίσματα αυτά δημιουργούνται από **ιδιώτες**, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο, και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μεταβίβαση αξίας στο εσωτερικό μιας κοινότητας ατόμων, τα οποία είναι διατεθειμένα να τα δεχθούν ως αντάλλαγμα για αγαθά ή υπηρεσίες· η μεταβίβαση δεδομένων από το ένα πρόσωπο στο άλλο πραγματοποιείται βάσει κανόνων πληροφορικής και κρυπτογραφικών κανόνων, από την τήρηση των οποίων πηγάζει και η αμοιβαία εμπιστοσύνη των συμμετεχόντων.

Τα εικονικά νομίσματα δεν αποτελούν την ψηφιακή μορφή των κοινών, νομίμως κυκλοφορούντων, νομισμάτων (όπως το ευρώ ή το δολάριο). Επίσης, δεν πρέπει να συγχέονται με τα παραδοσιακά ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής (όπως χρεωστικές κάρτες ή τραπεζικά εμβάσματα).

Τα εικονικά νομίσματα δεν εκδίδονται από κεντρική τράπεζα, δεν αποτελούν νόμιμο μέσο πληρωμής και δεν είναι υποχρεωτικό να γίνονται αποδεκτά για την εκπλήρωση χρηματικών υποχρεώσεων. Κυρίως, όμως, δεν προστατεύονται νομικά από κάποιο κράτος κι έχουν αξία μόνο εντός της ομάδας των ατόμων που αποφασίζει να τα χρησιμοποιήσει.

Είναι επομένως επικίνδυνο να χρησιμοποιούμε εικονικά νομίσματα, λόγω της **απουσίας νομικής ή συμβατικής προστασίας**, της έλλειψης τρόπων ελέγχου και εποπτείας σχετικά με το ποιος τα εκδίδει και τα τηρεί, της έλλειψης εγγύησης των ποσών που έχουν κατατεθεί, της πιθανότητας ισχυρών διακυμάνσεων της «τιμής» και της μόνιμης απώλειας της αξίας τους εξαιτίας δυσλειτουργιών, ηλεκτρονικών επιθέσεων, απώλειας κωδικών πρόσβασης και πολλών άλλων. Τέλος, όπως είπαμε, το εικονικό νόμισμα δεν είναι ψηφιακή αναπαράσταση της αξίας νόμιμου νομίσματος, έχει αξία μόνο εντός της ομάδας των ατόμων που είναι πρόθυμα να το δεχτούν και μπορεί να ενέχει σημαντικούς κινδύνους για όποιον το χρησιμοποιεί.

2.3 Το ευρώ

Τα κράτη-μέλη
της ευρωζώνης

Το ευρώ είναι το επίσημο νόμισμα είκοσι χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ανήκουν στην **ευρωζώνη**, γνωστή και ως **ζώνη του ευρώ**. Τα κράτη που ανήκουν σήμερα στην ευρωζώνη είναι τα εξής: Βέλγιο, Γερμανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Αυστρία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σλοβακία και Φινλανδία. Το ευρώ έχει επίσης υιοθετηθεί από την Ανδόρα, το Πριγκιπάτο του Μονακό, τον Άγιο Μαρίνο (ή Σαν Μαρίνο) και το κράτος της Πόλης του Βατικανού, μικροκράτη που δεν ανήκουν στην ΕΕ, αλλά έχουν υπογράψει συμβάσεις μαζί της που τους επιτρέπουν τη χρήση του ευρώ ως επίσημου νομίσματος. Το ευρώ γεννήθηκε επίσημα την 1η Ιανουαρίου 1999, με ανακοίνωση του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Υπουργών· αμέσως μετά, είχαμε και την πρώτη εμφάνιση του ευρώ στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ενώ η κυκλοφορία του σε φυσική μορφή ξεκίνησε την **1η Ιανουαρίου 2002** στις δώδεκα χώρες που εισήλθαν πρώτες στην ευρωζώνη.

Το όνομα του κοινού νομίσματος έχει επιλεγεί και εγκριθεί μέσω μιας μακράς διαδικασίας· αναπόφευκτα βέβαια, η λέξη «ευρώ» προφέρεται με πολύ διαφορετικούς τρόπους στις διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες.

Κέρματα και
τραπεζογραμμάτια
του ευρώ

Τα **κέρματα** ευρώ είναι του 1 λεπτού, των 2, 5, 10, 20, 50 λεπτών και του 1 και 2 ευρώ· όλα έχουν μια πλευρά που είναι ίδια, φέρει την αξία και εκεί απεικονίζεται ένας χάρτης της Ευρώπης, και μια άλλη πλευρά εξατομικευμένη που αφορά το κράτος στο οποίο κόβεται το συγκεκριμένο κέρμα. Η Ιταλία έχει επιλέξει μνημεία και έργα τέχνης. Στις μοναρχίες, όπως Ισπανία και Βέλγιο, υπάρχει συχνά απεικόνιση του βασιλιά. Άλλα κράτη απεικονίζουν προσωπικότητες, μνημεία ή άλλα στοιχεία που θυμίζουν τον τόπο τους. Το 2008, ο Έλληνας χαράκτης Γιώργος Σταματόπουλος έλαβε πρώτο βραβείο για τον σχεδιασμό του επετειακού κέρματος ευρώ για τα 10 χρόνια της Ο.Ν.Ε.

Τα **χαρτονομίσματα** είναι πανομοιότυπα για όλα τα κράτη και διατίθενται σε έξι ονομαστικές αξίες: των 5, 10, 20, 50, 100 και 200 ευρώ (το τραπεζογραμμάτιο των 500 ευρώ δεν εκδίδεται πλέον). Στα χαρτονομίσματα απεικονίζεται, σε αύξουσα χρονολογική σειρά, η εξέλιξη των αρχιτεκτονικών στιλ από τη ρωμαϊκή έως τη σύγχρονη τέχνη. Ειδικότερα, απεικονίζονται συμβολικές μορφές (δηλαδή, που δεν αναφέρονται σε υπαρκτά έργα) πυλών, παραθύρων και γεφυρών, που συμβολίζουν την αξία του ανοίγματος και της σύνδεσης μεταξύ των λαών των χωρών οι οποίες υιοθέτησαν το ενιαίο νόμισμα. Όπως όλα τα σύγχρονα τραπεζογραμμάτια, έτσι και εκείνα του ευρώ εμπεριέχουν ορισμένες σπάνιες χημικές ουσίες που καθιστούν πιο δύσκολη την παραχάραξη και χρησιμοποιούνται στο μελάνι, καθώς και άλλα χαρακτηριστικά ασφαλείας.

ΑΣΚΗΣΗ

Παρατηρούμε τις εικόνες που απεικονίζονται στα κέρματα που έχουμε στην τσέπη μας. Πόσες από αυτές είναι ελληνικές; Από ποιες χώρες προέρχονται οι άλλες;

2.4 Οι τιμές

Χάρη στο χρήμα, μπορούμε να συγκρίνουμε την **οικονομική αξία** των αγαθών, δηλαδή την τιμή τους.

Η τιμή είναι το ποσό των χρημάτων που απαιτούνται για την αγορά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Πώς όμως ορίζεται μια τιμή; Η τιμή των προϊόντων και των υπηρεσιών διαμορφώνεται στην αγορά στην οποία αυτά διακινούνται.

Σε μια αγορά, υπάρχουν άτομα που ενδιαφέρονται να αγοράσουν ένα αγαθό (αγοραστές) ή να το πουλήσουν (πωλητές). Η πρώτη ομάδα ατόμων εκφράζει τη ζήτηση, η δεύτερη ομάδα εκφράζει την προσφορά. Οι αγοραστές δεν έχουν γενικά μεταξύ τους τις ίδιες προτιμήσεις και την ίδια προθυμία να πληρώσουν· συνεπώς, όταν η τιμή είναι υψηλή, μόνο ορισμένοι από αυτούς είναι πραγματικά έτοιμοι να αγοράσουν το αγαθό. Αντίθετα, όταν η τιμή είναι χαμηλή, οι αγοραστές είναι περισσότεροι και η ζητούμενη ποσότητα καταλήγει να είναι, γι' αυτό τον λόγο, μεγαλύτερη. Από την πλευρά αυτών που προσφέρουν το αγαθό, η κατάσταση είναι ακριβώς αντίθετη: όταν οι τιμές είναι χαμηλές, το προϊόν ή η υπηρεσία προσφέρεται μόνο από εκείνους που έχουν αρκετά χαμηλό κόστος για να είναι σε θέση να πουλήσουν το αγαθό σε αυτή την τιμή, διατηρώντας έτσι τη θέση τους στην αγορά.

Όταν η τιμή είναι υψηλότερη, αντιθέτως, ένας μεγαλύτερος αριθμός πωλητών είναι πρόθυμος να παράγει και να προσφέρει το αγαθό. Η αγορά θεωρείται ότι βρίσκεται σε **ισορροπία** όταν, για μια συγκεκριμένη τιμή, η ποσότητα των αγαθών που οι καταναλωτές είναι διατεθειμένοι να αγοράσουν ισούται με την ποσότητα των αγαθών που οι πωλητές είναι διατεθειμένοι να προσφέρουν. Η διαφορά μεταξύ της τιμής αγοράς και του κόστους παραγωγής κάθε μονάδας ενός προϊόντος (ή υπηρεσίας) ονομάζεται **περιθώριο** κέρδους (mark up). Αυτό το περιθώριο μειώνεται όσο πιο **ανταγωνιστική** είναι η αγορά, δηλαδή όταν υπάρχουν πολλές εταιρίες που παράγουν ή είναι σε θέση να παράγουν το ίδιο

Πώς καθορίζονται
οι τιμές

Η αγορά σε
ισορροπία

Παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας τιμής

αγαθό, όταν υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά και υπάρχει ευκολία εισόδου και εξόδου από αυτήν. Το περιθώριο επηρεάζεται επομένως από την **ισχύ της αγοράς**, που είναι τόσο μεγαλύτερη όσο μικρότερος είναι ο αριθμός των πωλητών, ή όταν – χάρη και στη διαφήμιση – το προϊόν γίνεται αντιληπτό ως «μοναδικό». Η τιμή ενός περιουσιακού στοιχείου αυξάνεται με κάθε του πέρασμα από την **αλυσίδα εφοδιασμού**. Φτάνει να σκεφτούμε τη διαφορά τιμής μεταξύ ενός αγαθού που διατίθεται στη χονδρική και του ίδιου αγαθού που πωλείται στη λιανική: ο έμπορος λιανικής πρέπει να πουλήσει το αγαθό σε μεγαλύτερη τιμή από εκείνη που κατέβαλε ο ίδιος για να το αγοράσει. Θα εφαρμόσει ένα περιθώριο κέρδους, προκειμένου με αυτό να πληρώσει τα δικά του λειτουργικά έξοδα: τυχόν υπαλλήλους, πάγιες δαπάνες όπως η ενοικίαση καταστήματος, το κόστος λειτουργίας, φόρους και, τέλος, μια αμοιβή για τον εαυτό του. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η τιμή του αγαθού συνδέεται στενά με το κόστος παραγωγής, το οποίο με τη σειρά του αντανακλά την τεχνολογία και τις δεξιότητες που απαιτούνται. Σε άλλες περιπτώσεις, αυτή η σχέση είναι πολύ πιο χαλαρή. Μπορεί, για παράδειγμα, τα αγαθά να είναι ακριβά επειδή (για λόγους μόδας ή διαφήμισης) απέκτησαν μια εικόνα, δηλαδή συνιστούν σηματοδότηση, π.χ. κοινωνικής θέσης. Σε αυτή την περίπτωση, γίνεται λόγος για **αγαθά κύρους ή αγαθά πολυτελείας**. Η ποιότητα ενός αγαθού, με άλλα λόγια, δεν αντιστοιχεί πάντα στην τιμή του.

2.5 Πώς αλλάζουν οι τιμές

Πληθωρισμός και αποπληθωρισμός

Οι τιμές ενός αγαθού μπορεί να διαφέρουν σημαντικά **με τον χώρο**. Αυτό είναι ένα γεγονός που θα πρέπει να καταστήσουμε σαφές στους μαθητές, ζητώντας τους να αναφέρουν πόσο κοστίζει το ίδιο πακέτο μπισκότων ή ένα κιλό φράουλες σε διαφορετικά σημεία πώλησης: στο διπλανό κατάστημα, σε έναν πάγκο της λαϊκής αγοράς, σε ένα μεγάλο σούπερ μάρκετ ή σε ένα μίνι μάρκετ της γειτονιάς. Θα διαπιστώσουν ότι η τιμή του ίδιου αγαθού δεν είναι η ίδια παντού. Επιπλέον, η αγοραστική δύναμη ενός νομίσματος, δηλαδή η ποιότητα και η ποσότητα των αγαθών με τα οποία μπορούμε να το ανταλλάξουμε, ενδέχεται να αλλάξει **με την πάροδο του χρόνου** λόγω της διακύμανσης των τιμών. Ο **πληθωρισμός** είναι η αύξηση του μέσου επιπέδου τιμών σε μια δεδομένη περίοδο και μπορεί να εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως είναι η υπερβολική ποσότητα χρήματος που εισέρχεται στο σύστημα σε σχέση με την ποσότητα των διαθέσιμων αγαθών ή η υπερβολική ζήτηση αγαθών, ειδικά όταν η προσφορά δεν μπορεί να αυξηθεί με την ίδια ταχύτητα, ή η παρατεταμένη αύξηση του κόστους παραγωγής και των ενδιάμεσων αγαθών. Ο πληθωρισμός θεωρείται γενικά πρόβλημα, κυρίως γιατί συνήθως οι μισθοί δεν αυξάνονται το ίδιο γρήγορα με τις τιμές: αυτό τείνει να δημιουργεί αρνητικές επιπτώσεις στην **αγοραστική δύναμη** των πολιτών. Μάλιστα, τείνουν να πλήττονται περισσότερο όσοι έχουν σταθερό εισόδημα. Επιπλέον, δημιουργεί ανασφάλεια σχετικά με τη μελλοντική αγοραστική δύναμη του χρήματος: το να μην ξέρουμε πόσο θα αξίζουν τα χρήματά μας στο μέλλον δεν μας βοηθά να αποφασίσουμε αν θα αποταμιεύσουμε ή θα επενδύσουμε τα χρήματά μας και η επιλογή που θα κάνουμε μπορεί εύκολα να αποδειχθεί εσφαλμένη.

Βεβαίως, συνυπολογίζουμε και το γεγονός ότι ανάκαθεν ο πληθωρισμός – φαινόμενο που καταγράφεται από την αρχαιότητα – ωφελούσε τους οφειλέτες, οι οποίοι μπορούν να αποπληρώσουν τα χρέη τους πιο εύκολα (και ο κατ' εξοχήν οφειλέτης είναι το κράτος). Απεναντίας, όταν έχουμε **αποπληθωρισμό**, το μέσο επίπεδο τιμών μειώνεται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αντίθετα με ό,τι μπορεί να σκεφτεί κάποιος, ο αποπληθωρισμός είναι εξίσου επιζήμιος. Το κύριο πρόβλημα είναι ότι, όταν οι τιμές πέφτουν, τα άτομα τείνουν να έχουν προσδοκίες περαιτέρω μείωσης των τιμών και γι' αυτό να καθυστερούν τις αγορές τους. Η μειωμένη κατανάλωση μπορεί να προκαλέσει μια καθοδική σπείρα που επιφέρει μείωση της παραγωγής και των αναμενόμενων κερδών των επιχειρήσεων, με αρνητικές επιπτώσεις και στην απασχόληση.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

As αντιπαραβάλουμε τις τιμές

Σκοπός: Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι οι τιμές εξαρτώνται επίσης από το πού κάνουμε τις αγορές μας.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Τι θα χρειαστείτε: Πίνακα και Η/Υ ή τάμπλετ με πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Τρόπος διεξαγωγής: Επιλέγουμε ένα αγαθό που προκαλεί το ενδιαφέρον των παιδιών (ένα φόρεμα, ένα τάμπλετ, φρούτα...). Τους ζητάμε να ψάξουν την τιμή σε διάφορα σημεία πώλησης, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτύου. Στη συνέχεια, στην τάξη, γράφουμε στον πίνακα όλες τις τιμές και συζητάμε ποιοι μπορεί να είναι οι λόγοι που αιτιολογούν αυτές τις διαφορές. Ιδού ορισμένες ερωτήσεις που μπορείτε να θέσετε στην τάξη για να τροφοδοτήσετε τη συζήτηση: Είναι ένα εμπόρευμα σπάνιο; Κατά κανόνα, όσο υψηλότερη είναι η ζήτηση για την πωλούμενη ποσότητα τόσο υψηλότερη είναι η τιμή, και αντιστρόφως. Είναι ένα εμπόρευμα χειροποίητο ή μαζικής παραγωγής; Είναι διαθέσιμο σε διαφορετικές ποιότητες; Υπάρχουν παραλλαγές με διαφορετικό τεχνολογικό περιεχόμενο; Μπορείς να αγοράσεις ένα εμπόρευμα από έναν χονδρέμπορο ή μόνο από έναν λιανοπωλητή; Είναι εμπόρευμα που διαφημίζεται; Είναι εμπόρευμα με εξεζητημένη συσκευασία; Είναι εμπόρευμα εκτός εποχής;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Εντάξει, η τιμή είναι σωστή

Σκοπός: Να αποκτήσουν τα παιδιά επίγνωση των τιμών των πιο διαδεδομένων αγαθών και να καταλάβουν τη διαφορά τους από τα σπάνια αγαθά.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά, τεχνολογία, τέχνη και εικόνα.

Τι θα χρειαστείτε: Εικόνες εμπορευμάτων, των οποίων οι τιμές είναι ευρέως γνωστές.

Τρόπος διεξαγωγής: Χωρίζουμε τους μαθητές σε ομάδες και τους παρουσιάζουμε φωτογραφίες ορισμένων αντικειμένων των οποίων ο εκπαιδευτικός γνωρίζει την ακριβή τιμή. Για κάθε αντικείμενο, τα παιδιά πρέπει να μαντέψουν την τιμή. Ο δάσκαλος πρέπει να καθορίσει αν η τιμή που πρέπει να μαντέψουν προέρχεται από το φυλλάδιο ενός σούπερ μάρκετ, από μια ιστοσελίδα ή ένα τοπικό κατάστημα. Οι ομάδες γράφουν την υποτιθέμενη τιμή σε ένα φύλλο χαρτί, μετά ο εκπαιδευτικός αποκαλύπτει την τιμή που ζητούσε.

Η ομάδα που προσέγγισε περισσότερο την ακριβή τιμή παίρνει έναν βαθμό. Κερδίζει η ομάδα που, στο τέλος της άσκησης, θα έχει συγκεντρώσει τους περισσότερους βαθμούς. Για να ολοκληρώσουμε, ρωτάμε: βάσει ποιου πράγματος ορίζεται η τιμή ενός αντικειμένου; Για ποια αντικείμενα ήταν πιο εύκολο να οριστεί η τιμή; Γιατί;

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Στο βιβλίο του μαθητή, προτείνεται μια άσκηση για τον ορισμό ενός προσωπικού καλαθιού. Σε αυτή την άσκηση, κάθε παιδί δοκιμάζει να ορίσει το προσωπικό του καλάθι με πράγματα που χρειάζεται ή επιθυμεί. Ποιων από αυτά τα πράγματα γνωρίζει την ακριβή τιμή;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Συγκρίνοντας μεταξύ σουπερμάρκετ

Σκοπός: Να μάθουν οι μαθητές να αναζητούν την καλύτερη τιμή.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Τι θα χρειαστείτε: Φυλλάδια πολλών σούπερ μάρκετ, τυπωμένα ή σε ηλεκτρονική μορφή, που θα κατεβάσετε από το διαδίκτυο.

Τρόπος διεξαγωγής: Συλλέγουμε τα φυλλάδια διάφορων σουπερμάρκετ και καταστημάτων, σημειώνοντας και τις τιμές των διαφορετικών προϊόντων που βρίσκουμε στα μικρότερα καταστήματα κοντά στο σχολείο. Στη συνέχεια, συγκρίνουμε τις τιμές μεταξύ τους.

- Πού συμφέρει καλύτερα να αγοράσεις κρέας;
- Πού συμφέρει καλύτερα να αγοράσεις ζυμαρικά;
- Ποιας μάρκας;
- Ποιο κατάστημα έχει τις φτηνότερες τιμές μονάδας;
- Ποιο κατάστημα έχει τις φτηνότερες τιμές κιλού;

FOCUS

Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ)

Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) μάς επιτρέπει να συγκρίνουμε την πορεία των τιμών των προϊόντων και των υπηρεσιών στην πάροδο του χρόνου. Το πρώτο βήμα για τον υπολογισμό αυτού του δείκτη είναι να επιλέξουμε ένα **αντιπροσωπευτικό καλάθι** προϊόντων και υπηρεσιών που αγοράζουν συνήθως τα νοικοκυριά. Το δεύτερο βήμα είναι ο υπολογισμός των χρημάτων που απαιτούνται για την αγορά κάθε προϊόντος στο καλάθι. Τέλος, αν συγκρίνουμε τη σημερινή αξία των προϊόντων και των υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στο καλάθι με την αξία τους πριν από έναν χρόνο, μαθαίνουμε πόσο άλλαξε το συνολικό κόστος ζωής, δηλ. πόσα χρήματα παραπάνω (ή λιγότερα) χρειάζονται για να αγοράσουμε τα πιο κοινά αγαθά: αυτός είναι ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή. Στη χώρα μας, η Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ) ενημερώνει κάθε χρόνο το καλάθι για τον υπολογισμό αυτού του δείκτη, έτσι ώστε να περιέχει πάντα τα πιο κοινά και αντιπροσωπευτικά αγαθά.

Υπολογισμός
του συνολικού
κόστους

Πολλές φορές, τα παιδιά συνοδεύουν τους γονείς τους στα ψώνια· πόσες φορές όμως δίνουν σημασία στις τιμές; Για τη **συνολική δαπάνη**, πολλαπλασιάστε την τιμή μονάδας κάθε προϊόντος x με την ποσότητά του, δηλαδή $S_x = P_x \cdot Q_x$, όπου $x=1,2,3,\dots,N$, και προσθέστε τα γινόμενα, δηλαδή $S_{\text{ΣΥΝΟΛΟ}} = S_1 + S_2 + \dots + S_x + \dots + S_N$.

Η συνολική δαπάνη επηρεάζεται επίσης από **τυχόν εκπτώσεις** στην τιμή μονάδας ενός προϊόντος. Πώς υπολογίζεται η έκπτωση; Ας πάρουμε το παράδειγμα ενός πακέτου μπισκότων που κοστίζει 3 ευρώ και έχει έκπτωση 20%. Αν θέλω να μάθω πόσα χρήματα θα εξοικονομήσω, πρέπει να υπολογίσω το 20% των 3 ευρώ, δηλαδή: $3 \cdot 0,20 = 0,60$, άρα η έκπτωση είναι ίση με 60 λεπτά. Η εκπτωτική τιμή είναι επομένως $3,00 - 0,60 = 2,40$.

Για να βρω γρήγορα την εκπτωτική τιμή, μπορώ να την υπολογίσω απευθείας μέσω του «συμπληρωματικού ποσού» της έκπτωσης, δηλαδή 1,00-έκπτωση. Στο παράδειγμα των μπισκότων με την έκπτωση του 20%:

$$1,00 - 0,20 = 0,80$$

$$3,00 \cdot 0,80 = 2,40$$

Έτσι, μαθαίνω αμέσως την τιμή μετά την έκπτωση.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Στο σουπερμάρκετ

Σκοπός: Να μάθουν οι μαθητές να διαχειρίζονται έναν προϋπολογισμό και να υπολογίζουν το συνολικό κόστος.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Τι θα χρειαστείτε: Φυλλάδιο προηγούμενης άσκησης «Συγκρίνοντας μεταξύ σουπερμάρκετ».

Τρόπος διεξαγωγής: Παίρνουμε τα φυλλάδια και κόβουμε τις εικόνες των προϊόντων έτσι που να φαίνεται η τιμή τους. Τοποθετούμε τα αποκόμματα με τις εικόνες γύρω γύρω στην τάξη, στα θρανία, χωρίζοντάς τα ανά κατηγορία προϊόντος, μετατρέποντας έτσι την τάξη σε σούπερ μάρκετ. Οι μαθητές, σε ομάδες, πρέπει να γεμίσουν το καρότσι τους με πράγματα που τους χρειάζονται για να ετοιμάσουν σνακ για τους φίλους τους που θα έρθουν να μελετήσουν μαζί στο σπίτι. Έχουν στη διάθεσή τους έναν προϋπολογισμό ύψους 20 ευρώ. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα πρέπει να πάρει τα αποκόμματα των προϊόντων που σκοπεύει να αγοράσει και να υπολογίσει τη συνολική δαπάνη της. Στο τέλος: καταφέραμε να αγοράσουμε όλα όσα θέλαμε με τον διαθέσιμο προϋπολογισμό μας; Είναι εύκολο να υπολογίσουμε το συνολικό κόστος;

Τώρα, ας φανταστούμε πως το σούπερ μάρκετ πρόκειται να κλείσει και θέλει να ξεφορτωθεί κάποια προϊόντα που πλησιάζουν στην ημερομηνία λήξης τους. Γι' αυτό βγάζει ανακοίνωση ότι, μία ώρα πριν κλείσει, όλα τα φρέσκα προϊόντα θα πωλούνται με έκπτωση 30%. Υπολογίζουμε ξανά πόσα χρήματα θα ξοδέψουμε με τις τιμές που θα έχουν έκπτωση 30%. Πόσα είναι;

2.6 Τα δημόσια αγαθά

Μέχρι στιγμής, έχουμε μιλήσει για τιμές προϊόντων και υπηρεσιών. Υπάρχουν όμως αγαθά που, αν κι έχουν τεράστια αξία, μοιάζουν δωρεάν: πρόκειται για τα δημόσια αγαθά. Τα **δημόσια αγαθά** είναι αγαθά που φέρουν δύο πολύ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: η χρησιμοποίησή τους από ένα άτομο δεν αποκλείει τη δυνατότητα να τα χρησιμοποιούν και άλλα στον ίδιο βαθμό και, επιπλέον, από τη στιγμή που προσφέρονται δεν μπορούμε να αποκλείσουμε κανέναν από τη χρήση τους. Ας πάρουμε για παράδειγμα ένα δημόσιο πάρκο κι ας το συγκρίνουμε με ένα σπίτι.

Αν αγοράσουμε ένα σπίτι, έχουμε το δικαίωμα και τη δυνατότητα να το κατοικήσουμε κατ' αποκλειστικότητα: κανείς άλλος δεν μπορεί να μείνει στο σπίτι μας (εκτός αν το ενοικιάσουμε ή το δανείσουμε οικειοθελώς).

Αντίθετα, ένα δημόσιο πάρκο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από οποιονδήποτε το επιθυμεί και αυτό δεν αφαιρεί από τους άλλους τη δυνατότητα να το απολαμβάνουν στον ίδιο βαθμό, ούτε μπορούμε να εμποδίσουμε κάτι τέτοιο με θεμιτά μέσα. Το σπίτι είναι ιδιωτικό αγαθό· ένα πάρκο είναι δημόσιο αγαθό. Λόγω αυτών των χαρακτηριστικών τους, τα δημόσια αγαθά είναι αντικείμενο καιροσκοπικής συμπεριφοράς, που στα αγγλικά ονομάζουν **free riding**. Πράγματι, μόλις μάθει ο καθένας πως το αγαθό είναι διαθέσιμο και δεν μπορεί να αποκλειστεί από την κατανάλωσή του, θα μπει στον πειρασμό να δηλώσει ότι δεν ενδιαφέρεται γι' αυτό, για να μη συμβάλει στη χρηματοδότηση που είναι αναγκαία για την ύπαρξή του. Αν οι άλλοι πληρώσουν, ο ίδιος θα επωφεληθεί δωρεάν.

Συνεπώς, κανένα άτομο ή μόνο πολύ λίγα θα δηλώσουν ενδιαφέρον για τη χρηματοδότησή του, με αποτέλεσμα το αγαθό να μην μπορεί να χρηματοδοτηθεί και τελικά να μην παραχθεί. Γι' αυτό τον λόγο, τα δημόσια αγαθά χρηματοδοτούνται από τους **φόρους** για τους οποίους μιλήσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Με άλλα λόγια, τα δημόσια αγαθά χρηματοδοτούνται με πληρωμές φόρων υποχρεωτικού χαρακτήρα για όλους τους πολίτες, το ύψος των οποίων εξαρτάται από τη δυνατότητα των πολιτών να τους καταβάλουν, δηλαδή από το εισόδημά τους.

Επομένως, όταν χρησιμοποιούμε έναν δρόμο, τον φωτισμό του ή καλούμε την πυροσβεστική, αυτό δεν σημαίνει ότι αυτά τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες δεν έχουν αξία, αλλά ότι πληρώνονται από όλους, και το να τους φερόμαστε με σεβασμό, σαν να ήταν ιδιωτικά αγαθά, είναι ένας καλός τρόπος για να αισθανθούμε μέρος μιας κοινότητας.

Ιδιαιτερότητες
των δημόσιων
αγαθών

Ο ρόλος του
κράτους

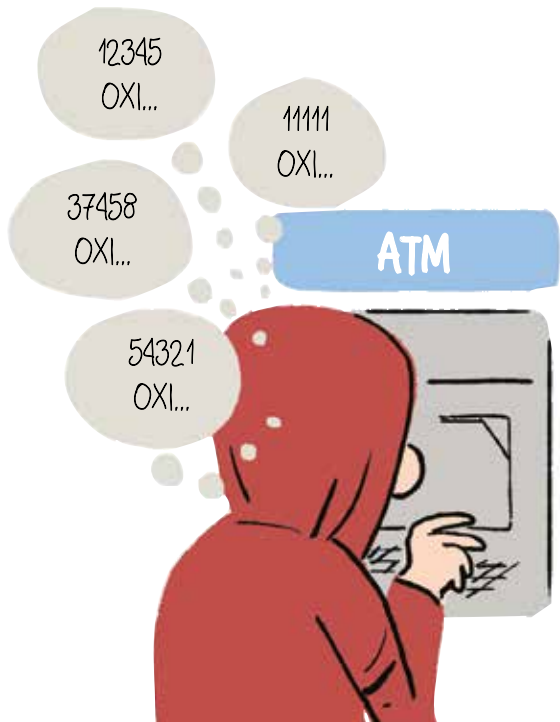
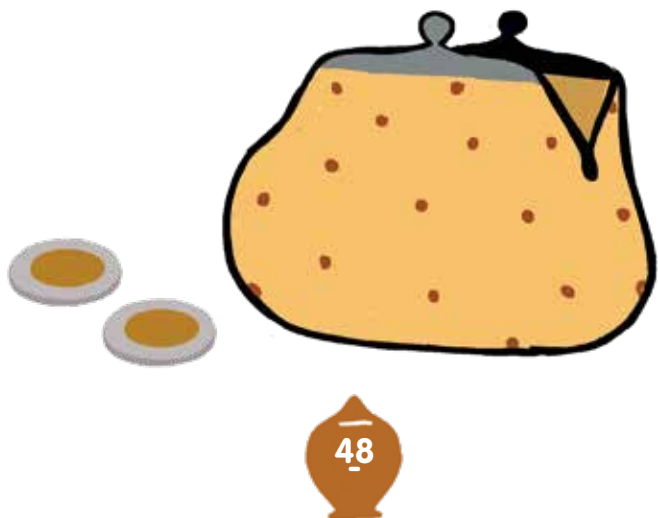
ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Στο βιβλίο του μαθητή, προτείνεται μια άσκηση για τον ορισμό ενός προσωπικού καλαθιού με πράγματα που χρειάζεται ή επιθυμεί. Ποιων από αυτά τα πράγματα γνωρίζει την ακριβή τιμή;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

1. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα του νομίσματος συγκριτικά με τον αντιπραγματισμό;
2. Τι είναι το νόμιμο χρήμα;
3. Τι είναι η συναλλαγματική ισοτιμία;
4. Τι είναι η ευρωζώνη; Πόσες χώρες συμμετέχουν σε αυτή;
5. Τι καθορίζει την τιμή ενός προϊόντος;
6. Ποια είναι τα προϊόντα για τα οποία μιλάμε για τιμή μονάδας; Και η τιμή ανά κιλό; Ποια είναι η διαφορά;
7. Τι είναι ο πληθωρισμός; Και ο αποπληθωρισμός;
8. Τι μετρά ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή;
9. Τι είναι δημόσιο αγαθό; Αναφέρετε παραδείγματα δημόσιων αγαθών που χρησιμοποιούμε σε καθημερινή βάση.

3. ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΚΑΙ ΑΓΟΡΕΣ

Μαθησιακοί στόχοι

Στο τέλος του παρόντος κεφαλαίου, οι μαθητές/τριες θα γνωρίζουν ότι:

- υπάρχουν διαφορετικές μορφές πληρωμής σε σχέση με τα μετρητά και καθεμιά εξ αυτών έχει πλεονεκτήματα και διαφορετικό κόστος
- σε κάθε μέθοδο πληρωμής που επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε αντιστοιχεί διαφορετική συμπεριφορά που πρέπει να υιοθετήσουμε, προκειμένου να ενισχύσουμε την ασφάλεια των συναλλαγών μας
- το PIN είναι ένας μυστικός αριθμός που μας επιτρέπει να πραγματοποιούμε πληρωμές με ασφάλεια.

Εισαγωγή

Αυτό το ταξίδι ξεκινά με το γεγονός ότι τα κέρματα και τα χαρτονομίσματα δεν είναι οι μοναδικές μέθοδοι πληρωμής που έχουμε στη διάθεσή μας και ολοκληρώνεται με τη γνώση εναλλακτικών μεθόδων (μεταφορές πίστωσης/άμεσες χρεώσεις και εμβάσματα, χρεωστικές, πιστωτικές και προπληρωμένες κάρτες, επιταγές). Η βασική σκέψη είναι ότι τα **εναλλακτικά μέσα πληρωμής** μπορεί να είναι πιο βολικά στη χρήση από τα μετρητά. Για τη διάθεση κάποιων μέσων πληρωμής όμως, είναι απαραίτητο να διαθέτουμε **λογαριασμό πληρωμών**: έναν εικονικό κουμπαρά, όπου μπορούμε να καταθέτουμε ή να μας καταθέτουν χρήματα, καθώς και να πραγματοποιούμε ανάληψη ή μεταφορές σε τρίτους κατά βούληση. Κάθε λογαριασμός πληρωμών αναγνωρίζεται από έναν αλφαριθμητικό κωδικό που ονομάζεται **IBAN**. Θα μιλήσουμε παρακάτω για την **ασφάλεια** των πληρωμών και την κυβερνοασφάλεια, εστιάζοντας ιδιαίτερα στο **PIN**, τον αριθμό που προστατεύει μεταξύ άλλων και τις κάρτες μας.

Πολλοί διαφορετικοί τρόποι πραγματοποίησης αγορών

Ακολουθούν ορισμένοι χρήσιμοι όροι που θα μας καθοδηγήσουν σε αυτό το κεφάλαιο:

ΑΜΕΣΗ ΧΡΕΩΣΗ: μέσο με το οποίο ο οφειλέτης επιτρέπει εκ των προτέρων τη χρέωση του λογαριασμού του από έναν πιστωτή και που συνήθως χρησιμοποιείται για επαναλαμβανόμενες πληρωμές με προκαθορισμένη ημερομηνία λήξης (π.χ. πληρωμή λογαριασμών ΔΕΚΟ).

ΕΠΙΤΑΓΗ: γραπτή εντολή προς την τράπεζα να πληρώσει ένα χρηματικό ποσό σε άλλο πρόσωπο, αφαιρώντας το από τον λογαριασμό μας. Συνήθως περιέχονται σε βιβλιαράκια επιταγών, που ονομάζονται «καρνέ επιταγών».

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΙΣΤΩΣΗΣ: εντολή μεταφοράς ενός ποσού από έναν λογαριασμό σε έναν άλλο. Μπορεί να πραγματοποιηθεί και ηλεκτρονικά ή μέσω ATM.

ΚΑΡΤΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ: κάρτες σε φυσική (συνήθως πλαστική) ή ψηφιακή μορφή που μας επιτρέπουν να πληρώνουμε χωρίς τη χρήση μετρητών. Η κύρια κατηγοριοποίηση, με βάση την παροχή πίστωσης ή όχι και τη διαδικασία αποπληρωμής των χρημάτων που ξοδεύουμε ή κάνουμε ανάληψη, είναι μεταξύ χρεωστικών, πιστωτικών και προπληρωμένων καρτών.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ: μέσο διαχείρισης χρημάτων· στους λογαριασμούς αυτούς συγκαταλέγονται οι λογαριασμοί όψεως, ταμειευτηρίου, ηλεκτρονικού χρήματος, οι οποίοι είναι συνδεδεμένοι με κάρτες πληρωμών· επίσης, οι προθεσμιακοί λογαριασμοί.

IBAN: ο διεθνής αριθμός τραπεζικού λογαριασμού (International Bank Account Number), ένας αλφαριθμητικός κωδικός 27 χαρακτήρων (αριθμοί και ψηφία) που ταυτοποιεί μονοσήμαντα κάθε λογαριασμό πληρωμών.

WEB ή INTERNET BANKING: υπηρεσία που επιτρέπει τη διαχείριση μιας σειράς τραπεζικών εργασιών από υπολογιστή, tablet ή έξυπνο τηλέφωνο.

PIN: Ο προσωπικός αριθμός αναγνώρισης (Personal Identification Number), ένας μυστικός αριθμός που πρέπει να εισάγεται όταν χρησιμοποιούμε μια κάρτα για ανάληψη μετρητών από ATM και συνήθως για να κάνουμε αγορές.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ: αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων, εργαζομένων, υλικών ή μηχανογραφικών δομών, που επιτρέπουν την ασφαλή και αποτελεσματική ολοκλήρωση μιας πληρωμής τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

3.1 Το χρήμα

Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, μπορούμε να ανταλλάξουμε με μετρητά αυτό που θέλουμε να αγοράσουμε. Η χρήση των μετρητών συνοδεύεται όμως από **κινδύνους**: για παράδειγμα, για να πληρώσουμε με μετρητά πρέπει να έχουμε πάντοτε μαζί μας ένα συγκεκριμένο ποσό, χωρίς το οποίο δεν θα μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε την αγορά, και, αν το χάσουμε ή μας το κλέψουν, δεν έχουμε καμία δυνατότητα να το επανακτήσουμε. Τέλος, τα μετρητά μπορεί να πλαστογραφηθούν και άρα υπάρχει κίνδυνος να μας δώσουν πλαστά κέρματα ή χαρτονομίσματα.

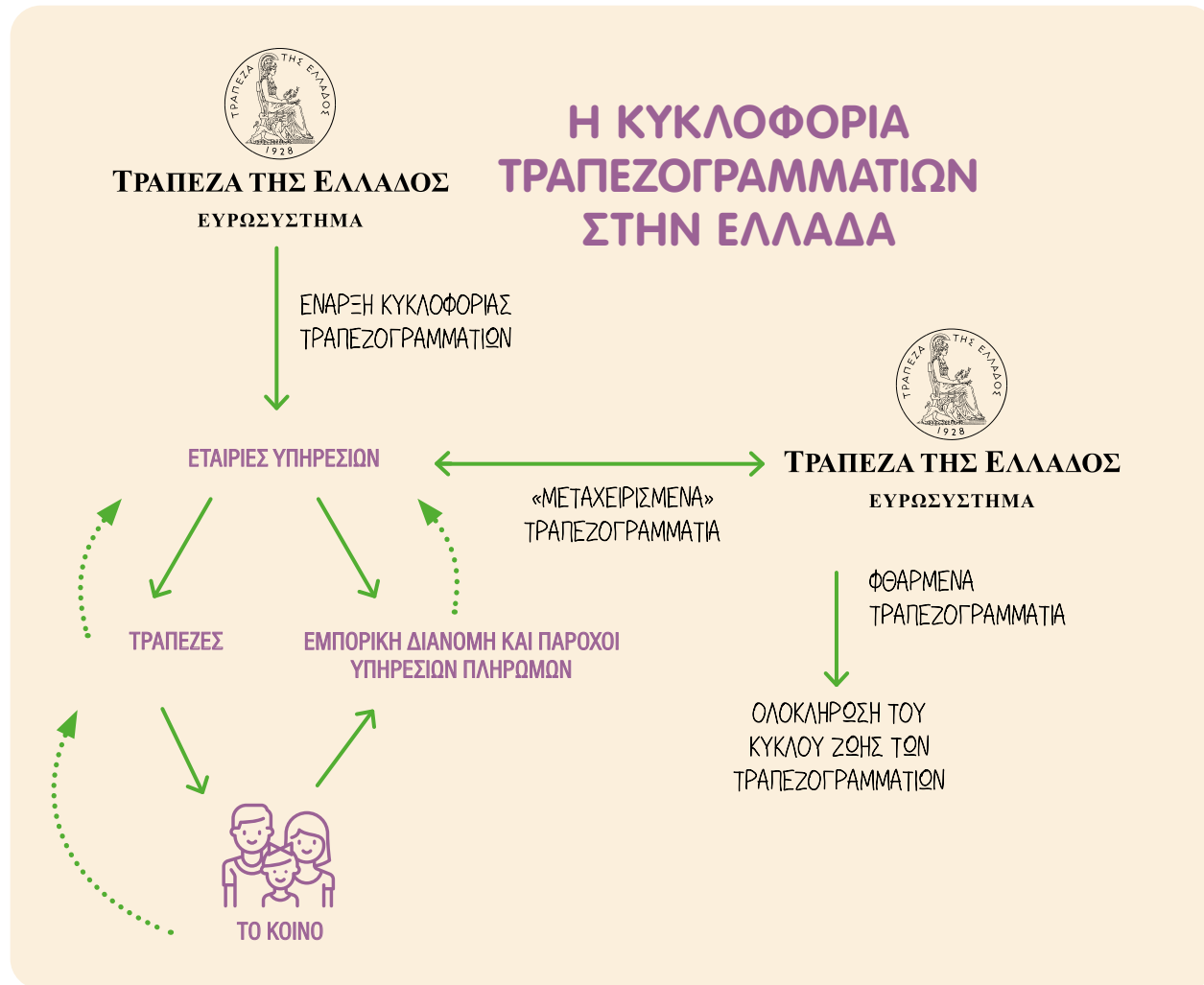

FOCUS

Τα μετρητά στις πληρωμές

Η χρήση μετρητών έχει σημαντικά οφέλη, τα οποία αφορούν την ευκολία χρήσης τους από ευαίσθητες ομάδες πολιτών (π.χ. ηλικιωμένους), την ασφάλεια των συναλλαγών και την αμεσότητα, έχει όμως και σημαντικές **κοινωνικές επιπτώσεις**. Καταρχάς, οι συναλλαγές με μετρητά δεν αφήνουν ίχνη· η ανωνυμία τους έχει ως αποτέλεσμα να προσφέρονται για χρήση σε **παράνομες δραστηριότητες**, όπως η φοροδιαφυγή και το ξέπλυμα χρήματος παράνομης προέλευσης, δηλαδή παρέχουν τη δυνατότητα να ενταχθούν έσοδα παράνομης δραστηριότητας στον νόμιμο οικονομικό κύκλο. Η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας βασίζεται επίσης σε μη ανιχνεύσιμες πληρωμές. Για να δοθεί τέλος στις παράνομες δραστηριότητες, σε πολλές οικονομίες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, έχει προβλεφθεί μέγιστο όριο για τη χρήση μετρητών σε πληρωμές.

Τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα δεν είναι τα μόνα μέσα πληρωμής που έχουμε στη διάθεσή μας, όταν θέλουμε να αγοράσουμε κάτι. Εδώ και καιρό υπάρχουν λύσεις που μας αποδεσμεύουν από την ανάγκη χρήσης μετρητών: μπορούμε να χρησιμοποιούμε, για παράδειγμα, μεταφορές πίστωσης, με τις οποίες ζητάμε από την τράπεζά μας να μεταφέρει ένα συγκεκριμένο ποσό από τον λογαριασμό μας σε κάποιον άλλο. Σήμερα όμως οι συνεχείς εξελίξεις στην τεχνολογία της πληροφορικής επιτρέπουν στους ενδιαμέσους (οι οποίοι είναι εξουσιοδοτημένοι και εποπτευόμενοι και ονομάζονται πάροχοι υπηρεσιών πληρωμών – ΠΥΠ) να μας παρέχουν εναλλακτικά μέσα πληρωμής, τα οποία είναι ιδιαίτερα εξελιγμένα, πρακτικά και ασφαλή, και τα οποία μπορούμε να χρησιμοποιούμε αντί των μετρητών σε πολλές περιστάσεις της καθημερινότητάς μας.

3.2 Το τραπεζικό χρήμα

Το τραπεζικό χρήμα επιτελεί την ίδια λειτουργία με τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα. Ονομάζεται «τραπεζικό» γιατί βασίζεται σε μέσα που διαχειρίζονται και οργανώνουν οι τράπεζες και οι ενδιαμέσιοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί. Αποτελείται από μια σειρά εργαλείων, όπως:

- μεταφορά πίστωσης
- άμεσες χρεώσεις
- κάρτες πληρωμών: χρεωστικές, πιστωτικές, προπληρωμένες
- επιταγές

Αυτά τα μέσα πληρωμής χρησιμοποιούνται εντός ενός **συστήματος πληρωμών** (στην Ελλάδα λέγεται ΔΙΑΣ) που συνδέει όλους τους ΠΥΠ, καθώς και εντός ενός πλαισίου κανόνων και διαδικασιών που επιτρέπουν τη γενική αποδοχή του τραπεζικού χρήματος. Το εν λόγω σύστημα διευκολύνει τις επιχειρήσεις να πωλούν

εξ αποστάσεως με μεγαλύτερη ευκολία και τους καταναλωτές να πραγματοποιούν αγορές με μεγαλύτερη άνεση, ακόμη και μέσω του διαδικτύου.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο **Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ** (SEPA, Single Euro Payments Area) επιτρέπει στους πολίτες, στις επιχειρήσεις, στη δημόσια διοίκηση και οποιονδήποτε άλλον οικονομικό φορέα να πραγματοποιούν και να λαμβάνουν πληρωμές σε ευρώ σύμφωνα με ενιαίους κανόνες, διαδικασίες λειτουργίας και πρακτικές της αγοράς. Ο SEPA περιλαμβάνει τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και άλλες χώρες όπως την Ισλανδία, τη Νορβηγία, το Λιχτενστάιν, την Ελβετία, το Μονακό, την Ανδόρα και την Πόλη του Βατικανού. Για να μπορέσει κάποιος να χρησιμοποιήσει πολλά από τα εναλλακτικά μέσα πληρωμής στη θέση των μετρητών, πρέπει να διαθέτει **λογαριασμό πληρωμών**· ο λογαριασμός αυτός είναι το κύριο μέσο με το οποίο οι ΠΥΠ καθιστούν δυνατή την κυκλοφορία του τραπεζικού χρήματος και τη χρήση του στις εμπορικές συναλλαγές. Μεταξύ των λογαριασμών πληρωμών, ένα πολύ δημοφιλές προϊόν είναι ο **τραπεζικός λογαριασμός όψεως ή ταμιευτηρίου**, ο οποίος επιτρέπει την κατάθεση χρημάτων, την είσπραξη πληρωμών, όπως της μισθοδοσίας και των ενοικίων, και τη χρήση ποικίλων υπηρεσιών, π.χ. την πληρωμή λογαριασμών ΔΕΚΟ, την πληρωμή του ενοικίου ή των δόσεων του στεγαστικού δανείου. Με τα προϊόντα αυτά, η διαχείριση των πληρωμών μπορεί να γίνει χωρίς μετάβαση στο γκισέ της τράπεζας, χάρη στη χρήση του **τηλεφώνου** (phone banking) ή του **διαδικτύου** (web ή internet banking).

Ας δούμε τώρα λεπτομερώς ορισμένες από τις κυριότερες λύσεις για την πραγματοποίηση πληρωμών χωρίς τη χρήση μετρητών!

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΠΙΣΤΩΣΗΣ

Είναι η εντολή που δίνει ο οφειλέτης **να μεταφερθεί** ένα ποσό στον λογαριασμό ενός πιστωτή, με χρέωση του λογαριασμού του πρώτου. Αυτός που λαμβάνει το ποσό ονομάζεται δικαιούχος και αυτός που το στέλνει εντολέας. Όταν η μεταφορά πραγματοποιείται μεταξύ λογαριασμών που τηρούνται στην ίδια τράπεζα, μιλάμε για **ενδοτραπεζική μεταφορά**. Μεταφορά μπορεί να πραγματοποιηθεί στην τράπεζα με τη βοήθεια κάποιου υπαλλήλου ή μέσω ATM· όμως το κανάλι που χρησιμοποιείται πλέον συχνότερα είναι το διαδίκτυο.

Ο SEPA για τις πληρωμές σε ευρώ

ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ

Πρόκειται για ηλεκτρονική ή φυσική κάρτα που **συνδέεται με έναν λογαριασμό πληρωμών** και μας επιτρέπει να κάνουμε αγορές προϊόντων ή υπηρεσιών σε οποιοδήποτε κατάστημα που συμμετέχει στο σύστημα πληρωμών (συνήθως μέσω τερματικών POS) ή **αναλήψεις** μετρητών (μέσω ATM – Automated Teller Machine, Αυτόματο Μηχάνημα Ανάληψης Μετρητών). Για τη χρήση μιας χρεωστικής κάρτας, απαιτείται ένας μυστικός αριθμός PIN ή άλλο βιομετρικό στοιχείο (αν η κάρτα είναι περασμένη στο κινητό μας τηλέφωνο). Με τη χρήση χρεωστικής κάρτας, δεν διατρέχουμε τον κίνδυνο να ξοδέψουμε χρήματα που δεν έχουμε, καθώς η χρεωστική κάρτα μας επιτρέπει να χρησιμοποιήσουμε μόνο τα χρήματα που είναι όντως στον λογαριασμό μας.

Επίσης, η χρεωστική κάρτα συνήθως έχει ένα **ανώτατο όριο** για αγορές (δηλαδή τα ποσά που μπορούμε να ξοδέψουμε με την κάρτα σε καθημερινή και μηνιαία βάση φτάνουν μέχρι ένα ανώτατο όριο) καθώς και ένα όριο για αναλήψεις μετρητών, το οποίο μπορεί να διαφέρει ανάλογα με το αν κάνουμε ανάληψη από την τράπεζά μας ή από άλλη τράπεζα. Το ανώτατο όριο αναφέρεται και στους όρους που έχουμε συμφωνήσει με την τράπεζα τη στιγμή χορήγησης της κάρτας και, αν θέλουμε να το αυξήσουμε, πρέπει να συμφωνήσουμε εκ νέου με την τράπεζα.

ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ

Πρόκειται για ηλεκτρονική ή φυσική κάρτα **συνδεδεμένη με έναν λογαριασμό πληρωμών**, η οποία επιτρέπει την πραγματοποίηση, χωρίς τη χρήση μετρητών, ενός συγκεκριμένου ποσού δαπανών εντός **ενός χρονικού διαστήματος**: οι δαπάνες αυτές εν συνεχεία θα καταβληθούν στο πιστωτικό ίδρυμα από τον κάτοχο της κάρτας σε μεταγενέστερη ημερομηνία, είτε εφάπαξ είτε σε δόσεις: αυτό συνιστά **έντοκο δανεισμό**. Όταν χρησιμοποιούμε πιστωτική κάρτα, πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί: η κάρτα επιτρέπει πράγματι την πληρωμή, ακόμη κι αν τα χρήματα δεν υπάρχουν εκείνη τη στιγμή στον λογαριασμό. Αυτό μπορεί να προκαλέσει σύγχυση και υπάρχει κίνδυνος να ξοδέψει κάποιος χρήματα που δεν έχει ή να ξοδέψει παραπάνω χρήματα από εκείνα που στην πραγματικότητα έχει τη δυνατότητα να ξοδέψει. Τη συναλλαγή συνήθως εγγυάται το PIN ή άλλο βιομετρικό στοιχείο. Συνήθως και γι' αυτό το χρηματοπιστωτικό μέσο ισχύει ένα ανώτατο όριο.

ΠΡΟΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΚΑΡΤΑ

Πρόκειται για κάρτα που **δεν συνδέεται με έναν λογαριασμό**, αλλά που πρέπει πρώτα να «φορτίσει»/γεμίσει με χρήματα ο κάτοχός της, ανάλογα με τις ανάγκες και τα κριτήριά του, για να μπορέσει να τη χρησιμοποιήσει μετά. Οι προπληρωμένες κάρτες είναι πολύ χρήσιμες για διαδικτυακές αγορές, αφού, ακόμη κι αν τις δωρίσουμε ή μας τις κλέψουν, χάνετε μόνο το χρηματικό ποσό που υπάρχει στην κάρτα. Υπάρχουν προπληρωμένες κάρτες που διαθέτουν κωδικό IBAN και αποκαλούνται κάρτες με IBAN ή κάρτες τραπεζικού λογαριασμού.

Αν η κάρτα είναι συνδεδεμένη με έναν αριθμό IBAN, μπορεί να εκτελεί τις κύριες λειτουργίες ενός τρεχούμενου λογαριασμού, δηλαδή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αυτόματη πληρωμή των λογαριασμών ΔΕΚΟ (ηλεκτρικού ρεύματος, τηλεφώνου,

παροχής νερού, κ.λπ.), καθώς και για την πραγματοποίηση διαδικτυακών αγορών. Σε σύγκριση με τις παραδοσιακές προπληρωμένες κάρτες, η επαναφόρτιση μιας κάρτας συνδεδεμένης με λογαριασμό IBAN μπορεί να γίνει με μεταφορά ή τραπεζικό έμβασμα. Οι προπληρωμένες κάρτες είναι ίσως το καταλληλότερο μέσο πληρωμής **για τα παιδιά**, επιπλέον και επειδή οι γονείς μπορούν να παρακολουθούν τη χρήση τους.

ΕΠΙΤΑΓΗ

Είναι μέσο πληρωμής με το οποίο ο εκδότης (drawer) δίνει εντολή στην τράπεζά του (αποδέκτη, drawee) να καταβάλει ένα ορισμένο χρηματικό ποσό σε ένα άλλο πρόσωπο (κομιστή ή δικαιούχο, bearer), με χρέωση του τραπεζικού λογαριασμού του όψεως. Όταν ανοίγουμε έναν λογαριασμό όψεως, μπορούμε να ζητήσουμε **μπλοκ επιταγών**. Αν ζητήσει μπλοκ επιταγών, ο πελάτης πρέπει να υπογράψει ένα ειδικό για τον συγκεκριμένο σκοπό έγγραφο, που θα χρησιμεύσει στην τράπεζα για να επαληθεύσει τη γνησιότητα της υπογραφής των επιταγών που προσκομίζονται προς είσπραξη. Απαγορεύεται η πληρωμή με επιταγές, αν δεν υπάρχει στον λογαριασμό το αντίστοιχο χρηματικό ποσό (σε αυτή την περίπτωση, οι επιταγές ονομάζονται «ακάλυπτες»). Οι επιταγές διακρίνονται σε τραπεζικές και ιδιωτικές. Η βασική διαφορά μεταξύ τους είναι ότι στην τραπεζική επιταγή εκδότης είναι η ίδια η πληρώτρια τράπεζα ενώ, στην ιδιωτική επιταγή, εκδότης είναι ο πελάτης της τράπεζας.

FOCUS

Η επιταγή και το προσκύνημα στους Αγίους Τόπους

Η επιταγή είναι ένα από τα παλαιότερα εναλλακτικά μέσα πληρωμής σε σχέση με τα μετρητά: φαίνεται πράγματι πως η προέλευσή της ανάγεται στους Ναΐτες, το θρησκευτικό-στρατιωτικό τάγμα που ιδρύθηκε τον 12ο αιώνα για να προστατέψει τους προσκυνητές που ταξίδευαν πέρα από τη Μεσόγειο για να προσευχηθούν στον Πανάγιο Τάφο. Οι Ναΐτες είχαν «διοικητήρια», δηλαδή αρχηγεία και στρατώνες, τόσο στην Ευρώπη όσο και σε υπερπόντια εδάφη. Το ταξίδι στους Αγίους Τόπους ήταν πολύ επικίνδυνο, γιατί συμμορίες ληστών επιτίθεντο και λήστευαν όποιον συναντούσαν. Έτσι, πριν αναχωρήσουν, πολλοί προσκυνητές κατέθεταν τα χρήματά τους σε ένα δυτικό αρχηγείο των Ναϊτών, έπαιρναν ως αντάλλαγμα ένα παραστατικό που, μόλις έφταναν στην Ανατολή, επιδείκνυαν σε ένα τοπικό αρχηγείο για να εισπράξουν το αντίτιμο σε μετρητά. Ήταν πολύ πιο βολικό και εύκολο να μεταφέρει κάποιος αυτή την επιστολή, αντί να κουβαλά πολυάριθμες σακούλες με μεταλλικά νομίσματα. Σε περίπτωση κλοπής, επιπλέον, θα έβρισκαν οι ληστές και οι πειρατές μόνο ένα άχρηστο κομμάτι χαρτί, ενώ τα χρήματα των προσκυνητών ήταν ασφαλή στα καλά προστατευμένα ταμεία των Ναϊτών.

3.3 Το κόστος των υπηρεσιών πληρωμής

Τα έξοδα ενός λογαριασμού πληρωμών

Για τη χρήση εναλλακτικών μέσων πληρωμής στη θέση των μετρητών, είναι αναγκαίο να υπογράψουμε σύμβαση με έναν ΠΥΠ, στην οποία αναγράφονται οι όροι και το κόστος. Όσον αφορά τον **λογαριασμό πληρωμών** που συνδέεται με τα εν λόγω προϊόντα, αυτός ενέχει διαρθρωμένα στοιχεία κόστους, άλλα σταθερά και άλλα μεταβλητά: μπορεί να προβλέπονται προμήθειες για κάθε μεταφορά ή έμβασμα, εκτός ίσως από τις ηλεκτρονικές μεταφορές· για κάθε ανάληψη από το ΑΤΜ, εκτός από όσες πραγματοποιούνται στην ίδια τράπεζα· για την αποστολή κατάστασης λογαριασμού, κ.λπ. Για τους κυριότερους τύπους λογαριασμών, προβλέπεται ή ένα πακέτο που περιλαμβάνει σταθερές χρεώσεις ή χρέωση βάσει κατανάλωσης (pay-as-you-go). Οι ειδικοί όροι του λογαριασμού όψεως μπορεί να διαφέρουν από καταθέτη σε καταθέτη: καθορίζονται και συμφωνούνται κατά το άνοιγμα του λογαριασμού. Σε γενικές γραμμές, οι λογαριασμοί που κινούνται ηλεκτρονικά ενέχουν χαμηλότερο διαχειριστικό κόστος για τις τράπεζες, αφού οι πελάτες πραγματοποιούν οι ίδιοι τις συναλλαγές τους αυτόνομα μέσω υπολογιστών και κινητών τηλεφώνων και δεν υπάρχει ανάγκη για εκτεταμένο δίκτυο καταστημάτων.

Αξιολόγηση των όρων ενός λογαριασμού πληρωμών

Για όλους αυτούς τους λόγους, κατά το άνοιγμα ενός λογαριασμού πληρωμών, είναι σημαντικό να διαβάσουμε καλά τη **σύμβαση** που υπογράφουμε, για να αξιολογήσουμε το κόστος που ενέχει σε σχέση με τις υπηρεσίες που προσφέρει και που χρειαζόμαστε. Αν έχουμε αμφιβολίες ή αν κάτι δεν είναι σαφές, μπορούμε να απευθυνθούμε στην τράπεζα για να θέσουμε όλες τις σχετικές ερωτήσεις. Οι όροι του λογαριασμού μπορεί να αλλάξουν με την πάροδο του χρόνου, αλλά η τράπεζα είναι υποχρεωμένη να **μας ενημερώνει γραπτώς** για τυχόν αλλαγές, ώστε να τις γνωρίζουμε και να μπορούμε να υπαναχωρήσουμε από τη συμβατική σχέση, κλείνοντας τον λογαριασμό, εάν θεωρούμε ότι οι νέοι όροι είναι υπέρμετρα επαχθείς.

Ο κάτοχος του λογαριασμού έχει το δικαίωμα να λαμβάνει περιοδικά από την τράπεζα ένα **αντίγραφο της κίνησής του**, δηλ. ένα έγγραφο που συνοψίζει όλες τις κινήσεις της τελευταίας χρονικής περιόδου, π.χ. του τελευταίου τριμήνου, και του εκάστοτε **υπολοίπου του λογαριασμού**. Πρόκειται για ένα χρήσιμο εργαλείο παρακολούθησης των εσόδων και των εξόδων: για παράδειγμα, της πίστωσης της μισθοδοσίας, των αναλήψεων μετρητών, των πληρωμών με κάρτα, ή/και των τυχόν εξόδων τήρησης του λογαριασμού. Ειδικά όταν πληρώνουμε με κάρτα, δηλαδή χωρίς να βλέπουμε απτά τα χρήματα που βγαίνουν από το πορτοφόλι μας, έχουμε λιγότερη επίγνωση του πόσα ξοδεύουμε. Επιπλέον, το αντίγραφο κίνησης του λογαριασμού μάς επιτρέπει να εντοπίσουμε εγκαίρως τυχόν σφάλματα και να τα αμφισβητήσουμε. Γι' αυτό, πρέπει να φυλάμε προσεκτικά τις αποδείξεις ανάληψης και τις αποδείξεις των αγορών που κάνουμε με κάρτα, για να μπορούμε να επαληθεύουμε τη χρέωση των συναλλαγών στην κατάσταση λογαριασμού.

Φυσικά, αν από τη μια πλευρά η ύπαρξη αυτών των εργαλείων μάς διευκολύνει ως προς τη διαχείριση των εξόδων μας, από την άλλη μπορεί να ενέχει **κάποιο κόστος**. Και κάθε μέσο πληρωμής ενέχει κόστος, που μπορεί να είναι σταθερό, για παράδειγμα για την έκδοση προπληρωμένης κάρτας, ή μεταβλητό, δηλ. να συνδέεται με μεμονωμένες συναλλαγές. Αυτό που πρέπει να πούμε στους μαθητές είναι, και αυτή τη φορά, ότι πρέπει να προσέχουν πάρα πολύ όταν επιλέγουν το μέσο πληρωμής που είναι κάθε φορά

πιο εύχρηστο και λιγότερο δαπανηρό, λαμβάνοντας υπόψη τη χρήση που σκοπεύουν να κάνουν, όπως και το ότι η ίδια συναλλαγή μπορεί να συνεπάγεται διαφορετικό κόστος, αναλόγως της επιλογής τους.

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Ζητάμε από τα παιδιά να κάνουν την άσκηση που υπάρχει στο βιβλίο τους («Διάλεξε!») για τις προπληρωμένες κάρτες, και στη συνέχεια συζητάμε γι' αυτή στην τάξη. Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί και για τους τραπεζικούς λογαριασμούς, αναζητώντας εκείνον που ταιριάζει στις ανάγκες τους. Βρίσκουμε στο διαδίκτυο τις τράπεζες που προσφέρουν λύσεις για το άνοιγμα λογαριασμού: ανακαλύπτουμε τα πλεονεκτήματα και το κόστος, τι περιλαμβάνεται στο πάγιο και ποιες είναι οι οικονομικές συνθήκες. Στη συνέχεια, τις βάζουμε τη μία δίπλα στην άλλη και αξιολογούμε τις καλύτερες προσφορές.

FOCUS

Ο κωδικός IBAN

Κατά το άνοιγμα ενός λογαριασμού όψεως, μας δίνουν έναν αριθμό λογαριασμού που είναι ένας μοναδικός κωδικός ταυτοποίησης του λογαριασμού. Ο αριθμός κάθε μεμονωμένου λογαριασμού είναι το τελευταίο κομμάτι ενός επίσης σημαντικού κωδικού, του IBAN, ο οποίος περιέχει πληροφορίες σχετικά με τη χώρα και την τράπεζα όπου ανοίχτηκε ο λογαριασμός μας, ώστε να μπορεί να ταυτοποιηθεί σε όλο το διεθνές τραπεζικό σύστημα. Ο IBAN (Διεθνής Αριθμός Τραπεζικού Λογαριασμού) είναι ο κωδικός αριθμός μέσω του οποίου ταυτοποιείται έκαστος τραπεζικός λογαριασμός αφού καθίσταται μοναδικός και απολύτως σαφής. Γι' αυτό, όταν κάνουμε μεταφορά σε έναν λογαριασμό ή εξουσιοδοτούμε έναν ΠΥΠ να χρεώσει σε αυτόν τους λογαριασμούς ΔΕΚΟ, αρκεί να δώσουμε τον IBAN μας: χάρη σε αυτόν τον κωδικό, εντοπίζεται ο λογαριασμός μας χωρίς κανένα ίχνος αμφιβολίας. Στην Ελλάδα, ο IBAN αποτελείται από μια σειρά 27 γραμμάτων και αριθμών και έχει την ακόλουθη δομή:

GR	12	123	1234	1234567891011121
χώρα	ψηφία ελέγχου	κωδικός τράπεζας	κωδικός καταστήματος	αριθμός λογαριασμού

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ->

FOCUS

Τα γράμματα και οι αριθμοί του IBAN υποδηλώνουν τη χώρα, τον κωδικό της τράπεζας (τρία ψηφία), τον κωδικό του συγκεκριμένου καταστήματος (τέσσερα ψηφία) και τον αριθμό του λογαριασμού (δεκαέξι ψηφία). Αμέσως μετά τα αρχικά γράμματα – στην περίπτωση μας GR – υπάρχουν δύο ψηφία ελέγχου: αυτά επαληθεύονται αυτόματα, προτού εκτελεστεί οποιαδήποτε εντολή. Τα ψηφία ελέγχου επιτρέπουν στους υπολογιστές όπου εισάγεται ένας IBAN να επαναλάβουν τον υπολογισμό και να τον επαληθεύσουν, πριν πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε χρέωση ή πίστωση: αν υποδείξουμε λάθος IBAN, τα χρήματα μπορεί να μεταφερθούν σε λάθος λογαριασμό ή η μεταφορά μπορεί να μην πραγματοποιηθεί καν, αν ο IBAN δεν υπάρχει. Στην περίπτωση πίστωσης σε εσφαλμένο λογαριασμό, ο ΠΥΓΠ, μολοντί υποχρεούται να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να ανακτήσει τα ποσά που πιστώθηκαν κατά λάθος, δεν θεωρείται υπεύθυνος και, άρα, την ευθύνη φέρει όποιος πραγματοποίησε τη συναλλαγή.

FOCUS

Όροι τους οποίους πρέπει να γνωρίζουμε

ΚΙΝΗΣΕΙΣ: κάθε συναλλαγή που καταγράφεται στον λογαριασμό αφορά «πίστωση», αν στον λογαριασμό προστίθενται χρήματα, και «χρέωση», αν από τον λογαριασμό αφαιρούνται χρήματα. Κάθε κίνηση συνδέεται με τρεις ημερομηνίες:

- τη **λογιστική ημερομηνία:** την ημέρα κατά την οποία καταγράφηκε η κίνηση από την τράπεζα
- την **ημερομηνία αξίας:** την ημέρα κατά την οποία αρχίζει ο υπολογισμός των τόκων επί του καταγεγραμμένου ποσού
- την **ημερομηνία διαθεσιμότητας:** την ημέρα από την οποία τα χρήματα που έχουν πιστωθεί στον λογαριασμό μπορούν να χρησιμοποιηθούν.

ΥΠΟΛΟΙΠΟ: τα χρήματα που υπάρχουν διαθέσιμα στον λογαριασμό. Το ποσό αυτό ενημερώνεται μετά από κάθε κίνηση.

ΥΠΕΡΑΝΑΛΗΨΗ: είναι η χρήση του λογαριασμού πέραν των διαθέσιμων κεφαλαίων. Μπορεί να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο ανοίγματος πίστωσης, δηλαδή χρηματοδότησης που χορηγείται από την τράπεζα, ή μπορεί να είναι μη εγκεκριμένη ή να υπερβαίνει τα συμφωνηθέντα όρια. Σε όλες τις περιπτώσεις καταβάλλονται τόκοι, στη δεύτερη και την τρίτη περίπτωση όμως, μπορεί να επιβληθούν ιδιαίτερα επαχθείς ποινικές ρήτρες. Είναι άρα απαραίτητο να παρακολουθούμε πάντα το υπόλοιπο και να περιορίζουμε τον κίνδυνο ο λογαριασμός να εμφανίσει αρνητικό υπόλοιπο.

3.4 Οι κίνδυνοι που ενέχει η χρήση των μέσων πληρωμής

Η χρήση κάθε μέσου πληρωμής ενέχει πιθανούς κινδύνους. Έχουμε ήδη μιλήσει για τους κινδύνους της χρήσης μετρητών. Οι **κάρτες** μπορεί να **κλωνοποιηθούν** και να χρησιμοποιηθούν για την ανάληψη μετρητών ή για αθέμιτες ηλεκτρονικές πληρωμές. Επομένως, θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί/ές όταν κάνουμε ηλεκτρονικές αγορές και να επισκεπτόμαστε μόνο ασφαλείς και αξιόπιστες ιστοσελίδες, γιατί μπορεί να μας κλέψουν τα στοιχεία της κάρτας μας. Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό να χρησιμοποιούμε με προσοχή τέτοια προσωπικά δεδομένα και να αποφεύγουμε την άσκοπη δημοσιοποίησή τους.

Η κάρτα μπορεί να **χαθεί** ή να κλαπεί· σε αυτή την περίπτωση, ο κάτοχος πρέπει να την μπλοκάρει αμέσως, χρησιμοποιώντας τους τρόπους που υποδεικνύει ο εκδότης ΠΥΓΠ. Πρέπει να θυμόμαστε πάντως ότι, εάν διαπιστώσουμε απάτες στη χρήση των καρτών μας, μπορούμε να αμφισβητήσουμε τη χρέωση και να ζητήσουμε επιστροφή χρημάτων. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει επίσης να δοθεί στο **ηλεκτρονικό ψάρεμα (phishing)**, μια πρακτική που συνήθως αποσκοπεί στην υφαρπαγή ευαίσθητων πληροφοριών (αναγνωριστικών χρήστη, κωδικών πρόσβασης, αριθμών πιστωτικών καρτών, PIN) με την αποστολή παραπλανητικών ηλεκτρονικών μηνυμάτων σε μεγάλο αριθμό διευθύνσεων. Τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου έχουν σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να πείθουν τους παραλήπτες να ανοίξουν ένα συνημμένο αρχείο ή να μεταβούν σε ιστότοπους όπου τους ζητείται να εισαγάγουν τα προσωπικά τους στοιχεία πληρωμών (π.χ. αριθμό πιστωτικής κάρτας). Στη συνέχεια, ο δράστης ηλεκτρονικού ψαρέματος (phisher) χρησιμοποιεί τα δεδομένα που απέκτησε για την αγορά αγαθών, την απόσπαση χρημάτων ή ακόμη και ως «γέφυρα» για περαιτέρω επιθέσεις.

Για να είναι έγκυρη, η **επιταγή** πρέπει να φέρει την υπογραφή του κατόχου του λογαριασμού στον οποίο σύρεται (δηλαδή, ο οποίος χρεώνεται). Ο κυριότερος κίνδυνος που διατρέχει κάποιος είναι να μη διαθέτει στον λογαριασμό το ποσό το οποίο αναγράφεται στην επιταγή: όπως έχουμε ήδη αναφέρει, αν η επιταγή είναι ακάλυπτη, δηλαδή αν ο δικαιούχος δεν μπορεί να πληρωθεί γιατί το ποσό δεν είναι διαθέσιμο, μπορεί να μας επιβληθεί πρόστιμο και να μας απαγορευτεί η έκδοση επιταγών για ορισμένο χρονικό διάστημα. Είναι επίσης απαραίτητο η επιταγή να φέρει συμπληρωμένα όλα τα πεδία: ποσό, ημερομηνία, τόπο και το ορθό όνομα του δικαιούχου στον οποίο η τράπεζά μας πρέπει να πληρώσει το ποσό.

Προσοχή στα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που ζητούν προσωπικά δεδομένα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Τα μέσα πληρωμής

Σκοπός: Να κατανοήσουν οι μαθητές τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα και τους κινδύνους που ενέχουν τα μέσα πληρωμής.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Τεχνολογία, γλώσσα.

Τι θα χρειαστείτε: Χαρτόνι, στίλο/μαρκαδόρους και μπογιές.

Τρόπος διεξαγωγής: Στην τάξη, μπορούμε να συζητήσουμε για όλα τα εναλλακτικά μέσα πληρωμής σε σχέση με τα μετρητά, που είδαμε παραπάνω, προσπαθώντας να φτιάξουμε έναν πίνακα με τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα και τους κινδύνους. Ρωτάμε τα παιδιά ποια μέσα πληρωμής γνωρίζουν ήδη. Κατόπιν, σχεδιάζουμε έναν πίνακα στο χαρτόνι – όπως προτείνεται σε αυτή τη σελίδα – και τους ζητάμε να τον αντιγράψουν στα τετράδιά τους. Κάθε φορά που εστιάζουμε σε ένα μέσο πληρωμής, αποφασίζουμε μαζί ποια είναι η σωστή λέξη για να συμπληρώσουμε στα κουτάκια.

ΜΕΣΟ	ΥΠΕΡ	ΚΑΤΑ	ΚΙΝΔΥΝΟΙ
Κέρμα	Πρακτικό	Ογκώδες	Πλαστά
Χαρτονόμισμα	Άμεσο		

MY NAME IS PIN.
JAMES PIN.

3.5 Ένα θέμα απόλυτης μυστικότητας: το PIN (Personal Identification Number)

Οι χρεωστικές, οι πιστωτικές και οι προπληρωμένες κάρτες πληρωμών έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: Η χρήση τους απαιτεί κανονικά ένα PIN, έναν **μυστικό αριθμό** που πρέπει να εισάγουμε κάθε φορά που τις χρησιμοποιούμε για να κάνουμε ανάληψη μετρητών από το ATM και για να πραγματοποιήσουμε πληρωμή μέσω POS. Στην περίπτωση των ATM, για λόγους ασφαλείας, μετά από τρεις κατά κανόνα διαδοχικές εσφαλμένες καταχωρίσεις του PIN, το ATM κατακρατεί την κάρτα: δηλαδή δεν την επιστρέφει, αποτρέποντας περαιτέρω προσπάθειες χρήσης της. Το αρχικό PIN δημιουργείται αυτόματα από τον φορέα έκδοσης της κάρτας και παραδίδεται στον κάτοχό της σε σφραγισμένο φάκελο. Το PIN αποτελείται από τέσσερα ψηφία. Μόνο ο κάτοχος της κάρτας πρέπει να γνωρίζει το PIN. Όλοι οι εκδότες καρτών συμβουλεύουν να μην το κοινοποιούμε σε κανέναν και να μη φυλάσσεται μαζί με την κάρτα. Όταν πληκτρολογούμε το PIN, πρέπει επομένως, για λόγους προφύλαξης, να προστατεύουμε πάντα με κάποιο τρόπο το πληκτρολόγιο (π.χ. με το άλλο μας χέρι ή με την τσάντα μας), ώστε να μην μπορούν να δουν τα ψηφία του PIN αδιάκριτα μάτια ή κάποια κρυφή μικροκάμερα. Οι κλέφτες και οι απατεώνες καταφεύγουν μάλιστα σε πολυμήχανα τεχνάσματα για να αποκτήσουν τον έλεγχο καρτών και κωδικών PIN.

Όταν πληρώνουμε για μια αγορά με την πιστωτική μας κάρτα, τα POS ζητούν να πληκτρολογήσουμε το PIN μας. Σήμερα, οι κάρτες πληρωμών βασίζονται συχνά σε τεχνολογία **ανέπαφων συναλλαγών** που επιτρέπει στα POS να τις αναγνωρίζουν πλησιάζοντας απλά στο μηχάνημα την κάρτα μας ή το έξυπνο τηλέφωνο, το tablet ή το έξυπνο ρολόι μας, εφόσον έχουμε κατεβάσει προηγουμένως την ειδική εφαρμογή. Για μικρά ποσά, η συναλλαγή μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς να πληκτρολογήσουμε το PIN.

Ένας
τετραψήφιος
αριθμός

PIN και για τις
πιστωτικές
κάρτες

FOCUS

Όχι μόνο στο ATM

Η χρήση του PIN δεν περιορίζεται στις κάρτες πληρωμών: για παράδειγμα, οι επαναφορτιζόμενες κάρτες SIM για κινητά τηλέφωνα το ζητούν για την ταυτοποίηση του χρήστη. Στην περίπτωση των καρτών SIM των κινητών τηλεφώνων, ο αριθμός PIN είναι τουλάχιστον τετραψήφιος και πρέπει να τον εισαγάγουμε κατά την ενεργοποίηση, εκτός αν έχουμε σκόπιμα απενεργοποιήσει τη χρήση του. Το PIN είναι με λίγα λόγια ο αριθμός ασφαλείας που χρησιμεύει για την προστασία του κινητού τηλεφώνου από μη εξουσιοδοτημένη χρήση. Όπως και με τη χρεωστική κάρτα, στο κινητό τηλέφωνο μπορούμε να αλλάξουμε το PIN όποτε θέλουμε: το σημαντικό είναι να το απομνημονεύσουμε, διότι αν το ξεχάσουμε και το πληκτρολογήσουμε λανθασμένα πάνω από τρεις φορές, η κάρτα SIM μπλοκάρεται. Αν πρόκειται για διαδικτυακές πύλες οργανισμών ή ιδρυμάτων, μπορούμε με το PIN που ορίζουμε να πραγματοποιήσουμε ηλεκτρονικά πολλές υπηρεσίες για τις οποίες παλαιότερα απαιτούνταν η φυσική μας παρουσία στις υπηρεσίες, γεγονός που συνιστά μεγάλη εξοικονόμηση χρόνου.

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Ρωτάμε τα παιδιά τι είδους PIN και κωδικούς ασφαλείας γνωρίζουν. Τα χρησιμοποιούν; Για ποιον λόγο; Τα γνωρίζουν απ' έξω ή τα έχουν γράψει κάπου; Τα φυλάνε σωστά; Ποια τεχνάσματα μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να απομνημονεύσουν έναν κωδικό ασφαλείας;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ο κωδικός που μας προστατεύει

Σκοπός: Να καταλάβουν οι μαθητές γιατί χρησιμοποιούμε το PIN, να αναγνωρίσουν τη σημασία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Τι θα χρειαστείτε: Χαρτί, μαρκαδόρο.

Τρόπος διεξαγωγής: Αυτή η άσκηση μπορεί να διαιρεθεί σε δύο φάσεις.

Παίρνουμε ένα φύλλο χαρτί και γράφουμε κρυφά έναν τετραψήφιο αριθμό. Ζητάμε από τους μαθητές να τον μαντέψουν. Αφήνουμε τα παιδιά να κάνουν λίγες προσπάθειες, βάζοντας στοίχημα ότι κανείς δεν θα τον μαντέψει.

Τέλος, αφήνουμε να δουν το χαρτί και τον αριθμό. Τώρα, καλούμε στον πίνακα δύο παιδιά και κάνουμε πρακτική επίδειξη παραβίασης του κωδικού με έναν αγώνα Master Mind. Το πρώτο παιδί θα καθίσει στην έδρα και θα γράψει κρυφά σε ένα φύλλο έναν τετραψήφιο αριθμό, το δεύτερο θα προσπαθήσει να τον μαντέψει, γράφοντας επίσης έναν τετραψήφιο αριθμό στον πίνακα. Το παιδί στην έδρα πρέπει να σημειώσει δίπλα στον αριθμό + για κάθε σωστό ψηφίο στη σωστή θέση και - για κάθε σωστό ψηφίο στη λάθος θέση. Δεν θα πει όμως ποια είναι τα σωστά ψηφία. Το παιδί στον πίνακα θα κάνει μια δεύτερη προσπάθεια, μετά μια τρίτη, βοηθούμενο από τα + και τα - κ.ο.κ. μέχρι να τον μαντέψει. Οι συμμαθητές του μπορούν να το βοηθήσουν, κάνοντάς του υποδείξεις.

Παράδειγμα: Ο Λεωνίδας κρύβει τον αριθμό 5645. Στην πρώτη προσπάθεια, η Μαρία γράφει στον πίνακα 8417: ο Λεωνίδας βάζει δίπλα ένα -, γιατί το 4 είναι σωστό αλλά σε λάθος θέση. Στη δεύτερη προσπάθεια, η Μαρία γράφει στον πίνακα 7652: ο Λεωνίδας βάζει δίπλα ένα + και ένα -, γιατί το 6 είναι σωστό και στη σωστή θέση ενώ το 5 είναι σωστό αλλά σε λάθος θέση.

Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, πρέπει να ελέγχουμε την απόκριση του παιδιού στην έδρα για να σιγουρευτούμε ότι δεν κάνει λάθη. Στο τέλος του παιχνιδιού, πρέπει να ελέγχουμε ότι όλη η τάξη κατάλαβε πώς λειτουργεί όλο αυτό. Αν δεν κατάλαβε, κάνουμε έναν δεύτερο γύρο, αντιστρέφοντας τους ρόλους: το παιδί που ήταν στον πίνακα κάθεται στην έδρα και το αντίστροφο.

Στο σημείο αυτό, προτείνουμε σε κάθε παιδί να παίξει με τον διπλανό του. Αν ο αριθμός των μαθητών της τάξης είναι μονός, ένα παιδί παίζει με τον καθηγητή.

Παίζουμε δύο φορές, έτσι ώστε κάθε μαθητής να είναι μία φορά το παιδί που κρύβει τον αριθμό και μία φορά το παιδί που τον μαντεύει.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ->

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ο νικητής της μονομαχίας μεταξύ των δύο είναι αυτός που μάντεψε σε λιγότερες προσπάθειες. Μπορούμε και να δούμε ποιος έκανε το ρεκόρ της τάξης και μάντεψε σε λιγότερο χρόνο.

Στο τέλος της δραστηριότητας, εξηγούμε στην τάξη ότι οι τετραψήφιοι αριθμοί είναι δέκα χιλιάδες (πράγματι κυμαίνονται από 0000 έως 9999): είναι πρακτικά ανέφικτο να μαντέψουμε κάποιον με λίγες προσπάθειες! Επισημαίνουμε ότι το PIN στις πιστωτικές κάρτες σχηματίζεται από τέσσερα ψηφία, συμπεριλαμβανομένων των μηδενικών: ένα PIN μπορεί να είναι και 0058 ή 0709. Επομένως, και εδώ οι συνδυασμοί είναι δέκα χιλιάδες. Επιπλέον, όποιος προσπαθεί να χρησιμοποιήσει την πιστωτική κάρτα (όπως κι ένα κινητό) κάποιου άλλου πρέπει να πληκτρολογήσει το PIN αλλά, αν βάλει τυχαίους αριθμούς, η πιθανότητα να το πετύχει είναι σχεδόν μηδενική.

Η μοναδική του ευκαιρία είναι να βρει το PIN γραμμένο ή αποθηκευμένο κάπου: γι' αυτό τον λόγο, για παράδειγμα, δεν πρέπει να έχουμε ποτέ το PIN στο πορτοφόλι όπου φυλάμε και την κάρτα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

1. Τι είναι το τραπεζικό χρήμα;
2. Ποια είναι τα κυριότερα εναλλακτικά μέσα πληρωμής σε σχέση με τα μετρητά;
3. Τι διαφορά υπάρχει μεταξύ πιστωτικής και χρεωστικής κάρτας;
4. Τι είναι ένα μέσο πληρωμής για ανέπαφες συναλλαγές;
5. Τι είναι ο IBAN;
6. Ποιους κινδύνους διατρέχουμε όταν χρησιμοποιούμε τα διάφορα συστήματα πληρωμής;
7. Τι είναι το ηλεκτρονικό ψάρεμα (phishing);
8. Τι είναι το PIN;
9. Είναι εύκολο να μαντέψουμε το PIN της κάρτας κάποιου άλλου;

4. ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΗ

Μαθησιακοί στόχοι

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, οι μαθητές/τριες θα γνωρίζουν τις έννοιες της αποταμίευσης, της επένδυσης, του κινδύνου και της διαφοροποίησης των μετοχών και των κρατικών ομολόγων.

Άρα θα έχουν καταλάβει ότι:

- η αποταμίευση έχει διάφορους σκοπούς
- υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι χρήσης της αποταμίευσης και, σε κάποιες περιπτώσεις, η αποταμίευση μετατρέπεται σε επένδυση
- με κάθε επένδυση συνδέεται μια απόδοση, αλλά και ένας κίνδυνος.
- πρέπει να ξέρουμε πώς να χρησιμοποιούμε την αποταμίευση με τον καταλληλότερο τρόπο για να καλύπτουμε τις ανάγκες μας, ζητώντας ενδεχομένως τη συνδρομή ενός συμβούλου ή ειδικού.

Εισαγωγή

Πώς να
χρησιμοποιούμε
τις αποταμιεύσεις
μας

Αποταμίευση σημαίνει **φύλαξη** μέρους του εισοδήματός μας που δεν ξοδεύουμε αμέσως, με σκοπό να το χρησιμοποιήσουμε στο μέλλον. Επένδυση σημαίνει δέσμευση των αποταμιεύσεών μας έτσι που να μπορούν να αποδώσουν. Αν αποφασίσουμε να επενδύσουμε, μπορούμε να το πράξουμε αγοράζοντας μόνοι μας **χρηματοπιστωτικά προϊόντα** ή ζητώντας τη βοήθεια κάποιου. Θα δούμε τι είναι ο λογαριασμός προθεσμιακής κατάθεσης, τα ομόλογα και τα κρατικά ομόλογα, και γιατί θεωρούνται επενδύσεις μικρότερου κινδύνου. Θα δούμε επίσης τις μετοχές και θα προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε γιατί έχουν υψηλότερη αναμενόμενη απόδοση και υψηλότερο αναμενόμενο κίνδυνο (απόδοση και κίνδυνος συνδέονται). Τέλος, θα μάθουμε ότι ισχύει ένας κανόνας κοινής λογικής για την αποφυγή μεγάλων ζημιών όταν αποφασίζει κάποιος να επενδύσει ένα ποσό: ποτέ δεν πρέπει να βάζουμε όλα τα αυγά στο ίδιο καλάθι, αλλά να κάνουμε **διαφοροποίηση**, κατανέμοντας τις αποταμιεύσεις μας σε διάφορες επενδύσεις, ώστε να μετριάσουμε την πιθανότητα να βρεθούμε χωρίς τίποτα στο χέρι. Αρχικά, παραθέτουμε ορισμένους σημαντικούς όρους:

ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ: μέρος του εισοδήματός μας που δεν καταναλώνεται άμεσα. Μπορούμε να αποταμιεύσουμε χρήματα όπως ακριβώς κάνουμε οικονομία σε πόρους, π.χ. το νερό ή τη βενζίνη, ή σε άυλα πράγματα, όπως τον χρόνο και την ενέργεια.

ΕΠΕΝΔΥΣΗ: τρόπος δέσμευσης της αποταμίευσης με σκοπό την απόδοση, δηλαδή τη μεγιστοποίηση των κερδών.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΗΣ: μια μορφή κατάθεσης όπου το κεφάλαιο παράγει τόκο για προκαθορισμένη χρονική περίοδο, εφόσον δεν γίνουν αναλήψεις. Το καταβεβλημένο κεφάλαιο είναι εγγυημένο.

ΤΡΑΠΕΖΑ: επιχείρηση που ασκεί τις δραστηριότητες (α) συγκέντρωσης των αποταμιεύσεων του κόσμου και (β) χορήγησης πίστωσης. Εκτός από τη χορήγηση πίστωσης, οι τράπεζες αποκομίζουν κέρδη και από την παροχή άλλων υπηρεσιών, όπως είναι οι υπηρεσίες πληρωμών και οι επενδυτικές υπηρεσίες.

ΤΟΚΟΣ: το κόστος με το οποίο δανειζόμαστε χρήματα, αλλά και τα χρήματα που κερδίζουμε από τις αποταμιεύσεις μας.

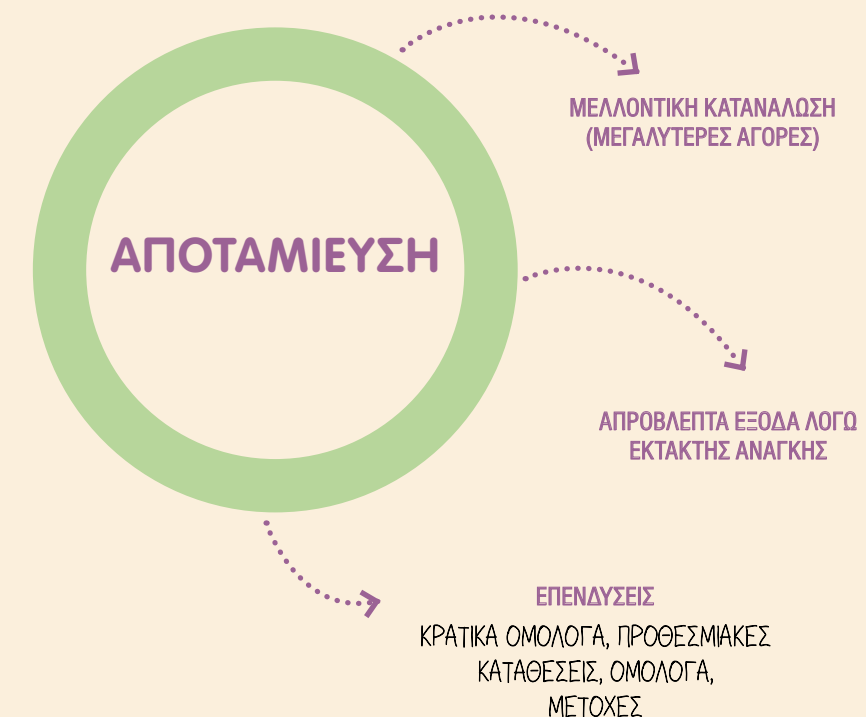
ΕΤΗΣΙΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ: ετήσιο ποσοστό επί τοις εκατό, το οποίο καθορίζει το ύψος των τόκων που λαμβάνουμε από τις υπάρχουσες επενδύσεις ή πληρώνουμε σε περίπτωση που έχουμε λάβει κάποιο δάνειο.

ΟΜΟΛΟΓΟ: πιστωτικός τίτλος που παρέχει στον επενδυτή (ομολογιούχο) το δικαίωμα να λαμβάνει, σε προκαθορισμένα χρονικά διαστήματα, την επιστροφή του εγγεγραμμένου

κεφαλαίου και μια αμοιβή με τη μορφή τόκου (που ονομάζεται «τοκομερίδιο»)· για τον εκδότη, ο οποίος μπορεί να είναι το κράτος (στην περίπτωση των κρατικών ομολόγων) ή άλλος δημόσιος φορέας, υπερεθνικός οργανισμός, τράπεζα ή εταιρία άλλου είδους, το ομόλογο συνιστά χρέος.

ΜΕΤΟΧΗ: χρηματοπιστωτικό προϊόν που αντιπροσωπεύει μέρος του κεφαλαίου μιας εταιρίας. Ορισμένες μετοχές μπορεί να αγοραστούν ή να πουληθούν στο χρηματιστήριο. Η αξία των μετοχών εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και κυρίως από τις προσδοκίες για τις οικονομικές επιδόσεις της εκδότριας εταιρίας. Οι μετοχές παρέχουν επίσης δικαίωμα συμμετοχής στα κέρδη της εταιρίας (ανάλογα με το ποσοστό των μετοχών που κάποιος κατέχει).

Η έννοια της αποταμίευσης είναι πιθανώς ήδη γνωστή στους νεαρούς μαθητές. Κάποιοι από αυτούς ίσως συνηθίζουν να αποταμιεύουν μέρος από το χαρτζιλίκι τους για να μπορέσουν να αγοράσουν κάτι πιο ακριβό. Άλλοι μπορεί να μην έχουν αποταμιεύσει ποτέ χρήματα οι ίδιοι, αλλά είναι σχεδόν βέβαιο ότι έχουν ακούσει από τους γονείς τους ότι το ποδήλατο που τόσο αποζητούν παραείναι ακριβό κι ότι πρέπει να βάλουν χρήματα στην άκρη πριν μπορέσουν να το αγοράσουν, ενδεχομένως αποφεύγοντας να αγοράζουν αυτοκόλλητα ή κάρτες παιχνιδιού κάθε φορά που περνούν από το περίπτερο.

4.1 Κατανάλωση και αποταμίευση: ένας ακατάλυτος δεσμός

Όταν καταφεύγουμε στην πίστωση

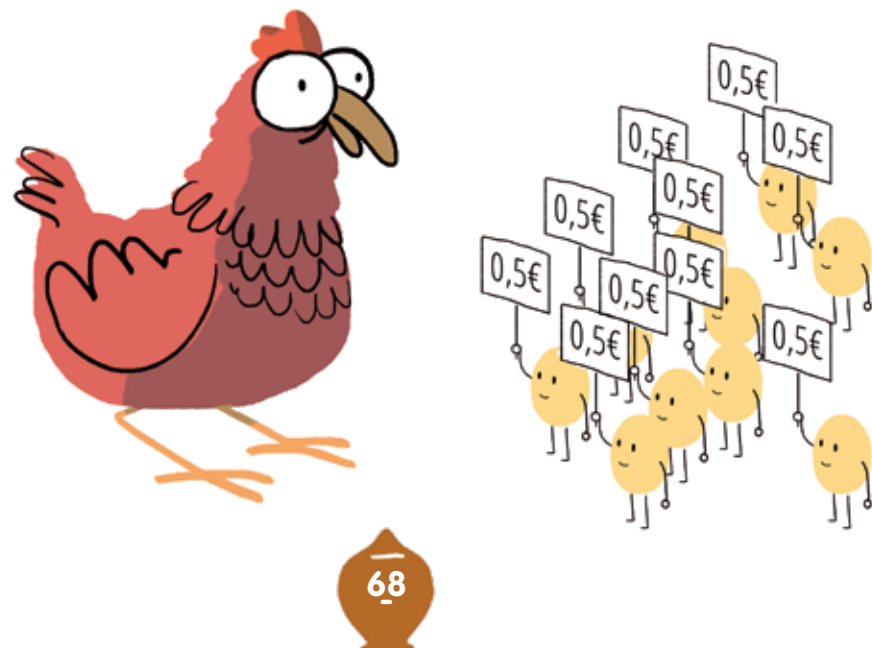
Η αποταμίευση είναι το μέρος του εισοδήματος που δεν δαπανήθηκε για καταναλωτικά αγαθά και το οποίο **βάζουμε στην άκρη** ώστε να είναι διαθέσιμο για μελλοντική κατανάλωση ή για να δημιουργήσουμε ένα «μαξιλαράκι» για την περίπτωση απρόβλεπτων γεγονότων. Ας πάρουμε ένα παράδειγμα. Στη Γεωργία χαρίζουν χρήματα και αποφασίζει να βάλει στην άκρη ένα μέρος από αυτά για να αγοράσει ένα ποδήλατο και ξέρει ότι δεν θα μπορέσει να το κάνει, αν δεν προγραμματίσει καιρό πριν αυτό το έξοδο, συγκεντρώνοντας το απαραίτητο κεφάλαιο. Σ' αυτή την περίπτωση, η Γεωργία μειώνει τις αγορές της σε καταναλωτικά αγαθά τώρα, για να αποταμιεύσει μέρος των χρημάτων της και να τα ξοδέψει στο μέλλον.

Υπάρχει κι άλλη μια δυνατότητα: αν επιθυμούμε να αποκτήσουμε ένα αγαθό και δεν διαθέτουμε τα χρήματα που απαιτούνται, μπορούμε να καταφύγουμε στην **πίστωση**, δηλαδή στον δανεισμό, όπως περιγράφεται στο επόμενο κεφάλαιο. Τι αλλάζει σε σχέση με την αγορά με χρήματα από αποταμίευση; Υπάρχουν δύο βασικές συνέπειες. Πρώτον, ότι όποιος καταφεύγει στον δανεισμό, καταλήγει να πρέπει να επιστρέψει μεγαλύτερο ποσό **εξαιτίας των τόκων που προκύπτουν**: αν η Γεωργία δανειστεί 100 ευρώ, το συνολικό ποσό που πρέπει να επιστρέψει θα είναι μεγαλύτερο από 100 ευρώ. Μάλιστα, θα είναι τόσο μεγαλύτερο όσο υψηλότερο είναι το επιτόκιο του δανείου και όσο μακρότερη θα είναι η διάρκεια αποπληρωμής.

Και όχι μόνο αυτό: επειδή η μελλοντική κατανάλωση χρηματοδοτείται προκαταβολικά σήμερα, ένα μέρος του μελλοντικού εισοδήματος πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την αποπληρωμή του δανείου. Αυτό το θέμα είναι πολύ σημαντικό και θα επανέλθουμε σε αυτό στο επόμενο κεφάλαιο.

Επιστρέφοντας στο θέμα της αποταμίευσης, κάθε φορά που αποταμιεύουμε μέρος του τρέχοντος εισοδήματός μας, δηλαδή δεν το καταναλώνουμε αμέσως, μας προσφέρεται η δυνατότητα όχι μόνο να πραγματοποιήσουμε μεγαλύτερα έξοδα αργότερα, με τα χρήματα που θα έχουμε άμεσα διαθέσιμα, αλλά και να επενδύσουμε το ποσό που αποταμιεύσαμε και να το δούμε να αυξάνεται.

Όμως γιατί είναι σημαντική η αποταμίευση;

Η αποταμίευση εξυπηρετεί διάφορους σκοπούς. Ο πρώτος έχει να κάνει με την **πρόληψη**: το να έχουμε χρήματα στην άκρη μάς επιτρέπει να αντιμετωπίσουμε απρόοπτα έξοδα. Από την αντικατάσταση του κινητού τηλεφώνου ή του ποδηλάτου που χάλασε έως τα έξοδα έκτακτης συντήρησης για το σπίτι ή τις έκτακτες ιατρικές ανάγκες μας, το να έχουμε χρήματα στην άκρη μπορεί να μας επιτρέψει να αντιμετωπίσουμε τυχόν αντιξοότητες άμεσα, χωρίς επιπλέον προβλήματα. Όταν έχουμε χρήματα στην άκρη, μπορούμε και να αδράξουμε ευκαιρίες: αν κάποιος μας προσφέρει σε καλή τιμή τον υπολογιστή που εδώ και καιρό επιθυμούμε, το ότι έχουμε άμεσα διαθέσιμο το απαιτούμενο χρηματικό ποσό θα μας επιτρέψει να εκμεταλλευτούμε μια ευκαιρία που διαφορετικά θα πήγαινε χαμένη. Είναι προφανές πως, για να μπορέσουμε να κάνουμε κάτι τέτοιο, η αποταμίευση πρέπει να μπορεί να ρευστοποιηθεί εύκολα, δηλαδή μπορεί να μετατραπεί σε χρήμα γρήγορα και χωρίς κόστος. Θα δούμε παρακάτω, όταν ασχοληθούμε με τα επενδυτικά προϊόντα, ότι μόνο ορισμένα από αυτά ανταποκρίνονται σε αυτή την προϋπόθεση.

Όπως στο παράδειγμα της Γεωργίας, η αποταμίευση μπορεί να έχει στόχο **τη δημιουργία ενός κεφαλαίου** για κάποιο μελλοντικό έξοδο που συνήθως προβλέπεται να πραγματοποιηθεί σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή – ακόμη και κατά προσέγγιση: από σήμερα, για παράδειγμα, αρχίζεις να βάζεις στην άκρη χρήματα ώστε του χρόνου να μπορέσεις να αγοράσεις ένα ποδήλατο. Τέλος, η αποταμίευση συχνά δεν έχει από την αρχή έναν συγκεκριμένο σκοπό χρήσης: μπορεί να αποτελεί μόνο μια **επένδυση**, με στόχο την αύξηση του κεφαλαίου μας στο πέρασμα του χρόνου (ενδεχομένως για να το μεταβιβάσουμε στα παιδιά μας) και τη δημιουργία μιας εισοδηματικής ροής που θα προκύψει από αυτό το κεφάλαιο και θα έχει τη μορφή τόκων, μερισμάτων ή κερδών (ενίοτε, δυστυχώς, και ζημιών – για το εισόδημα, βλ. κεφάλαιο 1).

Σε τι χρησιμεύει η αποταμίευση

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Τα παιδιά, χωρισμένα σε ομάδες, προσπαθούν να ταυτιστούν με την ιστορία της Γεωργίας και να υπολογίσουν πόσα χρήματα πρέπει να βάλουν στην άκρη για να αγοράσουν το ποδήλατο που θέλουν. Για να γίνει αυτό, κάθε ομάδα πρέπει να επαληθεύσει το κόστος ενός ποδηλάτου, να καταγράψει τα πιθανά έσοδα της Γεωργίας (μπορούν να καθοριστούν εκ των προτέρων ή να αποφασίσουν τα παιδιά ποια θα είναι αυτά) και στη συνέχεια τα έξοδα που η Γεωργία μπορεί να επωμιστεί (π.χ. από το καθημερινό κολατσιό της, τα δώρα γενεθλίων για τις φίλες της, κ.λπ.).

Κατόπιν, τα παιδιά πρέπει να εκπονήσουν ένα πρόγραμμα αποταμίευσης για την αγορά του ποδηλάτου.

- Ποια έξοδα μπορεί να αποφύγει η Γεωργία;
- Πόσο καιρό θα χρειαστεί για να αγοράσει το ποδήλατο;

Ας εξετάσουμε επίσης το ενδεχόμενο να πρέπει να βάλουμε στην άκρη ένα μεγαλύτερο ποσό για τυχόν απρόοπτα.

- Ποια μπορεί να είναι αυτά τα απρόοπτα;
- Πόσα χρήματα επιπλέον πρέπει να αποταμιεύσει η Γεωργία;
- Για πόσο καιρό;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Αποταμιευτής δεν σημαίνει φιλάργυρος

Σκοπός: Να κατανοήσουμε τη διαφορά μεταξύ αποταμίευσης και φιλαργυρίας.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα.

Τι θα χρειαστείτε: Η/Υ με πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Τρόπος διεξαγωγής: Το θέμα της αποταμίευσης έχει ισχυρή παρουσία στη λογοτεχνία, ενώ συχνά συνδέεται με σημαντικά ηθικά ζητήματα: είναι πράγματι πολυάριθμοι οι ήρωες της λογοτεχνίας που ενσαρκώνουν αφερέγγυους οφειλέτες, άπληστους φιλάργυρους, εμμονικούς αποταμιευτές. Ακολουθούν δύο παραδείγματα.

Μουζάνης: Δεν τρώτε σήμερα τίποτες;

Σινάνης: Εγώ τρεις μέρες τώρα νηστεύω· δε ξέρεις εσύ;

Μουζάνης: Το ξεύρω αφέντη· μα γιατί νηστεύετε;

Σινάνης: Μισέ [Μεσιέ] Ροδάνη τα κάμη εμένα σήμερα ζιαφέτι [τραπέζι]... ντεν ήρτε ακόμα; Έχει εκατό λογιού φαγιά, εγώ νηστεύω τρεις μέρες για να φάγω, που να μην πεινάσω δεκατρείς.

Μουζάνης: (Καθ' εαυτόν) κακός περίδρομος να σε κόψη μπρε διαβόλου φιλάργυρε... μα αφέντη, εγώ πεινώ, τρεις ημέρες δεν έφαγα κι εγώ.

[...]

Σινάνης: [...] να δυο παράδες να πάρης ενού παρά ψωμί, κι ενού παρά τυρί να φας.

Μουζάνης: Αφέντη, δε με φτάνει...

Δ. Κ. Βυζάντιος (1838), *Ο Σινάνης*, κωμωδία

Αυτό το απόσπασμα αφορά μια στερεοτυπική αναπαράσταση του φιλάργυρου, όπου η προσκόλληση στην περιουσία όχι μόνο ξεπερνά κάθε πάθος, αλλά και αυτήν ακόμα την ανάγκη της τροφής. Η φιλαργυρία θεωρείται από παλιά θανάσιμο αμάρτημα: ήδη στον Δάντη (*Κόλαση*, Άσμα Έβδομο) οι φιλάργυροι τιμωρούνται μαζί με τους σπάταλους. Αλλά και σε πολύ γνωστά μεταγενέστερα έργα όπως ο *Φιλάργυρος* του Μολιέρου ή άλλα, π.χ. του Μπαλζάκ, του Ζολά ή του Ντίκενς, η φιλαργυρία πάντα προκαλεί αρνητικά συναισθήματα στον αναγνώστη.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ->

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Οπωσδήποτε υπάρχουν και άλλες φυσιογνωμίες φιλάργυρων στη λογοτεχνία ή στον κινηματογράφο: κάθε μαθητής – ή ομάδα μαθητών – μπορεί να εντοπίσει μία και να φέρει το αντίστοιχο απόσπασμα στην τάξη να το διαβάσετε μαζί και να σκεφτείτε τι διακρίνει την αποταμίευση από τη φιλαργυρία, προσπαθώντας να κατανοήσετε τη διαφορετική φύση τους και τους διαφορετικούς σκοπούς που υπηρετούν.

Η αποταμίευση (με τη θετική της έννοια) εμφανίζεται σε ένα γραπτό του Βενιαμίν Φραγκλίνου που περιέχει τις συστάσεις του προς έναν νέο, ο οποίος σκοπεύει να ξεκινήσει επιχειρηματική δραστηριότητα:

Να θυμάσαι ότι ο χρόνος είναι χρήμα· αυτός που θα μπορούσε να βγάλει δέκα σελίνια την ημέρα με τη δουλειά του, και πάει βόλτα τη μισή μέρα ή αράζει στην πολυθρόνα στο δωμάτιό του, ακόμη κι αν ξοδεύει μόνο έξι πέννες για τις απολαύσεις του, δεν πρέπει να μετρά μόνο αυτές, γιατί εκτός από αυτές έχει ξοδέψει, ή μάλλον πετάξει, πέντε σελίνια. Να θυμάσαι ότι η πίστωση είναι χρήμα. Αν κάποιος δε ζητήσει από εμένα τα χρήματά του για χρέη δικά μου που έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμα, μου χαρίζει τους τόκους ή ό,τι εγώ μπορώ να βγάλω από τους τόκους μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα. Ποσό αξιοσέβαστο, αν κάποιος έχει μεγάλη και καλή πίστωση και κάνει καλή χρήση αυτής. Να θυμάσαι ότι το χρήμα από τη φύση του είναι γόνιμο και παραγωγικό. Το χρήμα μπορεί να παράγει χρήμα και οι καρποί του μπορούν να παράγουν κι άλλο, και ούτω καθεξής. Πέντε σελίνια που τοποθετούνται γίνονται έξι και, αν τοποθετηθούν ξανά, γίνονται επτά σελίνια και τρεις πέννες... Όποιος σκοτώνει μια γουρούνα, σκοτώνει όλους τους απογόνους της μέχρι το χιλιοστό γουρουνάκι. Όποιος πετάει ένα νόμισμα των πέντε σελινιών, σκοτώνει όλα όσα θα μπορούσαν να παραχθούν με αυτό: στήλες ολόκληρες με λίρες στερλίνες.

Βενιαμίν Φραγκλίνος (1748), *Συμβουλές σε έναν νέο έμπορο*

4.2 Οι επενδυτικές πράξεις

Όταν δεν έχουμε αποταμιεύσεις και δεν προσφεύγουμε σε πίστωση, τα ποσά που διαθέτουμε για τα τρέχοντα έξοδά μας είναι εκείνα που προέρχονται από τα **τρέχοντα έσοδά** μας. Όπως είδαμε στο παράδειγμα της Γεωργίας, η αποταμίευση μειώνει τη δυνατότητά μας να κάνουμε έξοδα τώρα, ώστε να μπορέσουμε να κάνουμε στο μέλλον. Οι αποταμιευτικές ροές απεικονίζονται και στις ταμειακές ροές μας: συνήθως στην αρχική φάση έχουμε τα **έξοδα** (τα ποσά που αποταμιεύουμε και κατατίθενται σε τραπεζικούς λογαριασμούς) και στην τελική φάση τα έσοδα (τους τόκους που μας έχουν καταβληθεί, την επιστροφή κεφαλαίου, που μπορεί να είναι μεγαλύτερο ή μικρότερο σε σχέση με εκείνο που είχαμε αρχικά επενδύσει).

Αποταμίευση και επένδυση

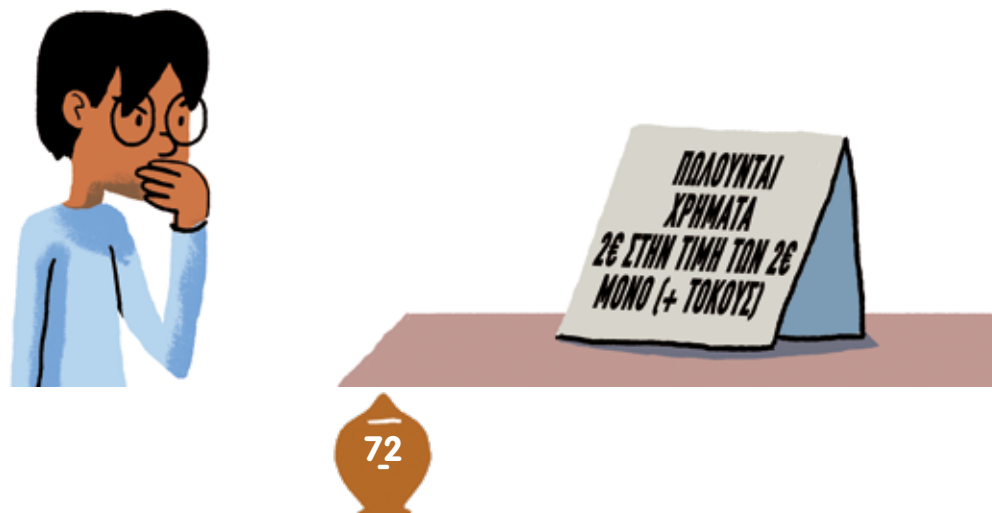
Όπως θα δούμε παρακάτω, αν τα έσοδα είναι μεγαλύτερα από τα έξοδα, έχουμε «κερδίσει» από τη συναλλαγή, δηλαδή πετύχαμε θετική ονομαστική **απόδοση**, η οποία συνήθως εκφράζεται ως ετήσιο ποσοστό επί του επενδυθέντος κεφαλαίου. Όλοι μας θέλουμε να «κερδίσουμε» πολλά από την αποταμιευτική μας επένδυση.

Πώς μπορεί να γίνει αυτό; Υπάρχουν δύο τρόποι. Ο πρώτος είναι να δεχτούμε έναν **χρονικό περιορισμό (προθεσμία)**: να δεσμευτούμε να μην κάνουμε ανάληψη των χρημάτων μας για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Ο δεύτερος είναι να εκτεθούμε σε **κίνδυνο**, δηλαδή να αποδεχτούμε την πιθανότητα η απόδοση που θα λάβουμε να είναι είτε χαμηλή είτε ακόμη και αρνητική. Αυτή η έννοια είναι ουσιαστική: η αναζήτηση υψηλότερων αποδόσεων συνεπάγεται έκθεση σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Μπορούμε να κάνουμε αυτή την επιλογή, κυρίως όταν ο χρονικός ορίζοντας της επένδυσης είναι μακρύς, αλλά πρέπει να γίνει συνειδητά και, ίσως, δεσμεύοντας μόνο ένα μέρος του κεφαλαίου μας, ώστε να περιορίσουμε τον κίνδυνο.

Κατά τη διαχείριση της επένδυσής μας, θα συνεργαστούμε με τράπεζες και άλλους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, οι οποίοι είναι εταιρίες που ασκούν επενδυτικές δραστηριότητες και επιτρέπουν στους μεμονωμένους αποταμιευτές την πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα.

Η λειτουργία του λογαριασμού όψεως

Ο **λογαριασμός όψεως** δεν είναι απλώς ένα προϊόν που επιτρέπει την πρόσβαση σε μια σειρά υπηρεσιών πληρωμής, αντιπροσωπεύει και έναν θεμελιώδη τρόπο χρήσης της αποταμίευσης. Τα ποσά που έχουν κατατεθεί σε έναν λογαριασμό όψεως είναι διαθέσιμα αμέσως· επομένως ανταποκρίνονται πλήρως στον προληπτικό χαρακτήρα της αποταμίευσης, αφού μπορούν να χρησιμοποιηθούν για απρόβλεπτες ή έκτακτες ανάγκες.

Παρ' όλα αυτά, ακριβώς επειδή είναι διαθέσιμα ανά πάσα στιγμή, τα ποσά στον λογαριασμό όψεως τοκίζονται με πολύ χαμηλό ή/και μηδενικό επιτόκιο. Επομένως, ο λογαριασμός όψεως προσφέρει στον επενδυτή άμεση ρευστότητα και μηδενικό κίνδυνο (υπάρχει εξασφάλιση μέχρι τις 100.000 ευρώ) αλλά, εξαιτίας αυτού, χαμηλό ή μηδενικό τόκο. Γι' αυτό, ορισμένοι άνθρωποι επιθυμούν να κρατούν μόνο ένα μέρος της αποταμίευσής τους σε λογαριασμό όψεως και να επενδύουν το υπόλοιπο σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα μεγαλύτερης απόδοσης.

FOCUS

Ο ρόλος του συμβούλου

Εδώ μπαίνει στο παιχνίδι μια άλλη λειτουργία της τράπεζας, η λειτουργία της ως συμβούλου επενδύσεων, δηλαδή ως κάποιου που προτείνει στους πελάτες του επενδυτικά χρηματοπιστωτικά προϊόντα. Πρόκειται για αμειβόμενη υπηρεσία. Υπάρχουν πάρα πολλά επενδυτικά προϊόντα στα οποία μπορούμε να τοποθετήσουμε την αποταμίευσή μας, κάποια εκ των οποίων είναι εξαιρετικά σύνθετα. Ποιο να επιλέξουμε; Μπορούμε να εμπιστευτούμε τις συμβουλές που θα μας δώσουν; Γενικά, **σε επίπεδο πληροφόρησης** επικρατεί **ασυμμετρία**: ο πωλητής των μέσων αυτών – η τράπεζα – διαθέτει πολύ περισσότερες πληροφορίες από εμάς που τα αγοράζουμε. Γι' αυτό, με την πάροδο του χρόνου, ορίστηκαν για τις τράπεζες υποχρεώσεις λεπτομερούς πληροφόρησης. Οι εν λόγω υποχρεώσεις αφορούν την παροχή σε αποταμιευτές-επενδυτές όλων των πληροφοριών που αφορούν την προτεινόμενη επένδυση, με τρόπο κατανοητό και ξεκάθαρο, και την πρόταση προϊόντων που ενέχουν κίνδυνο ο οποίος συνάδει με τις δυνατότητες και τις προτιμήσεις του εκάστοτε πελάτη. Για παράδειγμα, ο σύμβουλος δεν πρέπει να προτείνει σε ένα άτομο με χαμηλό εισόδημα και λιγιστές οικονομίες ένα χρηματοπιστωτικό προϊόν υψηλού κινδύνου, γιατί θα το εκθέσει σε κίνδυνο φτώχειας.

Στις συναλλαγές μας με τις τράπεζες, επομένως, πρέπει να απαιτούμε **λεπτομερή πληροφόρηση**. Έπειτα, πρέπει να εξετάζουμε την πληροφορία που μας δίνεται υπό το φως των βασικών εννοιών που παρουσιάζονται σε αυτό το κεφάλαιο και είναι ουσιαστικά δύο: (α) η υπόσχεση αυξημένης απόδοσης υποκρύπτει αυξημένο κίνδυνο που ίσως να μη θέλουμε να αναλάβουμε και (β) είναι καλό να μην επενδύουμε μόνο σε ένα χρηματοπιστωτικό προϊόν, δηλαδή είναι καλό να εφαρμόζουμε την αρχή της διαφοροποίησης του κινδύνου.

Εναλλακτικά του
λογαριασμού
όψεως

Και τώρα μπορούμε να δούμε ποια είναι τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα. Όπως είδαμε, η βασική μορφή τοποθέτησης της αποταμίευσης είναι η κατάθεση σε **λογαριασμό όψεως**. Παρ' ότι είναι επιθυμητό να έχουμε μέρος της αποταμίευσής μας διαθέσιμο ανά πάσα στιγμή, κάτι τέτοιο δεν συνιστά πραγματική επένδυση, αφού η απόδοση είναι μηδενική ή σχεδόν μηδενική.

Μια πρώτη δυνατότητα που μας προσφέρεται είναι να τοποθετήσουμε τα χρήματά μας σε έναν **προθεσμιακό λογαριασμό καταθέσεων**, όπου λαμβάνουμε επιτόκιο μεν, αλλά δεσμεύοντας τα χρήματά μας για προκαθορισμένο χρονικό διάστημα. Αν χρειαστούμε τα χρήματα, μπορούμε να τα πάρουμε πίσω, αλλά θα χάσουμε τους δεδουλευμένους τόκους. Και ο προθεσμιακός λογαριασμός, όπως ο λογαριασμός όψεως, προστατεύεται από μια μορφή εξασφάλισης που εγγυάται την επιστροφή των χρημάτων μας μέχρι το ποσό των 100.000 ευρώ. Η απόδοση είναι μεγαλύτερη, δεν διατρέχουμε πραγματικό κίνδυνο, αλλά πρέπει να πούμε αντίο στην άμεση ρευστότητα για ένα διάστημα. Έπειτα, υπάρχει μια κατηγορία χρηματοπιστωτικών προϊόντων, τα **ομόλογα**, τα οποία είναι μακροπρόθεσμα χρεόγραφα που εκδίδονται είτε από το Δημόσιο (και σε αυτή την περίπτωση ονομάζονται **κρατικά ομόλογα**), είτε από τις τράπεζες ή από τις επιχειρήσεις (εταιρικά ομόλογα). Με την αγορά αυτών των χρεογράφων, που γενικά προβλέπουν την επιστροφή του κεφαλαίου με τη λήξη και την περιοδική καταβολή (συνήθως τριμηνιαία ή εξαμηνιαία ή ετήσια) τόκων, οι επενδυτές χρηματοδοτούν τους εκδότες των ομολόγων. Το επιτόκιο μπορεί να είναι σταθερό για ολόκληρη τη χρονική περίοδο, ή κυμαινόμενο.

Επενδύσεις
μεγαλύτερου
κινδύνου

Τα κρατικά ομόλογα έχουν τόσο χαμηλότερη απόδοση (επιτόκιο) όσο καλύτερα είναι τα οικονομικά μεγέθη της χώρας που τα εκδίδει: για παράδειγμα, ένα κράτος με χαμηλές προοπτικές ανάπτυξης και υψηλό δημόσιο χρέος, αντιμετωπίζει μεγαλύτερη δυσκολία να ενθαρρύνει τους επενδυτές να του δανείσουν χρήματα, γι' αυτό και προσφέρει υψηλότερα επιτόκια. Ο κανόνας είναι πάντα ο ίδιος: τα υψηλότερα επιτόκια αντιστοιχούν σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Μπορούμε να πούμε στους μαθητές ότι η διαφορά ανάμεσα στην απόδοση των κρατικών ομολόγων ενός κράτους και σε εκείνη των ομολόγων ενός κράτους αναφοράς με πιο ισχυρή οικονομία ονομάζεται **spread ή περιθώριο** και είναι ένα μέγεθος που μπορεί να σηματοδοτήσει το επίπεδο κινδύνου.

Όταν επενδύουμε σε προθεσμιακές καταθέσεις και κρατικά ομόλογα, ουσιαστικά γνωρίζουμε από την αρχή τι τόκους θα λάβουμε και τι ποσό θα εισπράξουμε στο τέλος. Άλλα είδη επενδύσεων, αντιθέτως, είναι πιο ριψοκίνδυνα και μπορεί να μας αποφέρουν πολλά χρήματα, αλλά μπορεί επίσης να μας κάνουν να χάσουμε ένα μέρος ή/και το σύνολο των χρημάτων που έχουμε επενδύσει. Πράγματι, υπάρχουν επενδύσεις που είναι πιο επικίνδυνες από άλλες: άρα, για να προσελκύσουν επενδυτές, προσφέρουν υψηλότερη απόδοση. Γενικά, οι ασφαλέστερες επενδύσεις δίνουν πρόσβαση σε χαμηλότερη απόδοση, ενώ αυτές που αποφέρουν υψηλότερα κέρδη είναι περισσότερο επικίνδυνες.

Οι **μετοχές** είναι χρηματοπιστωτικό προϊόν που αντιπροσωπεύει το κεφάλαιο μιας εταιρίας. Όταν τις αγοράζουμε, αγοράζουμε μερίδιο ιδιοκτησίας στην εταιρία: αν, αγοράζοντας ομόλογα γινόμαστε πιστωτές (δανειστές της εταιρίας), αγοράζοντας μετοχές γινόμαστε μέτοχοι, δηλαδή εταίροι. Αποκτούμε έτσι το δικαίωμα ψήφου στις γενικές συνελεύσεις, μερίδιο στα κέρδη και επιστροφή του κεφαλαίου, όταν η εταιρία βρίσκεται σε εκκαθάριση. Είναι ωστόσο σημαντικό να γνωρίζουμε ότι, σε περίπτωση εκκαθάρισης, οι μέτοχοι είναι οι τελευταίοι που παίρνουν πίσω το κεφάλαιό τους: πληρώνονται αφού πρώτα εξοφληθούν όλοι οι δανειστές ενώ, σε περίπτωση μεγάλης ζημίας, μπορεί και να μην πληρωθούν καθόλου.

Οι μετοχές μπορεί να αγοραστούν και να πωληθούν στο χρηματιστήριο, αν η εταιρία είναι εισηγμένη, και η αξία τους θα διακυμαίνεται ανάλογα με τις επιδόσεις της εκδότριας εταιρίας.

Οι αποταμιεύσεις μπορεί να επενδυθούν όχι μόνο σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα αλλά και με άλλους τρόπους, π.χ. στην **αγορά ακινήτων**. Στην περίπτωση αυτή, η απόδοση θα προέλθει από τα ενδεχόμενα ενοίκια, αλλά και από τη δυνατότητα μεταπώλησης του ακινήτου σε υψηλότερη αξία στο μέλλον.

Σε γενικές γραμμές, πρέπει να θυμόμαστε πως, αν αποφασίσουμε να διακόψουμε μια επένδυση, δεν είναι πάντα εφικτό να πάρουμε γρήγορα πίσω το ποσό που επενδύσαμε και μάλιστα μπορεί να μην πάρουμε ποτέ πίσω ολόκληρο το ποσό. Όταν γνωρίζουμε ότι σύντομα θα χρειαστούμε τα χρήματά μας, ή όταν έχουμε περιορισμένους πόρους, μπορεί να είναι λογικότερο να διατηρήσουμε τις αποταμιεύσεις μας σε προϊόν που προσφέρει άμεση ρευστότητα, έτσι ώστε να μπορούμε να τις χρησιμοποιήσουμε άμεσα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Έχεις το κουράγιο να ρισκάρεις;

Σκοπός: Ανάπτυξη της αίσθησης του κινδύνου και της δυνατότητας διαφοροποίησης των επενδύσεων.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Τι θα χρειαστείτε: Ψεύτικα χαρτονομίσματα (δώδεκα των 100 ευρώ, δώδεκα των 20 ευρώ, δώδεκα των 10 ευρώ), είκοσι φύλλα «κρατικό ομόλογο – 10 ευρώ», είκοσι φύλλα «μετοχή αεροπορικής εταιρίας», είκοσι φύλλα «μετοχή αστικών συγκοινωνιών», ένα ζάρι (τα χαρτονομίσματα και τα φύλλα μπορείτε να τα φωτοτυπήσετε από τις παρακάτω σελίδες και να τα κόψετε, ενώ τα μικρά κέρματα, του 1 και των 2 ευρώ, μπορείτε να τα φτιάξετε μόνοι σας κόβοντας κύκλους και γράφοντας πάνω τους την αξία).

Τρόπος διεξαγωγής: Χωρίζουμε την τάξη σε ομάδες (δύο, τρεις ή τέσσερις) και δίνουμε σε κάθε ομάδα 30 ευρώ σε χαρτονομίσματα. Φωτοτυπούμε και κρεμάμε στον τοίχο της τάξης τον πίνακα των αποτελεσμάτων, και στη συνέχεια γράφουμε την αξία των μετοχών: αεροπορική εταιρία 10 ευρώ, αστικές συγκοινωνίες 10 ευρώ. Τα χαρτονομίσματα και οι «μετοχές» που περισσεύουν παραμένουν στο ταμείο που διαχειρίζονται οι καθηγητές. Ας ξεκινήσουμε λοιπόν την άσκηση. Οι ομάδες, η μία μετά την άλλη, μπορούν να αγοράσουν ένα ή περισσότερα κρατικά ομόλογα έναντι του αντιτίμου 9 ευρώ για το καθένα. Επίσης, μπορούν να πουλήσουν εκείνα που αγόρασαν στον προηγούμενο γύρο, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα 10 ευρώ. Μπορούν επίσης να αγοράσουν και να πουλήσουν μία ή περισσότερες μετοχές της αεροπορικής εταιρίας και των αστικών συγκοινωνιών, στην τιμή που αναγράφεται στον πίνακα. Στο τέλος του γύρου, ρίχνουμε το ζάρι για την αεροπορική εταιρία, συμβουλευόμαστε τον πίνακα αποτελεσμάτων (βλ. παρακάτω) και προσαρμόζουμε ανάλογα την τιμή της μετοχής, με βάση τον πίνακα. Αν ο αριθμός που θα προκύψει πετώντας το ζάρι είναι ζυγός, δίνουμε σε κάθε ομάδα ένα ευρώ μέρισμα για κάθε μετοχή συγκεκριμένου τύπου που έχει κάθε ομάδα στην κατοχή της. Στη συνέχεια, ο δάσκαλος κάνει το ίδιο για τις μετοχές αστικών συγκοινωνιών.

Παράδειγμα: Στον τρίτο γύρο, η πρώτη ομάδα διαθέτει 8 ευρώ σε μετρητά, μία μετοχή της εταιρίας αστικών συγκοινωνιών και δύο κρατικά ομόλογα που αγοράστηκαν στον προηγούμενο γύρο. Η μετοχή της αεροπορικής εταιρίας έχει αξία 7 ευρώ, η μετοχή των αστικών συγκοινωνιών 12. Η πρώτη ομάδα επιστρέφει τα δύο κρατικά ομόλογα λαμβάνοντας 20 ευρώ, στη συνέχεια πουλά τις αστικές συγκοινωνίες για άλλα 12 και αγοράζει δύο κρατικά ομόλογα και τρεις μετοχές της αεροπορικής εταιρίας. Στο τέλος

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ->

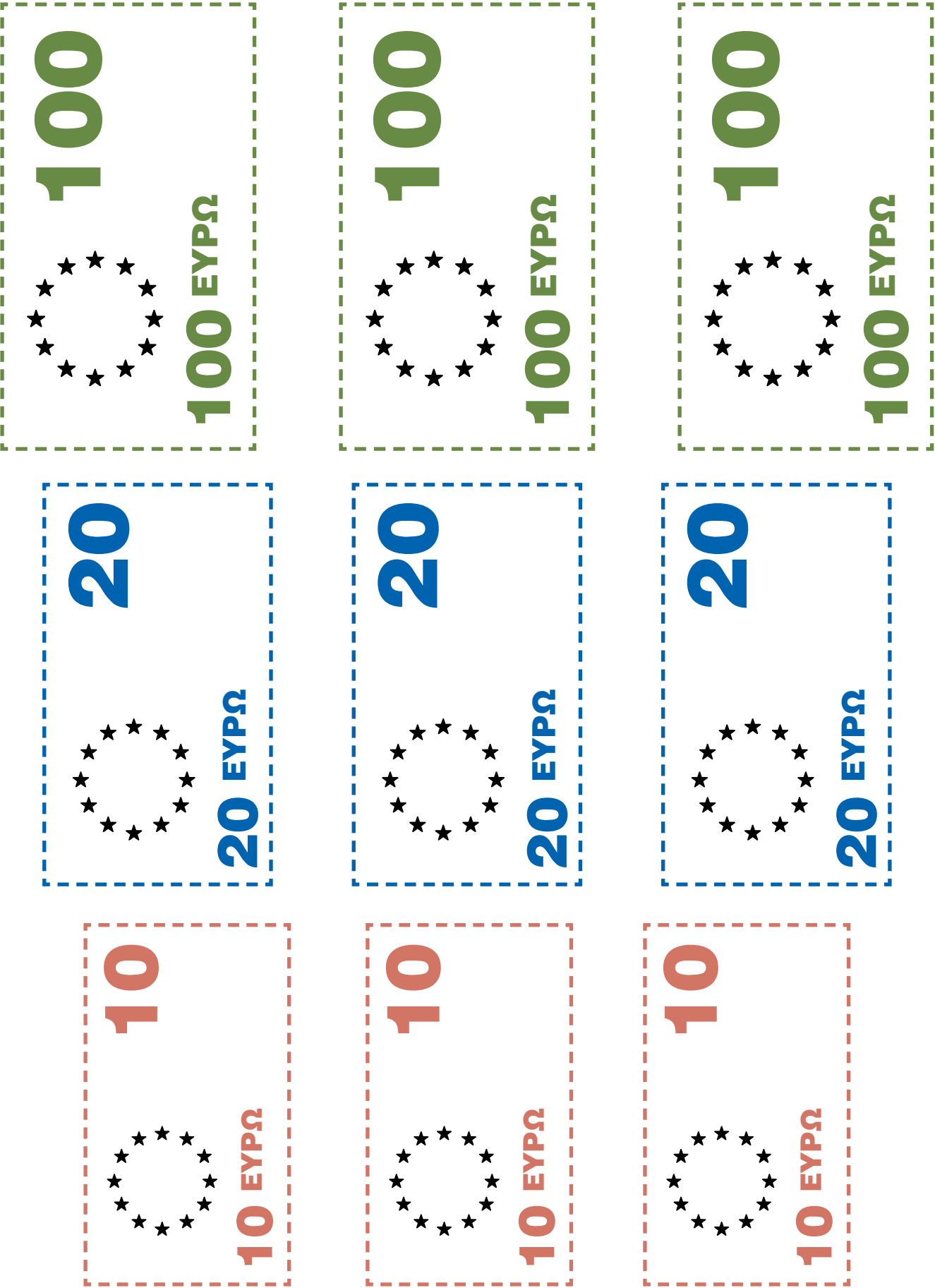

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

του γύρου, ρίχνουμε το ζάρι για την αεροπορική εταιρία και έρχεται το 4: ο πίνακας αποτελεσμάτων δίνει +2 και έτσι διορθώνουμε την τιμή στον πίνακα από 7 σε 9. Επιπλέον, επειδή το αποτέλεσμα είναι ζυγό και η πρώτη ομάδα έχει τρεις από αυτές τις μετοχές, τους δίνουμε 3 ευρώ μέρισμα. Τέλος, ρίχνουμε το ζάρι για τις μετοχές αστικών συγκοινωνιών: έρχεται το 1, οπότε η αξία της μετοχής πέφτει από 12 σε 10. Αν και άλλες ομάδες θέλουν να αγοράσουν ταυτόχρονα τον ίδιο τύπο μετοχής ή κρατικού ομολόγου και τα χαρτιά στο ταμείο δεν επαρκούν, τα μοιράζουμε ίσα σε όλους: από όσα απομένουν θα δίνεται κάθε φορά ένα στην ομάδα που ρίχνει το ζάρι και φέρνει τον μεγαλύτερο αριθμό. Αν η αξία μιας μετοχής πέσει κάτω από 6 ευρώ, η εν λόγω εταιρία δεν δίνει πλέον μέρισμα έως ότου η αξία της επανέλθει στα 6 ευρώ ή παραπάνω. Αν η αξία μηδενιστεί, όλες οι μετοχές αυτού του τύπου επιστρέφονται στο ταμείο και η συγκεκριμένη μετοχή βγαίνει από το παιχνίδι. Μετά, προχωράμε στον επόμενο γύρο.

Τέλος του παιχνιδιού: Στο τέλος του δέκατου γύρου, οι ομάδες μετατρέπουν τις μετοχές τους βάσει της τιμής που αναγράφεται στον πίνακα και βλέπουν ποιος πήρε περισσότερα χρήματα. Στη συνέχεια, μπορεί να γίνει σχολιασμός σχετικά με τη συμπεριφορά κάθε ομάδας για να διαπιστωθεί τι ήταν περισσότερο χρήσιμο: να ρισκάρουν επιλέγοντας την επένδυση σε μετοχές ή να επιλέξουν την ασφάλεια των κρατικών ομολόγων;

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ		
1	αξία της μετοχής	-2
2	αξία της μετοχής	-2
3	αξία της μετοχής	+1
4	αξία της μετοχής	+2
5	αξία της μετοχής	+2
6	αξία της μετοχής	+3

4.3 Το επιτόκιο

Ο τόκος είναι το «αντίτιμο» που εισπράττει κάποιος επειδή θέτει στη διάθεση κάποιου άλλου ένα χρηματικό ποσό για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Με τον τόκο, ανταμείβεται αυτός που χορηγεί το ποσό, γιατί ο ίδιος δεν θα μπορεί να το χρησιμοποιήσει για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα – και όσο μεγαλύτερο είναι το χρονικό διάστημα τόσο μεγαλύτερη είναι η θυσία κι επομένως ο τόκος. Με τον τόκο ανταμείβεται επίσης αυτός που δανείζει ένα ποσό για τον κίνδυνο που διατρέχει το δανεισθέν ποσό ή μέρος αυτού να μην επιστραφεί. Ο τόκος γενικά υπολογίζεται, εάν πολλαπλασιάσουμε το επιτόκιο (ποσοστό σε ετήσια βάση) με το κεφάλαιο. Οι εισπρακτέοι τόκοι εισπράττονται, ενώ οι πληρωτέοι πληρώνονται. Έτσι, αν μας δανείσει χρήματα η τράπεζα, επειδή για παράδειγμα πρέπει να αγοράσουμε ένα σπίτι, πρέπει να την αποζημιώσουμε καταβάλλοντας τόκο. Ο τόκος, σε αυτή την περίπτωση, είναι το επιπλέον ποσό που επιστρέφεται στην τράπεζα, μαζί με τα χρήματα που λαμβάνονται ως δάνειο.

Απλός τόκος και σύνθετος τόκος

Το **ετήσιο επιτόκιο** είναι ένα ποσοστό βάσει του οποίου υπολογίζεται ο τόκος που καταβάλλεται σε ένα έτος επί του κεφαλαίου. Μιλάμε για **απλό τόκο**, όταν το επιτόκιο υπολογίζεται επί του αρχικού κεφαλαίου για όλες τις περιόδους: αν, για παράδειγμα, εφαρμόσω 10% ετησίως για δύο χρόνια στα 100 ευρώ που δανείστηκα, το αποτέλεσμα είναι $100 \times 10\% \times 2 = 20$ ευρώ τόκος. Αν όμως οι τόκοι προστίθενται στο αρχικό κεφάλαιο στο τέλος κάθε περιόδου, αξιοποιώντας με τη σειρά τους προηγούμενους τόκους, τότε μιλάμε για **σύνθετη κεφαλαιοποίηση** (ή ανατοκισμό). Για παράδειγμα, αν έχουμε ένα ετήσιο επιτόκιο 10% για 100 ευρώ δανείου διάρκειας δύο ετών, το πρώτο έτος η αξία του δανείου γίνεται 110 ευρώ, το δεύτερο έτος 121 ευρώ, επειδή οι τόκοι του δεύτερου έτους είναι το 10% των 110 ευρώ και όχι μόνο των αρχικών 100 ευρώ.

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Οι μαθητές, μαζί με τον διδάσκοντα, μπορούν να αναζητήσουν στο διαδίκτυο διάφορες προσφορές τραπεζικών καταθέσεων.

- Πόσοι είναι οι τόκοι;
- Ποιες είναι οι πιο συμφέρουσες λύσεις;

4.4 Χαρτοφυλάκιο και διαφοροποίηση

Κίνδυνος και απόδοση

Είδαμε ότι, όταν αποφασίζουμε να επενδύσουμε τις αποταμιεύσεις μας, δεν γνωρίζουμε ακριβώς πόσο κέρδος μπορεί να έχουμε. Αυτή η αβεβαιότητα είναι μεγαλύτερη για ορισμένες κατηγορίες επενδύσεων, όπως οι μετοχές: μπορούμε να κερδίσουμε πολλά, αλλά και να χάσουμε τα πάντα. Κάθε επένδυση μπορεί να περιγραφεί από δύο παραμέτρους: η μία μετρά την απόδοση που αναμένουμε να πραγματοποιήσουμε («**αναμενόμενη απόδοση**»): η άλλη συνοψίζει τη **διακύμανση** και κατά συνέπεια τον κίνδυνο των πιθανών αποτελεσμάτων. Αναμένουμε οι δύο δείκτες να συνδέονται μεταξύ

τους· το έχουμε πει πολλές φορές: όταν η αναμενόμενη απόδοση είναι μεγαλύτερη, το τίμημα είναι μεγαλύτερος κίνδυνος. Υπάρχει τρόπος να βγάλουμε χρήματα επενδύοντας τις αποταμιεύσεις μας και ταυτόχρονα να προστατευτούμε από υπερβολικό κίνδυνο; Μια σοφή συμβουλή είναι να μη συγκεντρώνουμε όλες τις αποταμιεύσεις μας σε μία μόνο επένδυση, αλλά να τις **διαφοροποιούμε** μεταξύ χρηματοοικονομικών προϊόντων που δεν σχετίζονται θετικά μεταξύ τους· όμως τι σημαίνει αυτό; Αυτό σημαίνει ότι τα αίτια που καθορίζουν την επιτυχία ή την αποτυχία (θετική ή αρνητική απόδοση) ενός προϊόντος πρέπει να είναι διαφορετικά από εκείνα που επηρεάζουν την απόδοση του άλλου προϊόντος. Όπως λέει η παροιμία, «μη βάζεις όλα τα αυγά στο ίδιο καλάθι». Κάτι τέτοιο θα επηρεάσει θετικά την επένδυσή μας.

Πώς μπορεί να γίνει αυτό; Ας προσπαθήσουμε να το εξηγήσουμε με ένα απλό παράδειγμα. Η καριέρα μας ως επενδυτών ξεκινά με την αγορά των μετοχών μιας εταιρίας που παράγει μαγιό. Μπορούμε να αναμένουμε υψηλές πωλήσεις – και άρα υψηλότερη τιμή της μετοχής και μεγαλύτερη απόδοση – αν το καλοκαίρι είναι θερμό, μακρύ και με πολλή λιακάδα· το αντίθετο, αν το καλοκαίρι είναι δροσερό και βροχερό.

Αν αγοράσουμε μετοχές από μια εταιρία που παράγει ομπρέλες για τη βροχή, η κατάσταση αντιστρέφεται: για το καλό της επένδυσής μας, ευχόμαστε παρατεταμένη κακοκαιρία. Και αν αγοράζαμε μερικές και από τις δύο; Όποια και να είναι η μετεωρολογική κατάσταση, μία από τις μετοχές μας θα έχει λαμπρή πορεία· ίσως με ηλιόλουστο καιρό το πρωί και βροχερό το απόγευμα θα είναι υψηλές οι πωλήσεις τόσο των μαγιό όσο και των ομπρελών! Σε αυτή την περίπτωση, η διαφοροποίηση λειτουργεί, γιατί η πορεία αυτών των δύο μετοχών έχει αρνητική συσχέτιση, όπως λέγεται. Αυτό σημαίνει ότι, όταν η μία πάει καλά, η άλλη πάει άσχημα και το αντίστροφο. Στο τέλος, μπορεί να μην πετύχουμε τεράστιο κέρδος, αλλά πιθανότατα θα έχουμε αποφύγει να τα χάσουμε όλα. Αντιθέτως, δεν θα λειτουργούσε μια **διαφοροποίηση** όπου το χαρτοφυλάκιο θα περιλάμβανε μετοχές δύο εταιριών που πωλούν, αντίστοιχα, μαγιό και φουσκωτά στρώματα θαλάσσης, γιατί η πορεία τους έχει θετική συσχέτιση. Μια δεύτερη σοφή συμβουλή είναι να ελέγχουμε συχνά τι συμβαίνει με τα χρηματοοικονομικά προϊόντα που έχουμε αγοράσει. Πράγματι, μπορεί να είναι σκόπιμο να αλλάξουμε με την πάροδο του χρόνου τη σύνθεση του χαρτοφυλακίου μας, όταν αλλάζουν οι ανάγκες μας ή για να λάβουμε υπόψη την πορεία των χρηματοπιστωτικών αγορών.

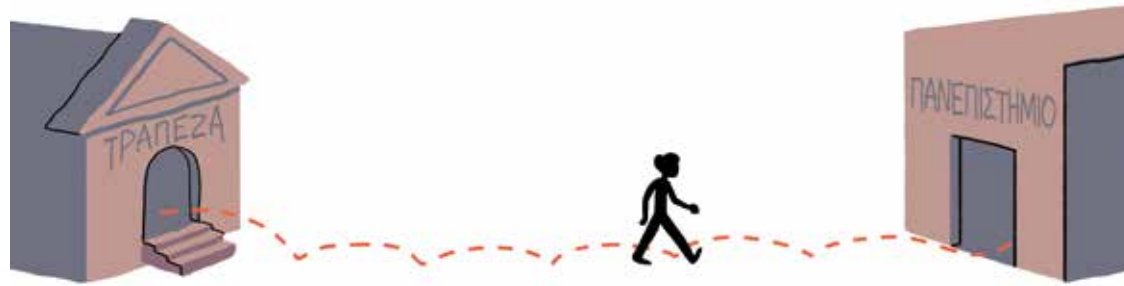
Μη βάζεις όλα τα αυγά στο ίδιο καλάθι

Επένδυση σε περισσότερα προϊόντα για τη μείωση του κινδύνου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

1. Πώς μπορούμε να ορίσουμε την αποταμίευση;
2. Ποια είναι τα οφέλη και τα αρνητικά ενός λογαριασμού όψεως;
3. Ποια είναι τα κυριότερα επενδυτικά προϊόντα;
4. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ μετοχών και ομολόγων;
5. Τι είναι η σύνθετη κεφαλαιοποίηση (ή ανατοκισμός);
6. Γιατί είναι καλό να διαφοροποιεί κάποιος τις επενδύσεις του;

5. ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ

Μαθησιακοί στόχοι

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, οι μαθητές/τριες θα γνωρίζουν:

- τι είναι η πίστωση και σε τι χρησιμεύει
- τις συνέπειες της προσφυγής σε πίστωση
- τις πιθανές δυσκολίες πρόσβασης σε πίστωση
- τα χαρακτηριστικά των συνηθέστερων πιστωτικών εργαλείων.

Εισαγωγή

Για να ολοκληρώσουμε το ταξίδι μας, θα εξερευνήσουμε τι είναι η καταναλωτική πίστη ή πίστωση ή χρηματοδότηση ή δανεισμός, που στα χρηματοοικονομικά σημαίνει **προκαταβολική είσπραξη ενός χρηματικού ποσού** το οποίο πρέπει να αποπληρωθεί στο μέλλον, βάσει συμφωνημένου χρονοδιαγράμματος αποπληρωμής. Σε αυτό το κεφάλαιο, θα δούμε σε τι μπορεί να χρησιμεύσει η πίστωση και πώς μπορούμε να αποκτήσουμε πρόσβαση σε αυτήν. Η πρώτη προϋπόθεση για να μπορέσουμε να πάρουμε δάνειο είναι να είμαστε «αξιόπιστοι»: αυτοί που μας δανείζουν τα χρήματα, μια τράπεζα ή μια άλλη χρηματοδοτική εταιρία, πρέπει να πειστούν πως θα τους τα επιστρέψουμε στον χρόνο και με τον τρόπο που συμφωνήσαμε. Σε κάθε περίπτωση, η **χρηματοδότηση** είναι υπηρεσία, σε αντάλλαγμα της οποίας θα ζητηθεί μια αμοιβή που θα έχει τη μορφή **τόκου**. Η αμοιβή αυτή αντιστοιχεί στον κίνδυνο που ενέχει η μη επιστροφή της χρηματοδότησης. Μαθαίνουμε ποιος είναι ο μηχανισμός της χρηματοδότησης: πώς υποβάλεις αίτηση, για ποιους λόγους, πώς την αποκτάς και ποιο είναι το χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής. Επίσης, μαθαίνουμε πώς η τράπεζα (ή η χρηματοδοτική εταιρία) μπορεί να διαπιστώσει αν είμαστε αξιόπιστοι και ποιες εγγυήσεις απαιτούνται ως αντάλλαγμα για τη χρηματοδότηση, ιδίως στην περίπτωση στεγαστικού δανείου. Ακολουθούν οι λέξεις-κλειδιά αυτού του κεφαλαίου:

ΠΙΣΤΗ: γενικά, η εμπιστοσύνη που δίνεται σε κάποιον. Σε οικονομικούς όρους, είναι η παραχώρηση μιας ποσότητας αγαθών σήμερα έναντι της δέσμευσης να επιστραφεί μια ισοδύναμη ή μεγαλύτερη ποσότητα αγαθών στο μέλλον. Στη συχνότερη των περιπτώσεων, πρόκειται για την προκαταβολική είσπραξη χρημάτων με αντάλλαγμα την υπόσχεση μελλοντικής αποπληρωμής, στον χρόνο και με τον τρόπο που έχουν συμφωνηθεί, και έναντι καταβολής τόκων, δηλαδή πρόκειται για δάνειο που χορηγείται για τη χρηματοδότηση μιας αγοράς, π.χ. ενός αυτοκινήτου ή ενός σπιτιού.

Πρόσβαση σε πίστωση

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΔΑΝΕΙΟ: πίστωση που χορηγείται για την αγορά κατοικίας ή γης που προορίζεται για την ανέγερση κατοικίας.

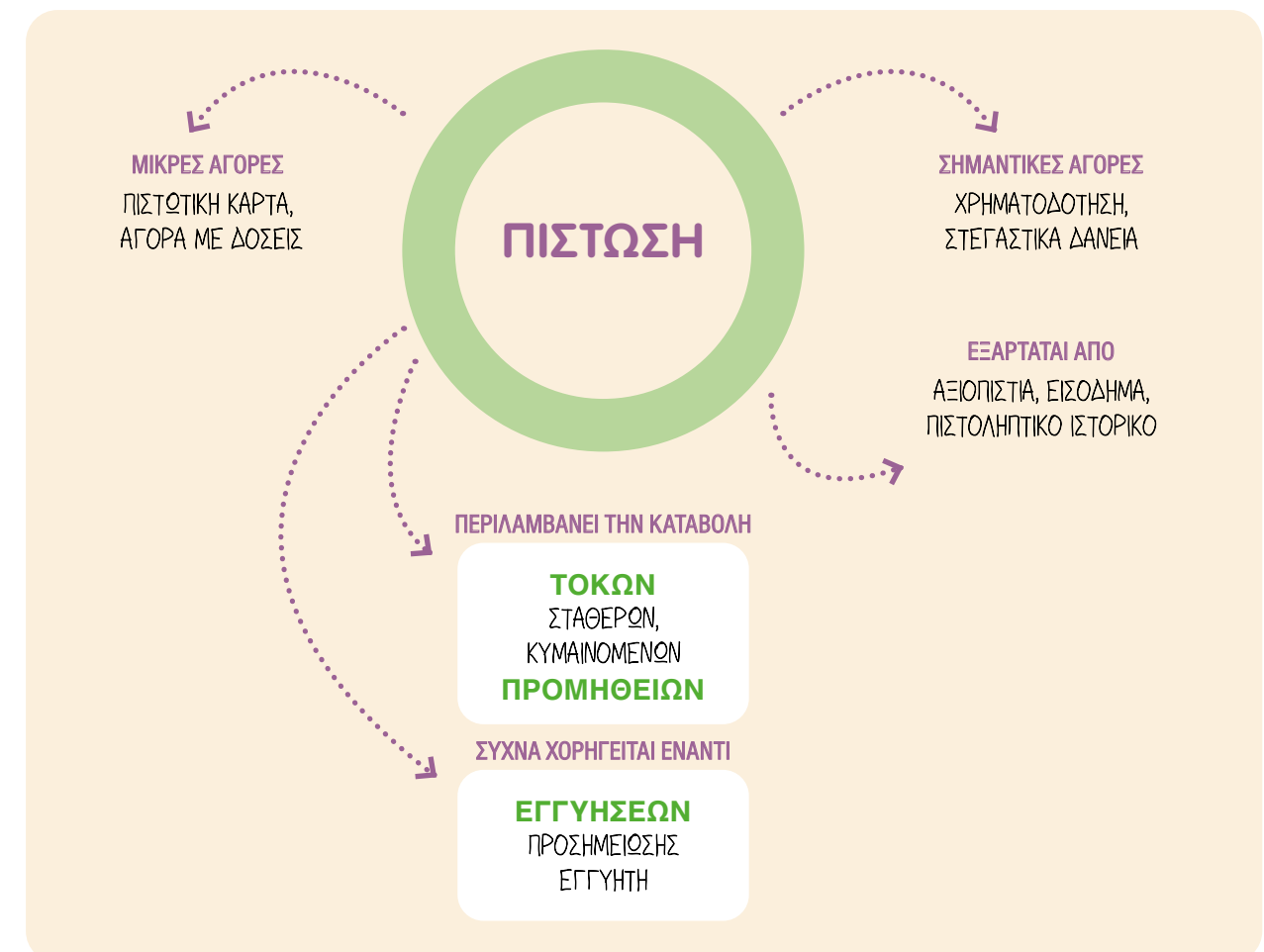
ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟΠΛΗΡΩΜΗΣ: πρόγραμμα αποπληρωμής της πίστωσης, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που συμφωνήθηκαν με την τράπεζα ή τη χρηματοδοτική εταιρία που τη χορήγησε.

ΕΓΓΥΗΤΗΣ: ένας τρίτος που δεσμεύεται να πληρώσει το χρέος μας, αν εμείς δεν καταφέρουμε να το αποπληρώσουμε.

ΥΠΟΘΗΚΗ: είναι το δικαίωμα που έχει ο πιστωτής να δεσμεύσει ακίνητη περιουσία του οφειλέτη ή του εγγυητή ως εγγύηση για την εξόφληση του χρέους του οφειλέτη.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ: χορηγείται από τράπεζες ή άλλους ΠΥΠ για τη χρηματοδότηση των δαπανών των νοικοκυριών· πρόκειται για βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση (για την κατανομή μιας πληρωμής σε δόσεις) ή για μικρά προσωπικά δάνεια.

ΠΙΣΤΟΛΗΠΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ: είναι η οικονομική-χρηματοοικονομική αξιοπιστία (ή αλλιώς ικανότητα) ενός υποκειμένου, ακόμη και μιας εταιρίας ή ενός κράτους, που δείχνει εάν το πρόσωπο αυτό μπορεί να ανταποκριθεί στις δανειακές υποχρεώσεις του.

5.1 Τι είναι η καταναλωτική πίστη

Ζήτημα
εμπιστοσύνης

Η λέξη «πίστη» προέρχεται από το «πιστεύω» και συνδέεται με την αξιοπιστία: όλοι μας δίνουμε πίστη σε άτομα που εμπιστευόμαστε, δηλαδή τα θεωρούμε αξιόπιστα και φερέγγυα, επειδή τα γνωρίζουμε προσωπικά και ξέρουμε ότι έχουν συμπεριφερθεί ορθά στο παρελθόν. Επομένως, αναμένουμε ότι η συμπεριφορά τους θα είναι ορθή και στο μέλλον. Μέχρι πριν από λίγο καιρό, ήταν φυσιολογικό να αγοράζει κάποιος ψωμί, γάλα, καφέ και άλλα είδη πρώτης ανάγκης από τα καταστήματα της περιοχής ή του χωριού του βερεσέ, χωρίς δηλαδή να τα πληρώνει αμέσως: ο λογαριασμός εξοφλείτο στο τέλος του μήνα, όταν ο αρχηγός της οικογένειας λάμβανε τον μισθό του και ο καταστηματάρχης, που είχε καταγράψει κάθε δαπάνη σε ένα ειδικό σημειωματάριο, του έδειχνε το συνολικό ποσό που έπρεπε να πληρώσει.

Μερικές φορές, σε ορισμένα καταστήματα ή καφέ, εξακολουθούν να το κάνουν αυτό για λόγους ευκολίας και είναι ένα σύστημα που βασίζεται στην **εμπιστοσύνη**: ο έμπορος «κάνει πίστωση» επειδή υπολογίζει πως θα πληρωθεί όταν έρθει η κατάλληλη στιγμή. Φυσικά, υπάρχει πάντα η πιθανότητα οι πελάτες να εξαφανιστούν χωρίς να εξοφλήσουν τον λογαριασμό τους... αλλά αυτό είναι σπάνιο, επειδή η πίστη αποτελεί ευκαιρία που δίνεται μόνο σε γνωστούς και πιστούς πελάτες. Σήμερα έχουμε τις **πιστωτικές κάρτες**, η λειτουργία των οποίων βασίζεται κατά κάποιον τρόπο στην ίδια αρχή: αγοράζεις τώρα και πληρώνεις μετά. Η βασική διαφορά είναι ότι δεν δημιουργείς χρέος προς διάφορους καταστηματάρχες, αλλά προς τον ΠΥΠ που προκαταβάλλει τα χρήματα για τις αγορές σου και που σε κάθε καθορισμένη προθεσμία (π.χ. μια συγκεκριμένη ημέρα κάθε μήνα) θα πάρει τα χρήματά του πίσω από τον λογαριασμό σου.

Ο ρόλος της
τράπεζας

Με τον **ΠΥΠ** συμφωνούμε ένα ανώτατο όριο, δηλαδή ορίζουμε ένα μέγιστο όριο στα έξοδα που μπορούμε να κάνουμε εντός κάθε χρονικής περιόδου με την κάρτα: όσο πιο αξιόπιστοι είμαστε, τόσο υψηλότερο μπορεί να είναι το εν λόγω όριο. Ο ΠΥΠ, ενεργώντας ως σύνδεσμος, προσφέρει την αξιοπιστία του: οι καταστηματάρχες από τους οποίους αγοράζουμε δεν χρειάζεται να μας γνωρίζουν, επειδή λαμβάνουν τα χρήματά τους αμέσως. Και πάλι, λοιπόν, όλο το σύστημα βασίζεται σε μια σχέση εμπιστοσύνης: ακριβώς όπως έκαναν στο παρελθόν οι καταστηματάρχες με τους τακτικούς πελάτες τους. Σε οικονομικούς όρους, η πίστωση είναι η **προπληρωμή** ενός χρηματικού ποσού ως αντάλλαγμα για την υπόσχεση μιας μελλοντικής αποπληρωμής, εφάπαξ ή με δόσεις, σύμφωνα με τον συμφωνημένο τρόπο και χρονοδιάγραμμα! Χάρη στην πίστωση, μπορούμε να έχουμε τα αναγκαία χρήματα για να αγοράσουμε ένα προϊόν ή μια υπηρεσία αμέσως και, κατόπιν, να τα εξοφλήσουμε στο μέλλον βασιζόμενοι στο ότι ο δανειστής μας μάς εμπιστεύεται.

Σήμερα, για τους ανθρώπους, η λέξη «πίστωση» σημαίνει «δανεισμός χρημάτων». Ο συνηθέστερος λόγος για να ζητήσουμε πίστωση, δηλαδή για να δανειστούμε χρήματα, είναι για να υποστηρίξουμε μια δαπάνη που δεν είμαστε σε θέση να καλύψουμε την παρούσα στιγμή με τα χρήματα που έχουμε στη διάθεσή μας. Γενικά πρόκειται για σημαντικές δαπάνες, όπως η αγορά κατοικίας ή αυτοκινήτου· όμως μπορεί να είναι και μικρότερης κλίμακας, όπως ένα ταξίδι, η αμοιβή του οδοντίατρου, αλλά κι ένα έξυπνο τηλέφωνο. Η απόφαση να ζητήσουμε **χρηματοδότηση** είναι σε πολλές περιπτώσεις ένας φυσικός τρόπος κατανομής των πόρων και της κατανάλωσης με μεγαλύτερη ομοιογένεια στις διάφορες φάσεις της ζωής.

Για παράδειγμα, η αναβολή της αγοράς κατοικίας μέχρι να μαζέψουμε το αναγκαίο ποσό αποταμιεύοντας θα μπορούσε να μας οδηγήσει στην αγορά σπιτιού μόνο όταν θα είμαστε πια σε προχωρημένη ηλικία (και στο μεταξύ πρέπει να πληρώνουμε ενοίκιο). Η σύναψη στεγαστικού δανείου που θα πρέπει να αποπληρώσουμε, καταβάλλοντας περιοδικές δόσεις, επιτρέπει την επίσπευση της χρήσης του σπιτιού και την κατανομή της αποπληρωμής του στο μέλλον.

Όσοι ξεκινούν μια εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα χρειάζονται κάποια εμπορεύματα ή εξοπλισμό για να αρχίσουν να τα πουλούν και να αποκτήσουν έσοδα: η προσφυγή στην πίστωση επιτρέπει, για παράδειγμα, στον ιδιοκτήτη μιας πιτσαρίας να ενοικιάσει ένα μαγαζί, να αγοράσει έναν ηλεκτρικό φούρνο και τα συστατικά για την παρασκευή πίτσας, και να αρχίσει την παραγωγή.

Η προσδοκία, προφανώς, είναι ότι τα μελλοντικά έσοδα θα καλύψουν τις δόσεις για την περιοδική αποπληρωμή της πίστωσης που του χορηγήθηκε, αφήνοντας ταυτόχρονα στον επιχειρηματία και ένα περιθώριο κέρδους. Η πρόσβαση στην πίστωση συνιστά λοιπόν πολύτιμη ευκαιρία, αλλά η υπεύθυνη χρήση της είναι θεμελιώδους σημασίας γιατί πρόκειται για ενέργεια που καθορίζει το μέλλον μας, καθώς συνεπάγεται **υποχρεώσεις** και **έξοδα**, και μας αναγκάζει να προγραμματίσουμε τις δαπάνες μας σε χρονικό ορίζοντα που μπορεί να είναι και αρκετά μακρινός. Η εκκίνηση μιας χρηματοδότησης σημαίνει μεταβολή της ταμειακής ροής μας: λαμβάνουμε τα απαραίτητα χρήματα για να πραγματοποιήσουμε μια αγορά νωρίτερα και δεσμευόμαστε να καταβάλουμε περιοδικά μια δαπάνη για τους επόμενους μήνες ή χρόνια. Με άλλα λόγια, έναντι **ενός άμεσου εσόδου**, τίθεται ένα **πρόγραμμα μελλοντικών εξόδων**.

Όπως μόλις αναφέρθηκε, η πίστωση δεν προορίζεται μόνο για άτομα και οικογένειες. Ακόμη και όσοι επιθυμούν να διευρύνουν τη δραστηριότητα της επιχείρησής τους κάνοντας νέες επενδύσεις ή να ξεκινήσουν μια νέα επιχείρηση χωρίς να έχουν τα χρήματα για αυτό τον σκοπό, μπορούν να καταφύγουν στη χρηματοδότηση που θα αποπληρώσουν στη συνέχεια

Υπεύθυνη χρήση
της πίστωσης

Σημαντικό
εργαλείο για
άτομα και
επιχειρήσεις

με τα κέρδη που θα αποκτήσουν. Αντίθετα, για ορισμένα είδη επιχειρήσεων που θέλει να προωθήσει το κράτος, όπως οι νεοφυείς επιχειρήσεις από ηλικιακά νέους ανθρώπους ή οι επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογικής καινοτομίας, παρέχεται ειδική χρηματοδότηση με χαμηλότερα επιτόκια από εκείνα που είναι εφικτό να αποκτηθούν στην αγορά ή ακόμη και άτοκη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, προσφέρονται επίσης δάνεια με ευνοϊκούς όρους, κάτι που αποτελεί άλλη μια μορφή στήριξης δραστηριοτήτων που το κράτος θεωρεί χρήσιμες για την ανάπτυξη της οικονομίας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ιστορία της πίστωσης

Σκοπός: Η μελέτη ορισμένων ιστορικών γεγονότων μπορεί να φέρει στο φως έννοιες και όρους που είναι ακόμα άγνωστοι στα παιδιά και αξίζει να εμβαθύνουμε εκεί.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Ιστορία, γεωγραφία.

Τι θα χρειαστείτε: Βιβλίο ιστορίας, Η/Υ ή τάμπλετ με σύνδεση στο διαδίκτυο.

Τρόπος διεξαγωγής: Η πίστωση είναι τόσο παλιά όσο το χρήμα. Στη Μεσοποταμία και στην αρχαία Ελλάδα, πολλά πολύτιμα αντικείμενα εναποτίθεντο στους ναούς, στους ιερείς, οι οποίοι με τη σειρά τους χρηματοδοτούσαν με αυτά τα πλούτη τον βασιλιά ή την κυβέρνηση της πόλης. Κάθε κοινωνία, με την πάροδο του χρόνου, έχει πολλά να αφηγηθεί για την πίστωση.

Όπως υπάρχουν και πολλά ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με τις τράπεζες και την πίστωση: οι μεγάλοι πόλεμοι της Αναγέννησης, που χρηματοδοτήθηκαν από τους τραπεζίτες της Φλωρεντίας, οι αποτυχίες του υπουργού Κολμπέρ (Colbert) και του Τζον Λο (John Law) με τις τράπεζες της Γαλλίας, η ίδρυση των τραπεζών των Ηνωμένων Πολιτειών αμέσως μετά τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας της Αμερικής, τα τραπεζικά σκάνδαλα στο τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού. Ας προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε κάποια από αυτά τα γεγονότα με τα παιδιά, αναζητώντας πιστωτές, μεταρρυθμιστές, πέτρες του σκανδάλου, τράπεζες, τραπεζίτες και χρεοκοπίες. Κατόπιν, ζητάμε από κάθε μαθητή να εμβαθύνει σε ένα από τα γεγονότα που εντοπίστηκαν (αυτό μπορεί να γίνει και από ομάδες μαθητών), και στη συνέχεια να παρουσιάσει τη μικρή έρευνά του στην τάξη. Είναι κάτι που μπορεί να γίνει και στο μάθημα της γεωγραφίας, με αναφορά στην ιστορία των χρηματοοικονομικών πρωτευουσών: από την πόλη Ουρ στην αρχαία Μεσοποταμία μέχρι τη σύγχρονη Νέα Υόρκη, με ενδιαμέσους σταθμούς τη Γένοβα, τη Φλωρεντία, την Αμβέρσα, το Λονδίνο κ.λπ.

5.2. Θέμα εμπιστοσύνης

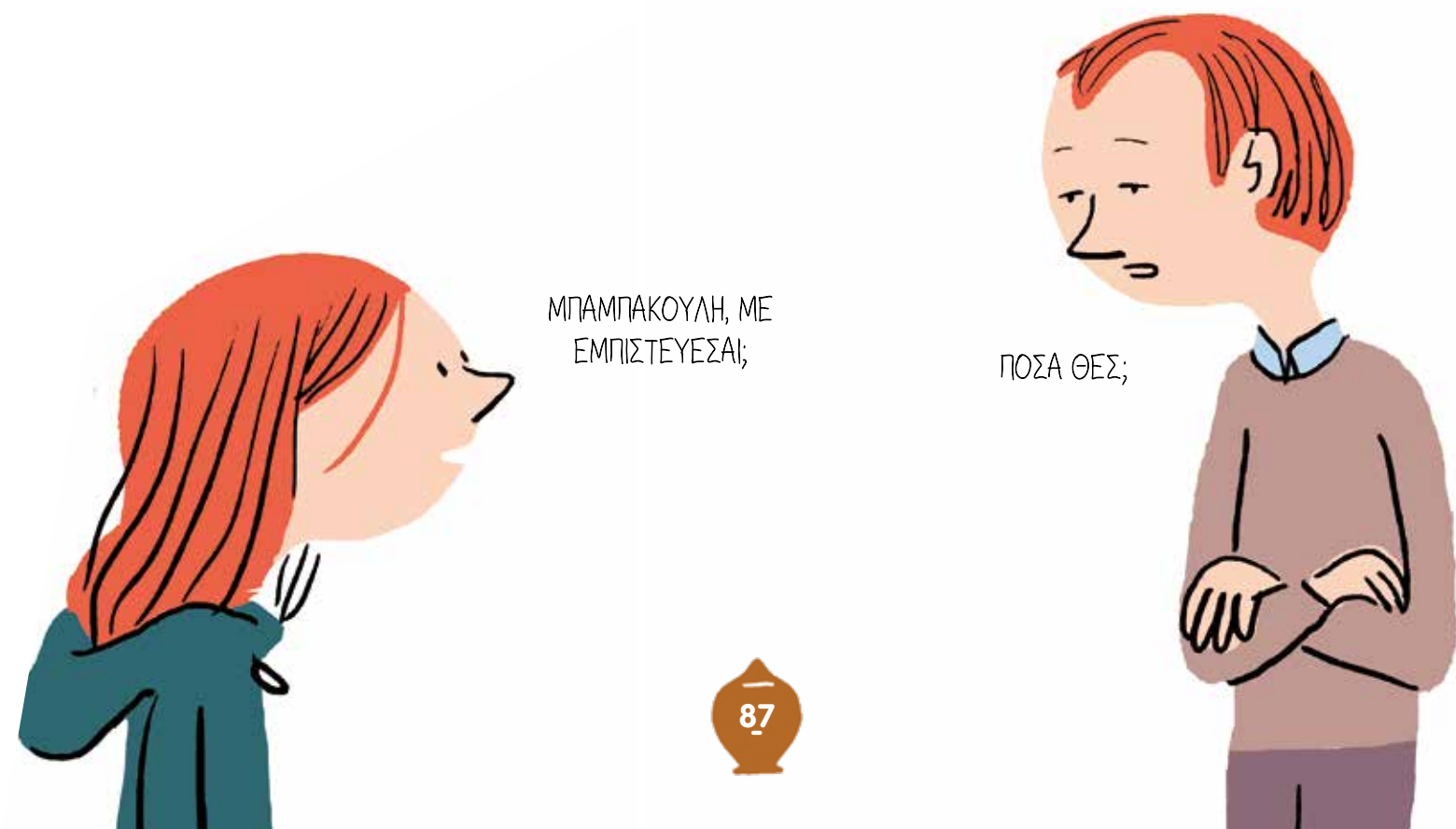
Χρηματοδότηση είναι η προκαταβολή ενός χρηματικού ποσού που συνοδεύεται από τη δέσμευση του παραλήπτη του να το επιστρέψει σε καθορισμένο χρόνο, σύμφωνα με ένα πρόγραμμα ή χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής που συμφωνείται με τον δανειστή.

Μπορούμε να πάρουμε δάνειο μόνο αν είμαστε αξιόπιστοι: επανέρχεται άρα στη συζήτηση το θέμα της εμπιστοσύνης. Το αίτημά μας είναι αξιόπιστο, αν ζητάμε ένα ποσό που μπορούμε αποδεδειγμένα να αποπληρώσουμε, αν δηλαδή οι δόσεις που πρέπει να πληρώσουμε είναι ανάλογες προς το ποσό που κερδίζουμε. Θα είμαστε ακόμη πιο αξιόπιστοι, αν διαθέτουμε κάποιο ακίνητο ή κάποιο άτομο που μπορεί να λειτουργήσει ως εγγυητής/τρια, αν τα πράγματα πάνε στραβά και βρεθούμε σε δυσκολία.

Η αξιοπιστία εξαρτάται επίσης από το πώς έχουμε συμπεριφερθεί στο παρελθόν: αν εξοφλούσαμε πάντα με συνέπεια τα δάνεια που λάβαμε, θα είναι πολύ πιο εύκολο να πάρουμε νέο δάνειο.

Γι' αυτό οι τράπεζες, όταν ζητάμε χρηματοδότηση, ενημερώνονται για εμάς: αξιολογούν με άλλα λόγια την πιστοληπτική ικανότητά μας. Για να το εξηγήσουμε αυτό με τρόπο που τα παιδιά θα μπορέσουν να το καταλάβουν, τους λέμε ότι είναι το ίδιο πράγμα που συμβαίνει στην τάξη όταν ένας από τους μαθητές ζητά από μια συμμαθήτρια να δανειστεί κάτι, για παράδειγμα μαρκαδόρους, γιατί ξέχασε τους δικούς του στο σπίτι. Η συμμαθήτρια θα πει πιθανώς ναι, εκτός αν ο μαθητής που ξέχασε τους μαρκαδόρους έχει ήδη δανειστεί κάτι παλαιότερα χωρίς να το επιστρέψει ή το επέστρεψε κατεστραμμένο. Αν, αντιθέτως, ζητήσει μαρκαδόρους από έναν μαθητή άλλης τάξης που δεν τον έχει δει ποτέ πριν, μπορεί να του αρνηθεί: όχι από κακία, αλλά επειδή δεν τον γνωρίζει και δεν τον εμπιστεύεται. Εκτός αν παρέμβει κάποιος κοινός φίλος και εγγυηθεί για την αξιοπιστία του ατόμου που ζητά να δανειστεί τους μαρκαδόρους.

Πώς να φανείς
αξιόπιστος

Σύγκριση προσφορών για το καλύτερο δάνειο

Ας επιστρέψουμε στην οικονομία. Υπάρχουν φορείς αδειοδοτημένοι για τη χορήγηση δανείων: οι τράπεζες, που ονομάζονται και «πιστωτικά ιδρύματα» και οι **ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί**.

Σε αυτούς πρέπει να απευθυνθούμε, αν χρειαστούμε δάνειο. Αν είμαστε αξιόπιστοι, η τράπεζα θα μας χορηγήσει την πίστωση, ζητώντας για αντάλλαγμα μια αμοιβή με τη μορφή τόκων. Έτσι, όπως συνηθίζουμε να κάνουμε όταν αγοράζουμε προϊόντα και υπηρεσίες κάθε είδους, από ρουχισμό μέχρι πρόγραμμα καρτοκινητού, είναι σημαντικό να συγκρίνουμε τις προσφορές και όταν αγοράζουμε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και προϊόντα. Οι τράπεζες είναι εταιρίες που ανταγωνίζονται μεταξύ τους και οι όροι που προτείνουν μπορεί να διαφέρουν. Αυτό έχει σημασία, γιατί ένα αίτημα **δανείου**, δηλ. πρόσβασης σε πίστωση, δεσμεύει το μέλλον μας.

Γι' αυτό υπάρχουν στοιχεία που πρέπει να αξιολογήσουμε με προσοχή προτού κάνουμε αυτό το βήμα. Το πιο σημαντικό είναι να είμαστε όσο το δυνατόν πιο βέβαιοι για τη μελλοντική μας ικανότητα να πληρώνουμε στην ώρα μας και εξ ολοκλήρου τις συμφωνημένες δόσεις. Αυτό προϋποθέτει συνεχώς διαθέσιμο εισόδημα, αλλά και την επίγνωση ότι από το εν λόγω εισόδημα θα πρέπει να αφαιρούμε τα ποσά που θα πρέπει να καταβάλουμε στον χρηματοδότη μας.

Και πόσο θα πρέπει να πληρώσουμε; Μεγαλύτερο ποσό από αυτό που λάβαμε αρχικά. Η χορήγηση πίστωσης, ακριβώς επειδή συνιστά παραίτηση από τη διαθεσιμότητα χρημάτων για τον δανειστή (για να μη μιλήσουμε για τον κίνδυνο απώλειας του συνόλου ή μέρους των χορηγούμενων χρημάτων), αμείβεται με **τόκους**.

Εξ άλλου στο προηγούμενο κεφάλαιο ήμασταν στην αντίθετη πλευρά: διαθέταμε οικονομίες, ήμασταν πρόθυμοι να μην τις χρησιμοποιήσουμε για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και ζητούσαμε ως αντάλλαγμα να μας καταβληθούν τόκοι. Είναι χρήσιμο να παρατηρήσουμε ότι η πίστωση και η επένδυση είναι η ίδια χρηματοπιστωτική συναλλαγή· αυτό που αλλάζει είναι η οπτική γωνία από την οποία την κοιτάμε: ως επενδυτές, χορηγούμε εμείς δάνειο στην τράπεζα, αν έχουμε καταθέσει τα χρήματά μας σε αυτήν, ή χορηγούμε δάνειο στο κράτος, αν έχουμε αγοράσει π.χ. ένα έντοκο γραμμάτιο δημοσίου, ή δανείζουμε μια επιχείρηση όταν επενδύουμε σε ένα αξιόγραφο. Πόσα παραπάνω θα εισπράξουμε; Αυτό μας το λέει το **επιτόκιο**, με το οποίο έχουμε ασχοληθεί και παραπάνω και το οποίο, σε αυτή την περίπτωση, μας λέει πόσα ευρώ τόκους πρέπει να εισπράξουμε σε ένα έτος για 100 ευρώ κεφαλαίου που χορηγήσαμε (ή, αντίστοιχα, να πληρώσουμε για 100 ευρώ κεφαλαίου που δανειστήκαμε). Προσοχή: μπορούμε να διαλέξουμε τον τρόπο αποπληρωμής του δανείου που παίρνουμε· συχνότερα επιλέγεται η αποπληρωμή με δόσεις, όπου κάθε δόση περιλαμβάνει ένα μέρος για την αποπληρωμή του κεφαλαίου και ένα μέρος για την αποπληρωμή των τόκων.

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

Για να κατανοήσουμε καλύτερα πώς λειτουργεί η πρόσβαση στην πίστωση, μπορούμε να προτείνουμε ένα διασκεδαστικό θεατρικό παιχνίδι. Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες, σκέφτονται μια επαγγελματική δραστηριότητα και προετοιμάζουν μια σύντομη παρουσίαση. Στη συνέχεια, απευθύνονται στην τράπεζα (στο υπόλοιπο δηλαδή της τάξης) για να ζητήσουν χρηματοδότηση. Θα είναι καθήκον της άλλης ομάδας να κρίνει αν είναι αξιόπιστα ώστε να τους χορηγήσει πίστωση· μπορεί να γίνει και προσομοίωση, χρησιμοποιώντας κάποιον από τους πολλούς διαθέσιμους ιστότοπους.

FOCUS

Προσοχή στους τοκογλύφους

Τοκογλύφοι ονομάζονται εκείνοι που δανείζουν χρήματα με σημαντικά υψηλότερα επιτόκια από ό,τι τα νόμιμα κανάλια χρηματοδότησης, εκμεταλλευόμενοι την ανάγκη των ανθρώπων. Τα **θύματά** τους είναι οικογένειες, έμποροι, τεχνίτες, βιοτέχνες ή βιομήχανοι που βρίσκονται σε οικονομική δυσκολία και χρειάζονται επείγοντως χρήματα, αλλά δεν μπορούν να απευθυνθούν σε τράπεζες επειδή δεν θεωρούνται αρκετά αξιόπιστοι, κινδυνεύουν να πτωχεύσουν ή δεν μπορούν να παρέχουν εγγυήσεις ότι θα αποπληρώσουν το δάνειο και συνεπώς δεν μπορούν να ελπίζουν πως θα το αποκτήσουν μέσω νόμιμων διαύλων. Το πρόβλημα είναι ότι, λόγω των **υπερβολικά υψηλών τόκων**, το ποσό που πρέπει να αποπληρωθεί μπορεί να γιγαντωθεί και να ξεπεράσει κατά πολύ εκείνο του δανείου, καθιστώντας σχεδόν πάντα αδύνατη την εξόφληση του χρέους. Ο οφειλέτης γίνεται όμηρος του πιστωτή και μπορεί να υποχρεωθεί ακόμη και να ξεπουλήσει τα περιουσιακά του στοιχεία, συχνά στους ίδιους τους τοκογλύφους. Οι τοκογλύφοι αποκαλούνται και «κοράκια», επειδή «τρώνε» τα θύματά τους με τις μη βιώσιμες χρηματικές απαιτήσεις τους. Υπάρχουν νόμοι για την προστασία από την τοκογλυφία, οι οποίοι θέτουν όρια και καθορίζουν τι επιτρέπεται και τι όχι.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Σε εμπιστεύομαι

Σκοπός: Να κατανοήσουν οι μαθητές τους μηχανισμούς της πίστωσης και της εμπιστοσύνης.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά, γλώσσα, αγωγή του πολίτη.

Τι θα χρειαστείτε: Χαρτιά και στυλό.

Τρόπος διεξαγωγής: Κάθε παιδί παίρνει ένα φύλλο χαρτί με έναν αρχικό προϋπολογισμό. Οι προϋπολογισμοί θα έχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους (για παράδειγμα, ένα παιδί θα έχει 30.000 ευρώ κι ένα άλλο θα έχει μόνο 100 ευρώ). Ενημερώνονται τα παιδιά ότι κάθε 10 λεπτά θα λαμβάνουν 1/3 του αρχικού τους προϋπολογισμού. Ο στόχος για όλους είναι να αγοράσουν ένα αυτοκίνητο από τα τρία μοντέλα που προτείνει ο καθηγητής: ένα μεταχειρισμένο και πολύ παλιό αυτοκίνητο για 2.000 ευρώ, ένα μεταχειρισμένο αλλά σχεδόν καινούργιο αυτοκίνητο για 10.000 ευρώ και ένα ολοκαίνουργιο για 20.000 ευρώ. Τα παιδιά με σφιχτό προϋπολογισμό μπορούν να δανειστούν χρήματα από άλλους συμμαθητές, προσπαθώντας να τους πείσουν για την αξιοπιστία τους.

Στο τέλος του παιχνιδιού, ο καθηγητής θα συντονίσει τη μεταξύ τους συζήτηση:

- ποιος δάνεισε τα χρήματα; Ποιος αντιθέτως ζήτησε να δανειστεί χρήματα;
- ήταν εύκολο να βρουν κάποιον να τους δανείσει χρήματα;
- από ποιον ζήτησαν χρήματα; Γιατί;
- σε ποιον δάνεισαν χρήματα; Γιατί;
- σε ποιον δεν δάνεισαν χρήματα; Γιατί;
- κατάφεραν όλοι να αγοράσουν το αυτοκίνητο που επιθυμούσαν;

5.3 Οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους

Η απόκτηση δανείου ισοδυναμεί με την προκαταβολή σήμερα της **μελλοντικής κατανάλωσής** μας: αυτό σημαίνει ότι, μετά τον δανεισμό, θα έχουμε στη διάθεσή μας λιγότερους πόρους. Γι' αυτό, πρέπει να σκεφτούμε συνετά πριν ζητήσουμε χρηματοδότηση, αποφεύγοντας να αναλάβουμε υπερβολικά επιβαρυντικές δεσμεύσεις όσον αφορά τα μελλοντικά μας εισοδήματα. Πρέπει να καταλάβουμε καλά τι ποσά πρέπει να πληρώνουμε και να δεσμευτούμε μόνο εφόσον θα έχουμε τη δυνατότητα να τα πληρώνουμε χωρίς υπερβολική δυσκολία, διότι, αν δεν είμαστε σε θέση να πληρώνουμε τη δόση, κινδυνεύουμε να χάσουμε και αυτό που αγοράσαμε, αλλά και να πετάξουμε, συνολικά ή εν μέρει, τα χρήματα που δαπανήσαμε για την απόκτηση της χρηματοδότησης. Κι αυτό γιατί ένα δάνειο κοστίζει και το να αγοράσουμε κάτι με δόσεις συνήθως σημαίνει ότι θα πληρώσουμε λίγο περισσότερο από ό,τι αν πληρώναμε με μετρητά.

Και δεν σκεφτόμαστε πάντα από την πρώτη στιγμή πόσο θα μας κοστίσει ακριβώς. Ενίοτε είμαστε αντιμέτωποι με **«κρυφές» χρηματοδοτικές εργασίες** σε σχέση με την αγορά με μετρητά: σε ορισμένες περιπτώσεις πράγματι αναφέρεται άμεσα η δόση που πρέπει να καταβάλλεται περιοδικά για να μπορέσουμε να αγοράσουμε το προϊόν ή την υπηρεσία. Συμβαίνει με την απόκτηση μέσων μεταφοράς όπως το αυτοκίνητο και οι μοτοσυκλέτες, αλλά και με ηλεκτρονικά αγαθά που αγοράζουμε στα μεγάλα πολυκαταστήματα, όπως έξυπνα τηλέφωνα, τηλεοράσεις ή ηλεκτρικές συσκευές οικιακής χρήσης. Πρόκειται, σε κάθε περίπτωση, για τη χορήγηση πίστωσης και επομένως για την ανάληψη δέσμευσης για το μέλλον. Οι πυλώνες παραμένουν δύο: να καταλάβουμε πόσο πραγματικά μας κοστίζει η πίστωση (θα μιλήσουμε γι' αυτό σε λίγο) και να λάβουμε υπόψη τις μελλοντικές δεσμεύσεις που αναλαμβάνουμε στον προγραμματισμό μας, επαληθεύοντας αν υπάρχει συνάφεια μεταξύ των αναμενόμενων εσόδων και εξόδων. Ορισμένα δάνεια πράγματι έχουν **σταθερό επιτόκιο**, δηλαδή γνωρίζουμε ήδη εξ αρχής πόσο περισσότερο θα πληρώσουμε σε σχέση με το ποσό που λάβαμε, ενώ σε άλλες περιπτώσεις μπορούμε να επιλέξουμε **κυμαινόμενο επιτόκιο**, το οποίο μεταβάλλεται ανάλογα με τη διακύμανση ενός επιτοκίου αναφοράς, και μπορεί να μας βοηθήσει να γλιτώσουμε χρήματα ή να μας κάνει να πληρώσουμε περισσότερα από ό,τι είχε αρχικά προβλεφθεί.

Επιπλέον, όταν υπογράφουμε για δάνειο, μπορεί να υπάρξουν και πρόσθετα έξοδα: ασφάλεια για την προστασία της αποπληρωμής του δανείου, συμβολαιογραφικά έξοδα κ.ο.κ. Για να κατανοήσουμε πόσο ακριβή είναι μια χρηματοδότηση, μπορούμε να κοιτάξουμε το **ΣΕΠΠΕ** (Συνολικό Ετήσιο Πραγματικό Ποσοστό Επιβάρυνσης): πρόκειται για έναν δείκτη με ενιαία μέθοδο υπολογισμού σε όλη την ΕΕ, ο οποίος, στην περίπτωση δανείου, εκπροσωπεί το συνολικό κόστος της πίστωσης που επωμίζεται ο δανειολήπτης, συμπεριλαμβανομένων δηλαδή των τόκων και των λοιπών εξόδων που τον βαρύνουν. Αντίθετα, το **ΕΟΕ** (ετήσιο ονομαστικό επιτόκιο) περιλαμβάνει μόνο τόκους και κανένα άλλο στοιχείο κόστους.

Ας επιστρέψουμε τώρα στην τράπεζα ή στον ενδιαμέσο χρηματοπιστωτικό οργανισμό που χορηγεί το δάνειο. Αυτοί γνωρίζουν καλά πως υπάρχει η πιθανότητα να μην πάρουν πίσω το ποσό που δάνεισαν, ειδικά αν το έδωσαν σε κάποιον που δεν είναι πολύ αξιόπιστος. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, η πιθανότητα ένα δάνειο να εγκριθεί μειώνεται από παράγοντες όπως το αβέβαιο ή χαμηλό εισόδημα του αιτούντος ή η παρουσία άλλων χρηματοδοτήσεων που έχουν ήδη χορηγηθεί και εκκρεμεί η αποπληρωμή τους.

Χρησιμοποιούμε την πίστωση για πολλές αγορές

Σταθερό και κυμαινόμενο επιτόκιο

Δικαιώματα του πιστωτή

Οι δικές μας πιθανότητες να λάβουμε χρηματοδότηση μειώνονται, αν στο παρελθόν δεν καταβάλαμε τις δόσεις ενός άλλου δανείου εμπρόθεσμα ή, ακόμη χειρότερα, δεν τις πληρώναμε καν. Επιπλέον, το επιτόκιο που εφαρμόζεται από τις τράπεζες και τους ενδιαμέσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς λαμβάνει υπόψη την πιθανότητα ένα μέρος των χρημάτων να μην αποπληρωθεί, γιατί βέβαια τα χρήματα τα οποία δανείζουν είναι των καταθετών και των αποταμιευτών, άρα πρέπει να είναι εξασφαλισμένα.

Ο πιστωτής – είτε με την ιδιότητα του δανειστή αυτού καθαυτού είτε ως εκείνου που παρέχει τη δυνατότητα αγοράς ενός αγαθού νωρίτερα έναντι πληρωμής με δόσεις – έχει το δικαίωμα (που αναγνωρίζεται και προστατεύεται από τον νόμο) να **λάβει πίσω** το ποσό του δανείου εντός του χρονικού διαστήματος και με τον τρόπο που συμφωνήθηκε κατά την υπογραφή της σύμβασης. Ο οφειλέτης από την άλλη, είτε πρόκειται για στεγαστικό δάνειο είτε για απλή σύμβαση για την πληρωμή ενός έξυπνου κινητού τηλεφώνου, δεσμεύεται να τηρήσει τους όρους της σύμβασης που υπέγραψε. Σε περίπτωση που δεν τηρηθούν ο χρόνος και ο τρόπος αποπληρωμής, ο πιστωτής έχει δικαίωμα να ζητήσει να του καταβληθεί ποινική ρήτρα, δηλαδή ένα συμπληρωματικό ποσό επιπλέον του αρχικά συμφωνηθέντος. Η **ποινική ρήτρα** έχει διττό ρόλο: λειτουργεί ως αποτρεπτικός παράγοντας για τον **οφειλέτη** και ως αποζημίωση για τον **πιστωτή**. Ο οφειλέτης ξέρει ότι η μη τήρηση των προθεσμιών επιφέρει κόστος και, αν είναι συνετός, θα προσπαθήσει να το αποφύγει: ο πιστωτής δικαιούται αποζημίωση για τον επιπλέον χρόνο που θα απαιτηθεί μέχρι την αποπληρωμή του δανείου. Αν όμως δεν επιστραφούν τα δανεικά χρήματα ή το ποσό της αγοράς που πραγματοποιήθηκε αλλά δεν εξοφλήθηκε, τότε ο πιστωτής μπορεί, πάντα βάσει νόμου, να προχωρήσει σε **κατάσχεση των περιουσιακών στοιχείων** του οφειλέτη. Με άλλα λόγια, αυτός που δεν έχει επιστρέψει ένα ποσό που χρωστάει μπορεί να βρεθεί, εντός των προθεσμιών που ορίζονται από τον νόμο, αντιμέτωπος με το ενδεχόμενο αφαίρεσης από τον ίδιο περιουσιακών στοιχείων αξίας αντίστοιχης με το ποσό που οφείλει και δεν επέστρεψε. Οι ίδιοι κανόνες ισχύουν και σε περίπτωση που το χρέος έχει συναφθεί με συγγενείς και φίλους, εφόσον το δάνειο έχει χορηγηθεί επίσημα με γραπτό συμφωνητικό (**ανεπίσημη οικονομία**). Χωρίς επίσημο συμφωνητικό, ο πιστωτής μπορεί να χρειαστεί να αξιολογήσει κατά πόσον τον συμφέρει να προσφύγει στη δικαιοσύνη με αβέβαιο αποτέλεσμα.

5.4 Το όνειρο ενός σπιτιού

Ας ρωτήσουμε τα παιδιά στην τάξη αν έχουν ήδη ακούσει τη λέξη **στεγαστικό δάνειο**, ίσως από τους γονείς τους. Πιθανώς κάποιο παιδί θα σηκώσει το χέρι του, αφού πολλές οικογένειες έχουν αγοράσει το σπίτι όπου κατοικούν και, για να το αγοράσουν, χρειάστηκε να ζητήσουν στεγαστικό δάνειο από την τράπεζα, αλλά είναι αμφίβολο ότι τα παιδιά θα γνωρίζουν περί τίνος πρόκειται. Μπορούμε να τους εξηγήσουμε ότι το στεγαστικό δάνειο είναι ειδική **χρηματοδότηση** που χρησιμεύει συγκεκριμένα για την αγορά σπιτιού ή την ανακαίνισή του. Για να συναφθεί στεγαστικό δάνειο, χρειάζεται να γίνει **προσημείωση υποθήκης** στο ακίνητο και να καταρτιστεί ένα **χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής του δανείου**.

Πριν από τη χορήγηση του στεγαστικού δανείου, η τράπεζα έχει ελέγξει την αξιοπιστία των αιτούντων και έχει προστατευτεί από τον κίνδυνο αφερεγγυότητας με εγγυήσεις που περιλαμβάνουν από την προσημείωση της κατοικίας μέχρι την εγγυοδοσία. Η **προσημείωση** δεσμεύει ένα περιουσιακό στοιχείο (στην προκειμένη περίπτωση, την κατοικία) και επιτρέπει στην τράπεζα να το πουλήσει για να πάρει πίσω το υπόλοιπο της πίστωσης που δεν έχει εξοφληθεί. Η **εγγυοδοσία**, από την άλλη, είναι η εγγύηση που προσφέρεται από κάποιον άλλον, ο οποίος αναλαμβάνει να πληρώσει για λογαριασμό μας, αν δεν εξοφλήσουμε το ποσό: για παράδειγμα, έναν παππού που έχει μια καλή σύνταξη και το δικό του σπίτι, και ως εκ τούτου μπορεί να εγγυηθεί ότι οι δόσεις του στεγαστικού θα πληρώνονται κανονικά.

Το **χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής** λέει πόσα χρόνια θα χρειαστούν για την εξόφληση του σπιτιού. Με άλλα λόγια, είναι η κατάσταση των μελλοντικών δόσεων, βάσει των οποίων προγραμματίζεται η αποπληρωμή του ποσού που έχουμε δανειστεί, δηλαδή η **αποπληρωμή του χρέους μας**. Το χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής αναφέρει την προθεσμία κάθε δόσης, πόσο τόκο και πόσο κεφάλαιο εξοφλεί, το ποσό του χρέους που έχει αποπληρωθεί και το ποσό του υπολειπόμενου χρέους.

Και η **ηλικία** του αιτούντα στεγαστικό δάνειο είναι σημαντική: λίγες τράπεζες δέχονται να χορηγήσουν δάνειο αν ο αιτών είναι άνω των εβδομήντα ετών στο τέλος της περιόδου αποπληρωμής. Επίσης, προς αποφυγή κινδύνου, είναι δύσκολο να δοθεί στεγαστικό δάνειο σε όσους είναι ήδη χρεωμένοι ή είναι εγγυητές άλλων στεγαστικών δανείων.

Τι είναι το στεγαστικό δάνειο

Προσημείωση και εγγύηση

Πώς εξοφλείται το χρέος

Λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική σημασία που δίνεται στην αγορά ενός σπιτιού, προβλέπονται οφέλη και **φοροελαφρύνσεις**, ειδικά αν πρόκειται για πρώτη κατοικία και αν ο σκοπός κάποιου είναι να την κρατήσει και να μην την πουλήσει λίγο αργότερα για να εισπράξει το κέρδος από τη διαφορά της τιμής.

Το μερίδιο των τόκων υπολογίζεται πολλαπλασιάζοντας το **επιτόκιο της περιόδου** με το υπόλοιπο του χρέους στο τέλος της προηγούμενης περιόδου. Εδώ είναι απαραίτητο να κάνουμε διάκριση μεταξύ δανείων με **σταθερό επιτόκιο** και δανείων με **κυμαινόμενο επιτόκιο**. Με σταθερό επιτόκιο, η δόση παραμένει η ίδια για όλη τη διάρκεια του δανείου. Το κυμαινόμενο επιτόκιο μεταβάλλεται ανάλογα με τη διακύμανση ενός επιτοκίου αναφοράς. Επιτόκιο αναφοράς είναι συνήθως το Euribor (Euro Interbank Offered Rate) ή το επίσημο επιτόκιο που ορίζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα το οποίο, καθώς μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου, τροποποιεί τη δόση. Και στις δύο περιπτώσεις, το επιτόκιο ορίζεται προσθέτοντας και **το spread (περιθώριο)**, δηλ. την αμοιβή που απαιτεί η τράπεζα, στην οποία συνυπολογίζεται και ο κίνδυνος αφερεγγυότητας του αιτούντος το δάνειο.

Σταθερό και
κυμαινόμενο
επιτόκιο

Η επιλογή μεταξύ των δύο ειδών επιτοκίων εξαρτάται από αντικειμενικούς και υποκειμενικούς παράγοντες. Το κυμαινόμενο επιτόκιο είναι γενικά χαμηλότερο από το σταθερό και άρα έχει μικρότερο κόστος στην αρχή του στεγαστικού δανείου· είναι όμως κυμαινόμενο, δηλαδή μπορεί με το πέρασμα του χρόνου να αλλάξει και μάλιστα σημαντικά ως αποτέλεσμα της πορείας των χρηματοπιστωτικών αγορών: αυτό το καθιστά πιο **ριψοκίνδυνο**. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ένα στεγαστικό δάνειο μπορεί να διαρκέσει δεκαετίες, είναι δυνατόν οι διακυμάνσεις να επηρεάσουν και το δικό μας χρέος: η δόση να είναι υψηλότερη ή χαμηλότερη με την πάροδο του χρόνου. Εδώ, υπεισέρχονται οι υποκειμενικές συνθήκες: θα είμαστε σε θέση να καταβάλουμε υψηλότερη δόση στο μέλλον; Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα, πρέπει να γνωρίζουμε (ή τουλάχιστον να έχουμε μια ιδέα) σχετικά με τα μελλοντικά μας εισοδήματα: αν γνωρίζουμε ότι θα αυξηθούν, δεν θα έχουμε πρόβλημα· αν μείνουν σταθερά ή αν αυξάνονται σταδιακά τα έξοδα (γιατί, για παράδειγμα, μεγαλώνουν τα παιδιά), τότε η αύξηση του δόσης του δανείου μπορεί να επιφέρει μια επιβάρυνση που θα είναι δύσκολο να διαχειριστούμε.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Υπολογισμός ενός στεγαστικού δανείου

Σκοπός: Να κατανοήσουν οι μαθητές τους μηχανισμούς που διέπουν την αίτηση για στεγαστικό δάνειο.

Σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα: Μαθηματικά.

Τι θα χρειαστείτε: Χαρτιά και στίλο.

Τρόπος διεξαγωγής: Ζητήστε από τα παιδιά να κάνουν στο σπίτι την άσκηση «Δάνειο για το δωμάτιό μου», που υπάρχει στο βιβλίο του μαθητή, και να παρουσιάσουν στην τάξη τα αποτελέσματα. Αφού συγκρίνετε τις έρευνές τους, για να βεβαιωθείτε ότι έχουν καταλάβει τους μηχανισμούς με τους οποίους αιτείται κάποιος δάνειο, κάνετε στην τάξη μια προσομοίωση έρευνας για ένα στεγαστικό δάνειο. Υπάρχουν στο διαδίκτυο ιστότοποι που, χάρη στις κατάλληλες εφαρμογές, μπορούν να υπολογίσουν τη δόση ενός τέτοιου δανείου και να κάνουν προσομοίωση ενός χρονοδιαγράμματος αποπληρωμής: φτάνει να εισαγάγουμε τις διαφορετικές παραμέτρους, όπως το ποσό της χρηματοδότησης. Για να καταλάβουμε καλύτερα πώς λειτουργεί, συγκρίνουμε το κόστος ενός στεγαστικού δανείου με διάρκεια 10, 20 και 30 χρόνων, τονίζοντας τη διαφορά μεταξύ των δόσεων, χαμηλότερων ή υψηλότερων, αλλά και το συνολικό ύψος του. Αυτή η άσκηση είναι ο καλύτερος τρόπος για να καταλάβουν τα παιδιά:

- τη σημασία του επιτοκίου,
- ότι όσο μεγαλύτερη είναι η περίοδος αποπληρωμής τόσο περισσότερο κοστίζει το στεγαστικό δάνειο,
- ότι το χρονοδιάγραμμα είναι τελικό, μόνο αν το επιτόκιο του δανείου είναι σταθερό.

FOCUS

Μικροπίστωση

Πέρα από την εμπιστοσύνη και τη σχέση που δημιουργείται με την τράπεζα, χορηγείται πιο εύκολα πίστωση σε όσους αποδεδειγμένα βρίσκονται σε **καλή χρηματοοικονομική κατάσταση**, ακόμη περισσότερο σε όσους παρέχουν ισχυρές εγγυήσεις αποπληρωμής. Δυστυχώς, δεν μπορούν όλοι να προσφέρουν εγγυήσεις. Προκειμένου να επιτρέψουν στους λιγότερο ευκατάστατους να λάβουν χρήματα με πίστωση, τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να εξαπλώνεται ένα εναλλακτικό χρηματοδοτικό μέσο: η **μικροπίστωση**, μια μορφή πίστωσης που είναι ευρέως διαδεδομένη ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες και, πιο συγκεκριμένα, στις φτωχότερες από αυτές. Η μικροπίστωση συνίσταται στη χορήγηση **μικρών χρηματικών ποσών** με χαμηλά επιτόκια σε άτομα που θέλουν να ξεκινήσουν μικρές επιχειρήσεις, αλλά δεν μπορούν να παρέχουν ως αντάλλαγμα εγγυήσεις.

Στις λιγότερο προηγμένες οικονομίες του πλανήτη, η μικροπίστωση έχει ήδη συμβάλει στην πρόοδο πολλών φτωχών οικογενειών, απομακρύνοντάς τες από τη δυστυχία στην οποία έμοιαζαν καταδικασμένες. Έχει επίσης βοηθήσει πολλούς νέους ανθρώπους να συνεχίσουν τις σπουδές τους και να αποκτήσουν δεξιότητες και τίτλους σπουδών ώστε να μπορέσουν να διεκδικήσουν μια καλύτερη θέση εργασίας και να βγουν από τη φτώχεια. Η αφερεγγυότητα που συνδέεται με αυτή την κατηγορία δανείων είναι σχετικά χαμηλή. Συχνά, πράγματι, όσοι λαμβάνουν ένα τέτοιο δάνειο το βλέπουν σαν μια πολύτιμη ευκαιρία κοινωνικής ανόδου και γι' αυτό κάνουν τα πάντα για να εκπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις προς τον πιστωτή τους. Επιπλέον, επειδή τα δάνεια αυτά χορηγούνται συνήθως σε άτομα, αλλά μπορεί να τα εγγυάται μια μικρή ομάδα ανθρώπων, η ευθύνη της αποπληρωμής είναι συλλογική και καθένας ενθαρρύνει τους υπόλοιπους να τηρήσουν τη δέσμευσή τους.

Στην Ελλάδα, η μικροπίστωση ρυθμίζεται από τον νόμο και μπορεί να χορηγηθεί από οργανισμούς που έχουν λάβει ειδική άδεια, την οποία χορηγεί η Τράπεζα της Ελλάδος.

ΑΣΚΗΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ

1. Ποιος μπορεί να αιτηθεί πίστωση;
2. Ποιος μπορεί να χορηγήσει πίστωση;
3. Γιατί ζητάμε δάνειο;
4. Τι είναι η τοκογλυφία;
5. Τι μπορεί να συμβεί αν δεν τηρήσουμε τις δανειακές μας υποχρεώσεις;
6. Τι είναι ένα στεγαστικό δάνειο;
7. Τι είναι το χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής;
8. Τι είναι ο εγγυητής ενός δανείου;
9. Τι είναι η προσημείωση;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ένα βιβλίο με χρήσιμες πληροφορίες
για να βοηθήσετε την τάξη σας
να ανακαλύψει τα μυστικά της οικονομίας
και των χρηματοοικονομικών.

Σε κάθε κεφάλαιο θα βρείτε πολλές δραστηριότητες,
στις οποίες μπορούν να συμμετέχουν
οι μαθητές και οι μαθήτριες
στο πλαίσιο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.